

ΠΑΡΑΡΤΗΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
PORT PAVE
ΝΑΟΥΣΑ
Αρ. Αδ. 1
Hellenic Post

Νιάουστα

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Έτος 27ο - ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2004 - ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 106 ΑΡΙΘΜ. ISSN 1106-2118

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΝΑΟΥΣΑΣ

"ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ"

Αρχεία
Μακεδονικού
Αγώνα
περιοχής Βερμίου

Έκδοση : Δήμος Νάουσας
Έτος 2002

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

*Με την ευγενική χορηγία
του Χρήστου και
Νάντιας Λαναρά*

Περιεχόμενα:

Παρουσιάσεις

Αχίλλεα Υφαντίδη: Παρουσίαση του βιβλίου "Αρχαία Μακεδονικού Αγώνα περιοχής Βεργίου"	4
Κώστα Φωτιάδη: Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΛΓΩΝΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΕΡΜΙΟΥ (1904-1908)	6
Ιάκωβον Μιχαηλίδη: ΑΡΧΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΛΓΩΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΒΕΡΜΙΟΥ	9

Ας θυμηθούμε

Νικολάου Σπάρτη: Έξω Παπαντή	12
Ελένης Μήτσιαλα - Ζεγκίνη: ΝΛΟΥΣΛΗΚΑ ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ (Γ')	16
Νίκου Καλογερόπουλου: ΠΩΣ ΓΝΩΡΙΣΑ ΚΙ ΛΓΑΠΗΣΑ ΤΗ ΝΛΟΥΣΑ ΕΔΩ ΚΙ ΕΞΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ	22

Ιστορικά

Λιάνας Κορσομπάκη - Θεοδώρου: Ο ΟΔΗΓΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΝΛΟΥΣΑ	32
--	----

Σύγχρονα θέματα

Ιωάννη Α. Χατζηχαρήση: Η ΛΛΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΨΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΤΑΛΛΑΓΜΕΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	37
Αλεξάνδρου Οικονόμου: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς	44
Θανάσης Μυλωνάς Κατερίνα Τόμτη: Σημειωματάριο Πολιτισμού	47

Σημείωμα της Σύνταξης

Αγαπητοί φίλοι για σας

Σας ευχαριστούμε πολύ για την αγάπη σας και την συμπαράστασή σας στην "ΝΙΑΟΥΣΤΑ" μας.

Ευχαριστούμε από καρδιάς το ζεύγος Τσίτση από το Ιλλινόις Αμερικής για τα θερμά τους λόγια προς το περιοδικό μας, τον φίλο Νίκο Καλογερόπουλο από τον Καναδά που μας τίμησε στέλνοντάς μας και μια συνεργασία του.

Από όλους εσάς τους εκτός Ναούσης θέλουμε συνεργασία, θέλουμε νέα σας, θέλουμε φωτογραφίες σας, θέλουμε τις εκδηλώσεις σας, θέλουμε νάρθουμε όσο πιο κοντά γίνεται μέσω της "ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ"

Στο τεύχος αυτό το 106, θα διαβάσετε τις εξαιρετικές ομιλίες των δύο Πανεπιστημιακών του Κώστα Φωτιάδη και Ιάκωβου Μιχαηλίδη που έγιναν στην παρουσίαση της καινούργιας μας έκδοσης (Αρχαία Μακεδονικού αγώνα στην περιοχή του Βεργίου) (Αναμνήσεις του Νίκου Καλογερόπουλου για την Νάουσα, παλιά προικοσυμφωνά με ανέπαφη την "ορθογραφία τους", για την Νούλα Ράιου της έξω Παπαντής, την ιστορία του οδηγισμού, ένα ενδιαφέρον κείμενο για τα μεταλλαγμένα προϊόντα καθώς και σύγχρονα θέματα που αφορούν εκδηλώσεις και πολιτισμό.

Στηριζόμενοι στην αγάπη σας ελπίζουμε να μπορούμε να σας δίνουμε κάθε φορά και καλύτερη "ΝΙΑΟΥΣΤΑ"

"ΝΙΑΟΥΣΤΑ"

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΛΟΥΣΑΣ
"ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ"

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2004

Έτος 27ο - Τεύχος 106
Αριθμός ISSN 1106 2118

ΓΡΑΦΕΙΟ:

Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας, (+) Οδικοί 5 Ντινιτσιώλης

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Αικατερίνη Σαμαρά, Γιάννης Κιματσιώλης, Ελένη Μήτσιαλα - Ζεγκίνη, Αλεξάνδρος Οικονόμου.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ - ΠΑΡΟΡΟΦΟΡ

-Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Διον. Σολομού 3 Τ.Κ. 59200 ΝΛΟΥΣΑ

Τηλ. 2332024102

-Γκαρνέτα 17 τηλ. 2332022575 & 2332026996

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΙΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Κιματσιώλης - Γεωπόνος τηλ. 2331060331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: "Μακεδονικός Αγώνας"

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

Αλκίτιλης Δημήτριος ΣΙΝΔΟΣ

Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού δεν φέρει καμία ευθύνη για τα ενπόγραφα κείμενα που δημοσιεύονται. Την ευθύνη φέρει ο υπογράφον το κείμενο

Γιακίνηση περιοδικών

εμβάσματα - συνδρομές:

Αικατερίνη Σαμαρά

Γκαρνέτα 17 - τηλ. 2332022.575 - 2332026996

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας

Σολομού 2 τηλ. 2332024102

Ετήσια συνδρομή ιδιωτών	15
Δήμοι - Κοινότητες - Συν/σμοί	30
Εξωτερικού δολλάρια	50

Παρουσίαση του βιβλίου "Αρχαία Μακεδονικού Αγώνα περιοχής Βερμίου" στο Στέκι Νεολαίας της Νάουσας από την Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας "Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος"

του Υφαντίδη Αχιλλέα

Η ιστορική σημασία των γεγονότων που σφράγισαν την περίοδο 1904 - 1908, περίοδος που συμβατικά μόνο ορίζει την αρχή και το τέλος του Μακεδονικού Αγώνα, είναι αδιαμφισβήτητη. Η πορεία του Ελληνισμού μέσα στον αιώνα δεν θα ήταν η ίδια αν η πορεία του αγώνα δεν ήταν νικηφόρα για τη χώρα μας, αν ο ηρωικός αγώνας των μακεδονομάχων, που σήμερα ελάχιστοι εναπομείναντες, παρελαύνουν στις εθνικές μας επετείους, δεν είχε αίσια έκβαση.

Παρόλη όμως την ιδιαίτερη σημασία που αυτή η περίοδος είχε, έχει και θα έχει για τον Ελληνισμό, δυστυχώς, ο Μακεδονικός Αγώνας για διάφορους λόγους παραμελήθηκε για χρόνια στον τομέα της μελέτης και της διδασκαλίας. Δεν απέκτησε ποτέ επέκειο. Δεν συνδέθηκε με μια ημερομηνία όπως ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος, η έναρξη του Αγώνα ενάντια στον Οθωμανικό ζυγό. Κατ'επέκταση η καταγραφή, πολλώ δε μάλλον η αντικειμενική, των γεγονότων και δράσεων που χρωμάτισαν την συγκεκριμένη χρονική περίοδο υπήρξε για χρόνια αποσπασματική.

Μόνο με την αγωγή της δεκαετίας του 1990 η μελέτη του Μακεδονικού Αγώνα εντάθηκε με τη δημοσιοποίηση ανεκμετάλλευτου αρχαιολογικού υλικού που οφείλεται κυρίως στην αναζωπύρωση του εθνικού φρονήματος λόγω της διαμάχης Ελλάδας - Σκοπίων για τη Μακεδονία.

Φιλοδοξώντας ακριβώς να συμβάλει με τρόπο ουσιαστικό στην αντικειμενική καταγραφή και παρουσίαση πτυχών του Μακεδονικού Αγώνα στην περιοχή της Νάουσας, η Πολιτιστική Εταιρεία της Νάουσας "Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος" παρουσίασε σε μια κατάμεστη αίθουσα στο στέκι Νεολαίας της Νάουσας την Τετάρτη 26 Νοεμβρίου 2003, μια ακόμη έκδοτική της προσπάθεια, το βιβλίο "Αρχαία Μακεδονικού Αγώνα περιοχής Βερμίου", πιστοποιώντας την πολύτιμη πνευματική της δραστηριότητα και την ιδιαίτερη προσφορά της στην πολιτιστική, κοινωνική και πνευματική ανάπτυξη της Νάουσας.

Η έκδοση του συγκεκριμένου πονήματος αποτελεί αναμφισβήτητα ένα αξιόλογο πολιτιστικό γεγονός για την πόλη της Νάουσας και μια σημα-

Ο νομάρχης κ. Γιάννης Σπάρτης χαιρετίζει την έκδοση

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βεροίας

ντικότερη παρακαταθήκη γνώσης και ιστορικής μαρτυρίας και πρόκειται αναμφισβήτητα να σηματοδοτήσει έναν ακόμη πύλο στην διαρκή προσπάθεια ενδελεχούς αναηλίφησης της ιστορίας του τόπου μας. Το πλούσιο αρχαιολογικό υλικό, τα έγγραφα και τα χειρόγραφα που περιλαμβάνονται στην έκδοση, 690 συνολικά, επιβεβαιώνουν την τεράστια προσφορά και συμβολή της Νάουσας, κομβικό σημείο δράσεως κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα. Η συλλογή των χειρογράφων αποτελείται από ένα μεγάλο αριθμό επιστολών και

Απο την παρουσίαση του βιβλίου στο Στέκι Νεολαίας του Δήμου Νάουσας

άλλων σημειωμάτων των πρωταγωνιστών του Μακεδονικού Αγώνα στην περιοχή του Βερμίου και ειδικότερα στη Νάουσα που καλύπτουν την περίοδο από το 1904 ως το 1908 και αφορούν γεγονότα και πρόσωπα που ενεπλάκησαν στο Μακεδονικό Αγώνα στην περιοχή της Νάουσας.

Η ερευνητική αυτή κληρονομιά, παραδίδεται στην ιστορία και στη διάθεση του ερευνητού και του φιλομαθούς πολίτη, χάρη στην αγάπη για τη Νάουσα, το μεράκι για γνώση, την επίπονη προσπάθεια και την υπεύθυνη επεξεργασία του αρχαιολογικού υλικού από προσωπικότητες όπως ο αείμνηστος ιστορικός ερευνητής Γεώργιος Τουσίμης, ο εκδότης της "Φωνής της Ναούσης" Πέτρος Δεινόπουλος, ο Σταύρος Σαμαράς, με την συνεχή υποστήριξη και του Διοικητικού Συμβουλίου της Πολιτιστικής Εταιρείας Νάουσας και του Δήμου της Νάουσας, ο οποίος και κάλυψε τα έξοδα χρηματοδότησης του έργου με 9.000 ευρώ.

Στην εισαγωγική της ομιλία, η Πρόεδρος της Πολιτιστικής Εταιρείας Νάουσας "Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος" Λευκή Σαμαρά, επισήμανε την μεγάλη δραστηριότητα που ανέπτυξε η Εταιρεία στα 72 χρόνια της παρουσίας της στα πολιτιστικά δρώμενα της Νάουσας, η οποία, πέρα από την έκδοση βιβλίων και ερευνών για τη Νάουσα και την περιοχή της, εμπλουτίστηκε τόσο με τη διοργάνωση ποιητικών βραδιών, θεα-

τρικών παραστάσεων, συζητήσεων και διαλέξεων όσο και με την έκδοση του περιοδικού "Νιάουστα", το οποίο συμπληρώνοντας φέτος 27 χρόνια ανελλιπούς έκδοσης και 6500 σελίδες για την ιστορία της Νάουσας και της ευρύτερης περιοχής έχει δίκαια καθιερωθεί στη συνείδηση του Ναουσαίου πολίτη ως η κορωνίδα της πολυχρονης πολιτιστικής συνεισφοράς της Εταιρείας.

Αφού ανέπτυξε με συντομία το ιστορικό της έκδοσης του συγκεκριμένου ερευνητικού έργου τονίζοντας την κοπιώδη πνευματική εργασία αλλά και τις οικονομικές δυσκολίες που έπρεπε να αντιμετωπιστούν προκειμένου να παραχθεί ένα επιστημονικά άρτιο ερευνητικό έργο η κα Σαμαρά ευχαρίστησε τόσο το Δήμο της Νάουσας για την έκδοση του έργου, όσο και τον Χρήστο και την Νάντια Λαναρά για την απόφαση τους να "υιοθετήσουν" οικονομικά το περιοδικό "Νιάουστα" δίνοντας νέα ώθηση στην προσπάθεια της Πολιτιστικής Εταιρείας "Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος".

Την παρουσίαση του βιβλίου "Αρχαία Μακεδονικού Αγώνα περιοχή Βερμίου" έκαναν δύο εξαιρετικοί και άριστα επιστημονικά καταρτισμένοι επιστήμονες και συμπατριώτες, ο Καθηγητής της Ιστορίας του Νεώτερου Ελληνισμού κ. Κώστας Φωτιάδης και ο Λέκτορας της Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας κ. Ιάκωβος Μηχαηλίδης.

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΕΡΜΙΟΥ (1904-1908)

Του Κώστα Φωτιάδη
*Καθηγητή της Ιστορίας
του Νεώτερου Ελληνισμού*

Η έκδοση των Αρχείων του Μακεδονικού Αγώνα της περιοχής του Βερμίου από την Πολιτιστική εταιρεία Νάουσας "ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ", αποτελεί εκπλήρωση ενός χρέους. Η βαριά παρακαταθήκη που μας κληροδότησαν όλοι εκείνοι που αγωνίστηκαν για την εκπλήρωση των μεγάλων ιδανικών της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας επιτάσσει τη διεκδίκηση από μέρους μας της δικαίωσης της ιστορικής μνήμης του έθνους μας. Και αυτή την ανάγκη έρχεται να καλύψει το συγκεκριμένο βιβλίο.

Η έκδοση είναι καλαίσθητη, το σχήμα του βιβλίου εξαιρετικά μεγάλο, τα γράμματα αισθητικά και οπτικά εύληπτα. Το σύνολο λοιπόν παρουσιάζει μια μοναδική αισθητική αρτιότητα. Επιπλέον το φωτογραφικό υλικό λειτουργεί υποστηρικτικά, αποσαφηνίζοντας και αισθητοποιώντας ορισμένες πτυχές του κειμένου, θα λέγαμε λοιπόν ότι το κύριο βάρος της αποδεικτικής διαδικασίας πέφτει στο αποδεικτικό υλικό των εγγράφων, το οποίο και διακρίνεται για την ξεχωριστή σημασία του.

Η δομή της παρουσίασης είναι ορθολογιστική και κατανέμει το υλικό κατά φακέλους, οι οποίοι αποτελούν και το κριτήριο της κατάταξης. Οι φάκελοι φέρουν ψευδώνυμα ή ονόματα πρακτόρων, ή αγωνιστών που πρωταγωνίστησαν στην περιοχή, σε αντάρτικα σώματα ή μετείχαν στην οργάνωση. Πρόκειται για 11 συνολικά φακέ-

Ο καθηγητής κ. Κ. Φωτιάδης

λους ονομάτων, οι οποίοι παρουσιάζονται ως προς το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά τους, ενώ παράλληλα εκφράζεται η άποψη των αρχηγικών προσώπων-μελών του Μακεδονικού Κομιτάτου για την αξιοπιστία των προσώπων και

των γραφομένων τους.

Στο σώμα των εγγράφων συμπεριλαμβάνονται και δύο ακόμα κατηγορίες, η αλληλογραφία με το Κέντρο της Αθήνας και οι Λογαριασμοί των σοματίων. Η τελευταία ενότητα αποσαφηνίζει τα τοπωνύμια στα οποία διεξάγονται οι ένοπλες συγκρούσεις.

Η επιλογή αυτού του συγκεκριμένου τρόπου παρουσίασης των εγγράφων διακρίνεται για την αντικειμενικότητα, τη διαύγεια και την αξιοπιστία της. Η παράθεση μάλιστα ιστορικών στοιχείων για τα πρόσωπα -πρωταγωνιστές, των οποίων οι απόψεις παρατίθενται στα σχετικά έγγραφα δίνει στο κείμενο των εγγράφων ιστορικό βάθος, αφού τα εντάσσει σε ένα ορισμένο χρονικό πλαίσιο.

Εκείνο που θα άξιζε ίσως να επισημανθεί είναι ότι η πολύ καλή παράθεση των χαρακτηριστικών των εγγράφων θα μπορούσε να γίνει πλουσιότερη και ποιοτικότερη αν παρουσιάζονταν με μικρούς θεματικούς τίτλους και αυστηρή χρονολογική κατάταξη όλα τα έγγραφα κάθε φακέλου, με αναφορά και στις σελίδες του βιβλίου που τα φιλοξενούν. Μια ακόμα συμπληρωματική ιδέα θα ήταν να επιχειρούνταν στο τέλος κάθε φακέλου μια αξιολόγηση των ιστορικών πληροφοριών που αφορούν στα έγγραφα του φακέλου. Με τον τρόπο αυτό ο αναγνώστης θα μπορούσε να οδηγηθεί από το μερικό στο γενικό και να ιεραρχήσει το σύνολο του υλικού από ιστορική άποψη.

Ακόμα μπορεί να διατυπωθεί ο ισχυρισμός ότι η παράθεση υπό μορφή πλουσιών υποσημειώσεων πληροφοριών για τα πρόσωπα, τα τοπωνύμια ή τα πράγματα που συμπεριλαμβάνονται στα έγγραφα θα προσέφερε στον αναγνώστη την εποπτεία του χώρου και των ιστορικών συγκυριών.

Οι αποτιμήσεις όμως αυτές δε συνιστούν παρά σημεία αναφοράς για μια καλοπροαίρετη κριτική, ικανή να συμπεριλάβει πολλές και διαφορετικές πτυχές του όλου ζητήματος. Εκείνο που

ουσιαστικά ενδιαφέρει είναι η ξεχωριστή σημασία που έχει η προσπάθεια η οποία συντελέστηκε για εμάς τους μεταγενέστερους.

Και για να γίνω σαφέστερος, η αναζήτηση της ιστορικής αλήθειας, όταν επικεντρώνεται σε έναν χώρο, αποκτά αναπόφευκτα συλλογικές διαστάσεις, ξεφεύγει από τα άτομα, και γίνεται υπόθεση των πολλών. Η ιστορία λοιπόν της Μακεδονίας πρέπει να οικοδομηθεί μέσα από την επισταμένη αναζήτηση των πηγών. Και είναι αυτή ακριβώς η αναζήτηση το σημαντικότερο μέρος της όλης διαδικασίας. Γιατί η επίγνωση του παρελθόντος μας είναι το μέτρο για τον προκαθορισμό του μέλλοντος μας.

Η εκπλήρωση αυτής της προϋπόθεσης από το συγκεκριμένο βιβλίο καθιστά σαφή τη σημασία του και το καθιστά σημείο αναφοράς για τον ερευνητή και αυτοσυνείδητης για τον καθένα από εμάς. Είναι λοιπόν εύλογο ότι η ιστορία του Βερμίου κερδίζει σε βάθος μέσα από την επικοινωνία με τα έγγραφα του ελληνικού αντάρτικου της περιοχής, σε μια ιδιαίτερα κρίσιμη περίοδο, όπως αυτή του Μακεδονικού Αγώνα. Είναι όμως εξίσου σαφές ότι μέσα από αυτή την ιστορία, ο ειδικός ερευνητής παρακολουθεί την εξέλιξη όλων των πολύπλοκων παραμέτρων που καθορίζουν, σε ρεαλιστική βάση τα τεκταινόμενα στον χώρο: τις οικονομικές συνθήκες του αγώνα, τη συνωμοτική δραστηριότητα, τους συλλογικούς και προσωπικούς κινδύνους, τα κίνητρα δράσης, υψηλά ή ποταπά, την ιδεολογία που διέπει τα πεπραγμένα και καθορίζει την έκβαση των αντιπαραθέσεων. Με τον τρόπο αυτό διαμορφώνεται η πεποίθηση ότι τα ιστορικά δρώμενα του χώρου, μακριά από προθέσεις μυθοποίησης, μπορούν να λειτουργήσουν ως εργαλείο αυτοεπίγνωσης και να παράσχουν στους ανθρώπους διάφορες οπτικές ανάγνωσης της ιστορίας. Γιατί η προσέγγιση αυτών των διαφορετικών οπτικών και προοπτικών ανάγνωσης της ιστορίας καθιστά όλους λιγότερο δογματικούς και περισσότερο σοφούς..

Επιθυμώ να τονίσω ότι το Βέρμιο, ως χώρος

δράσης των ανταρτικών σωματίων αποκτά επιτέλους τη δικαίωση που του πρέπει. Μέχρι τώρα η ιστορία της Μακεδονίας δεν συμπεριλαμβανόταν στην τρέχουσα, συμβατική ύλη ιστορίας των σχολικών εγχειριδίων. Σήμερα η μελέτη της ιστορίας αυτής είναι δυνατή στο πρωτοβάθμιο και στο δευτεροβάθμιο σχολείο μέσα από το μάθημα της τοπικής ιστορίας. Είναι λοιπόν αγαστές οι συγκυρίες για την ανάδειξη της προσφοράς του Βερμίου και των κατοίκων του, για την παρουσία των παραμέτρων που κατευθύνουν την ιστορία του χώρου και καθορίζουν τη δυναμική των προσώπων σε τοπικό επίπεδο.

Είναι καιρός η ιστορική συνείδηση των κατοίκων του νομού να διαμορφωθεί μέσα από άλλες προοπτικές και να συμπεριλάβει όλα εκείνα τα άτομα που διαδραμάτισαν κυρίαρχο ρόλο σε αυτήν. Οι ήρωες-πρότυπα του Βερμίου πρέπει να αναδειχτούν σε ήρωες πρότυπα των παιδιών μας θα είναι πρόσωπα που θα αποτελούν όμως σημεία αναφοράς για προβληματισμό, κυρίως στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, θα είναι ήρωες με θετικές και αρνητικές πλευρές και οι μαθητές μας θα βγάζουν μέσα από τις αφηγήσεις των εγγράφων τα συμπεράσματα για τη δράση τους, θα διακρίνουν δηλαδή τις θετικές και τις αρνητικές προεκτάσεις των βραχυπρόθεσμων και των μακροπρόθεσμων ενεργειών τους. Με τον τρόπο αυτό θα οικοδομείται η ιστορική συνείδηση και θα καθίσταται δυνατή η διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης και αντικειμενικής θεώρησης των πραγμάτων. Γιατί η ιστορία ως επιστήμη πρέπει πρώτιστα να υπηρετεί την αλήθεια. Όχι τη δική μου ή τη δική σας αλήθεια, αλλά αυτή που βγαίνει μέσα από την ανάγνωση των πηγών. Και οι συγκεκριμένες πηγές αποτελούν πλούσιο υλικό αξιολογικό για την πραγμάτωση του στόχου που προαναφέρθηκε.

Ένα ακόμα ζήτημα που μπορεί να συζητηθεί είναι η δυνατότητα του βιβλίου να γίνεται πιο προσεγμένο μέσα από μια μακρότερη και λεπτομερέστερη εισαγωγή, ικανή να εντάσσει, να ερμηνεύει και να κατευθύνει. Το έλλειμμα αυτό όμως δεν είναι από μόνο του ικανό να υποδηλώσει μια

ουσιαστική αδυναμία. Κατατίθεται απλά ως σημείο συζήτησης, τώρα που μια δουλειά σημαντικού διαμετρήματος έχει κατατεθεί και απομένει να αποτιμηθεί.

Κλείνοντας αυτή την προσπάθεια ανάγνωσης του σημαντικού αυτού βιβλίου επιθυμώ να κάνω δύο ακόμα παρατηρήσεις και να διατυπώσω μια τελευταία ευχή.

Αρχίζω από τις παρατηρήσεις. Ο σεβασμός στο πρωτότυπο και η γνώση της καθαρεύουσας είναι φανερά στο κείμενο των εγγράφων. Σε μια περίοδο που η γνώση των κανόνων του αρχαιότερου λόγου δεν είναι εκ προοιμίου αυτονόητη, ακόμα και για τους φιλόλογους των ποικίλων ειδικοτήτων, το βιβλίο μας ξαφνιάζει ευχάριστα με την ποιότητα του επιμελητή του και με το βαθμό της αρχαιογνωσίας του.

Και σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο εντάσσεται η δεύτερη παρατήρηση μου. Φρονώ ότι η υιοθέτηση του πολυτονικού θα απέδιδε στο αρχαιότερο ύφος τον οπτικό του βηματισμό και θα προσγειωνόταν πιο φυσικά στα γραπτά τυπογραφικά σύμβολα. Μια παρατήρηση ενός αποφοίτου της Φιλοσοφικής, η οποία δε στερείται τη σημασία της, όπως άλλωστε ικανά και επαρκή είναι και τα επιχειρήματα των μονοτονικών, αυτών που επέλεξαν τον απλούστερο τρόπο γραφής. Άρα στο σημείο αυτό δεν διεκδικώ την απόλυτη αλήθεια, ακούω απλώς τη φωνή της δικής μου συνείδησης.

Αφησα την ευχή για το τέλος, γιατί έτσι θέλω να τελειώσω αυτό το μικρό κείμενο, ή το πόνημα, όπως λέγεται από τους ειδικούς. Και η ευχή μου σχετίζεται με τη λειτουργία του βιβλίου ως προτύπου για πολλά μελλοντικά βιβλία που θα αποκαλύπτουν, θα τεκμηριώνουν και θα οικοδομούν την ιστορία του τόπου μας. Μια ιστορία που μας προσδιορίζει με έναν τρόπο σχεδόν τελεσίδικο.

ΑΡΧΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΒΕΡΜΙΟΥ

Του **Ιάκωβου Μιχαηλίδη**
Λέκτορα Βαλκανικής Ιστορίας

Η μελέτη του Μακεδονικού Αγώνα έχει εισέλθει από τη δεκαετία του 1990 σε μια εντατική περίοδο. Ο βασικότερος λόγος γι' αυτό είναι η δημοσιοποίηση ανέκδοτων απομνημονευμάτων, ημερολογίων και αρχειακού υλικού που έως σή-

μερα παρέμενε ανεκμετάλλευτο. Από την άλλη η αναζωπύρωση του Μακεδονικού Ζητήματος και η διαμάχη Αθηνών - Σκοπίων για την ονομασία και τα σύμβολα του γειτονικού μας κράτους επέτεινε την ανάγκη στροφής στο παρελθόν για

Ο κ. Ιάκωβος Μιχαηλίδης, η πρόεδρος της Π.Ε.Ν. κ. Λευκή Σαμαρά και ο κ. Κώστας Φωτιάδης

την εξεύρεση επιχειρημάτων(im) και απαντήσεων στα προβλήματα του παρόντος.

Οι συλλογές εγγράφων αποτελούν κατά παράδοση ένα χρηστικό εργαλείο στα χέρια των ειδικών μελετητών, ιδίως των ιστορικών. Παρέχουν τη δυνατότητα στον αναγνώστη να ανασυνθέσει το κλίμα μιας εποχής μέσα από τα μάτια των σπιντακτών των εγγράφων και να αναπλάσει στη συνέχεια τα γεγονότα χρησιμοποιώντας ως βασικό εφόδιο του την επιστημονική του κατάρτιση. Οι συλλογές εγγράφων δεν αποτελούν φυσικά από μόνες τους ιστορία, αλλά πηγή της ιστορίας. Αποτελούν μια μόνο όψη της πραγματικότητας, εκείνη του συγγραφέα των εγγράφων αλλά και του επιμελητή της έκδοσης που λειτουργεί ως μεσάζων, αφού επιλέγει ο ίδιος τα έγγραφα προς δημοσίευση. Ως εκ τούτου ο αναγνώστης πρέπει σε κάθε περίπτωση να είναι προσεκτικός και να μην επιζητεί από μια τέτοια συλλογή να του αποκαλύψει όσα ο ίδιος πιθανόν θα ανέμενε. Πρέπει επίσης να είναι δίκαιος γνωρίζοντας εκ των προτέρων τους περιορισμούς που ανέφερα. Όσον αφορά το Μακεδονικό Αγώνα, οι συλλογές εγγράφων τόσο ελληνικών, βουλγαρικών, οθωμανικών, βρετανικών, γαλλικών, αμερικανικών, αυστροουγγρικών και ρωσικών, που έως σήμερα είδαν το φως της δημοσιότητας, επικεντρώνονται κυρίως στη μεγάλη ιστορία, στα διπλωματικά γεγονότα της περιόδου, στο ρόλο των Μεγάλων Δυνάμεων, των προσωπικοτήτων και στις αντιπαράθεσεις των βαλκανικών χωρών γύρω από το ζήτημα της Μακεδονίας. Αντίθετα, έως πρόσφατα το ενδιαφέρον για ειδικότερα ζητήματα, για απόκρυφες πτυχές ενός ηρωικού αγώνα παρέμενε περιορισμένο.

Ο παρών τόμος αποτελεί μια από τις πιο ολοκληρωμένες, κατά τη γνώμη μου, μεταβάσεις από το πεδίο της μακροϊστορίας σε εκείνο της μικροϊστορίας. Το γεγονός αυτό αποτελεί το πρώτο στοιχείο της επιτυχίας του. Το δεύτερο προτερήμα του αποτελεί ασφαλώς η δημοσίευση του σπουδαίου σχεδόν των σχετικών εγγράφων. Ως ένας από τους ανθρώπους που έχει ασχοληθεί συστηματικά με το ζήτημα και έχει μελετήσει τους φακέλους της διπλωματικής αλληλογραφίας της περιόδου, μπορώ να σας διαβεβαιώσω

ότι οι επιμελητές του τόμου, κι αυτό είναι προς τιμήν τους, δεν παραπλάνησαν τον αναγνώστη τους, δεν τον εξαπάτησαν, αλλά προσπάθησαν στο ούτως ή άλλως περιορισμένο όριο μιας έκδοσης να δώσουν το άρωμα των εξελίξεων δίχως περιττές και σκόπιμες παρεμβάσεις, χωρίς αποσιωπήσεις. Η παρούσα έκδοση ξεχειλίζει από την ανθρώπινη παρουσία με τα θετικά και τα αρνητικά της στοιχεία, με τα στοιχεία της μεγαλοσύνης και της μικρότητας της.

Μετά το θάνατο του Παύλου Μελά, τον Οκτώβριο του 1904, το Προξενείο Θεσσαλονίκης και ο Λάμπρος Κορομηλάς προχώρησαν σε έναν επανασχεδιασμό της ελληνικής πολιτικής στο μακεδονικό χώρο. Με βάση το σχέδιο εκείνο η γεωγραφική περιοχή των βιλαετιών Μοναστηρίου και Θεσσαλονίκης χωρίστηκε σε 8 περιοχές. Μία από αυτές ήταν η περιοχή του Βερμίου με ακτίνα δράσης από την Έδεσσα ως τη Νάουσα. Περιγράφοντας τις δυσχέρειες του αγώνα ο υπολοχαγός του πυροβολικού Κωνσταντίνος Μαζαράκης, ο περίφημος καπετάν Ακρίτας, αναφέρθηκε στο παράδειγμα της Νάουσας, όπου παρά τον ενθουσιασμό των κατοίκων η διαίρεση σε πλούσιους και φτωχούς αποτελούσε ανασχετικό παράγοντα για την πρόοδο των επιχειρήσεων. Ο Μαζαράκης εγκαταστάθηκε ο ίδιος στην περιοχή του Βερμίου σε μια προσπάθεια να ενθαρρύνει τους Έλληνες της περιοχής και να μεταβάλει αφενός το Βέρμιο σε ορμητήριο των ελληνικών σωμάτων εναντίον των Βουλγάρων της λίμνης των Γιαννιτσών και αφετέρου να ανοίξει ασφαλείς διόδους στην περιοχή για τα ελληνικά σώματα που ερχόμενα από το νότο κατευθύνονταν βορειότερα. Η πόλη της Νάουσας μάλιστα, η "ελληνικότετη" αυτή πόλη σύμφωνα με τις πηγές, αναδείχτηκε το κυριότερο ορμητήριο των ελληνικών σωμάτων στην ευρύτερη περιοχή της κεντρικής Μακεδονίας ως την Καρατζόβα και τη λίμνη των Γιαννιτσών. Ο Ιωάννης Σημανίκας και ο γιατρός Περγδικάρης υπήρξαν επίσης δύο μόνο από τις πολλές προσωπικότητες των Ναουσαίων με έντονη πατριωτική δράση. Ο αγώνας δεν ήταν εύκολος, Επιτυχίες και αποτυχίες, νίκες και ήττες, νεκροί και τραυματίες συνθέταν το σκληρό μιας μάχης που διεξα-

γόταν σε πολλαπλά επίπεδα. Ως το τέλος του 1905 ο Μαζαράκης είχε όμως επιτύχει να αποκαταστήσει τον έλεγχο στην περιοχή και να βοηθήσει πολλά χωριά του κάμπου, που είχαν προς στιγμήν προσχωρήσει στη βουλγαρική Εξαρχία, να επιστρέψουν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και τον Ελληνισμό. Ήταν ένας αγώνας ψυχών, όπως έχει αποκληθεί, ένας αγώνας επιβίωσης που διεξαγόταν σε αστικά κέντρα και χωριά, πόρτα πόρτα, με όπλα και με χρήματα, με έντιμα αλλά και ανέντιμα μέσα. Στις αρχές του 1906 ο Μαζαράκης αντικαταστάθηκε από τον Γεώργιο Κατεχάκη (καπετάν Ρούβας) και αυτός με τη σειρά του αντικαταστάθηκε στα μέσα του 1906 από τον Νικόλαο Ρόκα (Κολιός). Στην περιοχή έδρασε επίσης και ο Κ. Γαρέφης, ενώ αξίζει να αναφερθεί και η άφιξη, στις αρχές του 1907, στη Νάουσα του τραυματία Σαράντου Αγαπηνού, γνωστότερου ως Τέλου Άγρα. Ο Άγρας μαζί με τον φίλο του Ναουσαίο Αντώνιο Μίγγα υπήρξαν πρωταγωνιστές των φοβερών γεγονότων του Ιουνίου 1907, όταν συνελήφθησαν και απαγχονίστηκαν από τους Βουλγάρους μετά από μια αποτυχημένη προσπάθεια να τους προσεγγίσουν. Στις αρχές του 1908 στην ευρύτερη περιοχή δρούσαν επίσης ο Παναγιώτης Παπατζαντετέας και ο Βασίλειος Σταυροπούλος (καπετάν Κόρακας).

Ο τόμος αυτός αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της ανάπλασης της ιστορίας της πόλης της Νάουσας και της περιοχής της. Μια ιστορία που είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με ορισμένες από τις σημαντικότερες ιστορικές στιγμές του ελληνισμού της μεζονος Μακεδονίας. Πιστεύω επίσης ότι θα πρέπει να αποτελέσει το ερέθισμα για τη συστηματικοποίηση της ιστορικής έρευνας και τη συγκέντρωση πρωτογενούς αρχειακού υλικού τόσο για την ευρύτερη περίοδο του Μακεδονικού Ζητήματος όσο και για την ιστορία του 19ου και του 20ου αιώνα της περιοχής. Σε αυτή την κατεύθυνση ο ρόλος των τοπικών αρχών πρέπει να είναι πρωταγωνιστικός. Η ενθάρρυνση της έρευνας και η στροφή νέων ερευνητών μέσω της χορήγησης υποτροφιών αποτελεί την καλύτερη υποθήκη για την αξιοποίηση τόσο του στελεχιακού δυναμικού όσο και την προβολή του ιστορικού παρελθόντος

μας περιοχής. Η συγκρότηση ενός τοπικού εργαστηρίου ιστορίας και η συγκέντρωση σε αυτό πρωτογενών και δευτερογενών πηγών από την Ελλάδα και το εξωτερικό αποτελεί επένδυση ουσίας, προσφορά ανθρωπιστική σε μια εποχή που ο άνθρωπος και οι ανάγκες του δεν αποτελούν δυστυχώς προτεραιότητα στη σύγχρονη κοινωνία. Η ιστορία είναι γνώση, πλούτος, δύναμη ανεξάντλητη και η ρήση του ποιητή πως εθνικό είναι ό,τι είναι αληθινό πρέπει να είναι ο καλύτερος οδηγός μας. Κι αυτό είναι κάτι που η παρούσα έκδοση το πέτυχε και με το παραπάνω.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΝΑΟΥΣΑΣ
"ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ"

Άγρας
Μακεδονικού
Άγρας
περιοχής Βεργίου

"...Η βιβλιά παρακαταθήκη που μας κληροδότησαν όλοι εκείνοι που αγωνίστηκαν για την εκπλήρωση των μεγάλων ιδανικών της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας επιτάσσει τη διεκδίκηση από μέρος μας της δικαιοσύνης της ιστορικής μνήμης των εθνών μας. Και αυτή την ανάγκη εύχεται να καλύψει το συγκεκριμένο βιβλίο..."

Κώστας Φωτιάδης
Καθηγητής της Ιστορίας
του Νεώτερου Ελληνισμού

ΔΙΑΘΕΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ:
-Πολιτιστική εταιρεία Νάουσας (Δημοτική βιβλιοθήκη) τηλ. (23320)24102
-Σαμαρά Λευκή τηλ. (23320)22575

Έξω Παπαντή

Η θεία Νούλα η Ράιου (Ένα μνημόσυνο)

Του Νικολάου Σπάρτη

Ήταν η θαραλέα γυναίκα, η ηρωίδα που φύλαγε για περισσότερα από 25 χρόνια Θερμοπύλες, μόνη εκεί πάνω στην Έξω Υπαπαντή. Θερμοπύλες της πίστης μας στα χριστιανικά ιδεώδη, στον Θεό και με την πίστη της και αφοσίωσή της αυτή η Παπαντούλα όπως έλεγε την κράτησε στη ζωή για 110 χρόνια. Ξεκίνησε το κτίσιμο της εκκλησίας σε ηλικία 74 ετών και όπως η γυναίκα ΚΥΡΑ της Ρω υπέμενε με καρτεριά όλες τις αντιξοότητες του βουνού, της ερημιάς, της μοναξιάς, της αγριάδας των καιρικών συνθηκών, προσευχόμενη κάθε μέρα για μας. Διαβάζοντας και ψέλνοντας στην εκκλησία με τα λίγα γράμματα του δημοτικού που ήξερε, όπως με βεβαίωσε ο εγγονός της Τάσης Ράιος που έμαθε να ψέλνει κι' αυτός μαζί της τις λίγες φορές που πήγαινε όταν ήταν ήταν 13 ή 14 ετών.

Η Θεία Νούλα Ράιου, μια άλλη γυναίκα της Ρω, τιμή και δόξα για τη Νάουσα

Ήταν κόρη του Αναστασίου Λάζου και της Ελένης Λάζου. Γεννήθηκε στη Νάουσα την πρώτη Ιανουαρίου του 1847 και πέθανε στις 31 Οκτωβρίου 1957 σε ηλικία 110 ετών. Τον άνδρα της τον έλεγαν Αναστάση. Αυτός πέθανε εκεί πάνω στην έξω Υπαπαντή ξαφνικά την ώρα που έπλεκαν κάλτσες η θεία Νούλα με την αδελφή της κι' αυτός καθόταν δίπλα της.

Είχαν τέσσερα παιδιά την Βαγγελούδα Φέσιου, το Θωμά που είχε τον μύλο, που αγόρασε ο Δήμος Νάουσας, την Παρασκεβούλα που παντρεύτηκε τον Αναντό και χώρισε σε δυο τρεις μέρες. Αυτός ήταν ο μεγάλος καημός της θείας Νούλας.

Η μικρότερη κόρη της ήταν η Θεολογία Καμτσικά. Η θεία Νούλα τον Απρίλη του 1921 ονειρεύ-

τηκε την ύπαρξη της εικόνας της Υπαπαντής στην σημερινή της τοποθεσία του εξωκλήσιου και με την βοήθεια και άλλων Ναουσαίων όπως των γειτόνων της Νικόλα Βαταντζή, τον αδερφό αυτού τον Χριστάκη, τον Ευριπίδη καλό μάστορα κτίστη τον Αλέκο τον Πιτάκη και άλλους, πήγαν έσκαψαν και βρήκαν την εικόνα της Υπα-

παντής του Χριστού μισοκατεστραμμένη σε βάθος δυο μέτρων. Ο τόπος είχε γεμίσει άγρια βλάστηση, είχε διασωθεί ύστερα από 100 χρόνια εγκατάλειψης. Παραμέρισαν τα χαλάσματα και τις πέτρες βρήκαν τα θεμέλια της εκκλησιάς και πάνω της έκτισαν την εκκλησιά της Υπαπαντής τη σημερινή. Αρκετές πουρόπετρες υπήρχαν όπως και πλάκες και χώμα, οι κυριαξίδες χρειάστηκε να μεταφέρουν με άλογα από τη Νάουσα τα κεραμίδια τα παλιά τα βυζαντινά, χώμα, ασβέστη άμμο και άλλα. Προφανώς ο ναός αυτός προϋπήρχε από την εποχή που κτίστηκε το μοναστήρι των Ταξιαρχών, πιο κάτω, στα 1593 από τον Άγιο Θεοφάνη τον πολιούχο μας. Την ημερομηνία βρήκε ο Μιούλης Βαλοσαμίδης σε πλάκα. Την εποχή εκείνη κτίστηκε και το Μοναστήρι της Υπαπαντής (Εικόνα 2). Σαν επέκταση του μοναστηριού των Ταξιαρχών όπως είναι το πιθανότερο.

Τα χαλάσματα που βρέθηκαν και οι μεγάλοι σωροί πέτρας μαρτυρούν πολλά οικήματα γύρω από την εκκλησιά της Υπαπαντής. Αργότερα όταν ανεβαίναμε με τον Πέτρο Σιμομόχιο και άλλους και ρίχναμε συνέχεια πέτρες στον κατήφορο για να ανοίξει ο χώρος.

Την ύπαρξη μοναστηριού μαρτυρούν και πολλά οστά ανθρώπινων σκελετών που βρέθηκαν, λίγο πιο πάνω προς Νότο στη θέση οστεοφυλάκιο. Η θεία Νούλα τα μάζεψε σε ένα μεγάλο σεντούκι που έκανε με λαμαρίνες, έβαλε και μια εικόνα με μανάλι για άναμμα κεριών. Η θρησκεία μας πιστεύει πως στη Δευτέρα Παρουσία τα σώματά μας θα αναγκαστηθούν στον ίδιο σκελετό μας γι' αυτό πρέπει να φυλάγονται. Από τα οστά αυτά ελάχιστα απόμειναν από την καταστροφική μανία παιδιών και άλλων επισκεπτών κατά καιρούς.

Την ύπαρξη μοναστηριού μαρτυρεί και το ασκηταργιό μια σπηλιά που σχηματίζεται, λίγο πιο κάτω προς Ανατολάς, από μεγάλους βράχους. Την σπηλιά αυτήν που έχει χαμηλή είσοδο και ακόμη πιο χαμηλή έξοδο, που την περνάς αγκουδώντας, ακόμα και σήμερα την περνούν γυναίκες που δεν μπορούν να τεκνοποιήσουν. Η θεία η Νούλα τους έδινε να καταπιούν και ένα μικρό

φτυλάκι καντήλας για να συμπληρωθεί το φάρμακο σύμφωνα με την παράδοση.

Επίσης την ύπαρξη μοναστηριού πριν τον χαλασμό της Νάουσας στα 1822 μαρτυρεί και μια μεγάλη δεξαμενή νερού στεγανωμένη πλήρως, που βρέθηκε λίγο πιο κάτω από την πηγή πριν 10-15 χρόνια, πάνω στο μονοπάτι που πηγαίνει στο Παλιομπάτσι. Η λέξη Παλιομπάτσι σημαίνει παλιό τυροκομείο (μπατσιό). Υπάρχει πιο πάνω και άλλη τοποθεσία το Άνω Παλιομπάτσι

Λέγεται από την παράδοση ότι εκεί οι καλόγεροι είχαν το κοπάδι με τα πρόβατα και τα γίδια. Είχαν κατασκευάσει λούκι με λαμαρίνες και έριχναν το γάλα μετά το άρμεγμα να τρέχει μέχρι την Υπαπαντή για επεξεργασία.

Στις ανασκαφές του 1021 βρέθηκαν αρκετά σκεύη οικιακά όπως παλιές καντήλες, τσίγκινα μπακιρένια και χωμάτινα πιάτα καισαρόλες και δοχεία και ένα παλιό καντάρι και άλλα. Μερικά από αυτά ήταν κρεμασμένα μέχρι τις μέρες μας σε καρφιά πίσω από το Άγιο Βήμα. Αριστερά της εκκλησιάς, πίσω από τα οικήματα υπάρχει ακόμα ένας μεγάλος σωρός από μαρμαρόπετρες βγαλμένες με κασμά και λουστό, που μαρτυρεί δουλειά πολλών χεριών που δούλεψαν τότε για να ανοίξει η κόχη στο βράχο, στην οποία κτίστηκε το μοναστήρι.

Η θεία η Νούλα κάθισε και συνεχώς, μόνη τον περισσότερο καιρό, από το 1921 μέχρι το 1944-45. Μετά αφού γέρασε πολύ (είχε γίνει 98 ετών), άρχισε να αραιώνει την παραμονή της. Ανέβαινε με το άλογο συνοδεία του γιου της Θωμά ο οποίος μια φορά την εβδομάδα της ανέβαζε τρόφιμα, αλεύρι και διάφορα χρειώδη. Τα τελευταία δυο χρόνια 1956-57 όπως μου είπε ο εγγονός της ο Τάσης ήταν κατάκοιτη, ο νους της όμως, ήταν εκεί στην Παπαντούλα που την ανέφερε κάθε μέρα στις προσευχές της.

Όπως μου είπε ο Στέργιος Αποστόλου πριν τον πόλεμο του 1940 όταν είχε φτάσει σε ηλικία 90 ετών είχε παραγγείλει και της έκανε το φερετρό της, ο μαραγκός Θωμάς Κιαφούλης πούτης το

πήγε στο σπίτι της, στο μύλο του γιου της Θωμά Ράιοι. Δεν μπορούσαν όμως να το κρατήσουν εκεί και το ανέβασαν με το άλογο στην έξω Υπαπαντή.

Μετά το κτίσιμο της εκκλησιάς έγινε και το σιδηρένιο καμπαναριό, ψηλό όσο και η εκκλησιά και κτίστηκε και το σπιτάκι το υπερυψωμένο με λίγα σκαλιά μπροστά στη σκεπαστή ευρύχωρη βεράντα και ένα μεγάλο δωμάτιο με τζάκι, δυο ντουλάπια εντοιχισμένα δεξιά και αριστερά από το τζάκι παράθυρο προς την Ανατολή, μια μουσάντρα και δίπλα της ένα μικρό παρακέλι. Πίσω από το σπίτι κτίστηκε και ένας φούρνος μεγάλος για ψησιμο ψωμιού.

Η θεια Νούλα άναβε κάθε μέρα τα καντήλια της εκκλησιάς, την καθάριζε και την περιποιότα. Ανοιχτόκαρδη, χαμογελαστή, πάντα ε καλοσπίνη υποδεχόταν τους πάντες. Πολλές φορές κοιμηθήκαμε το βράδυ στο δωμάτιό της με τα δικά της σκεπάσματα. Ιδίως τα καλοκαίρια όταν ανεβαίναμε πεζοί Σαββατόβραδο Ιούνιο, Ιούλιο μήμα για να μαζέψουμε τσάι από το Άγιο Πνεύμα στην κορυφή του Βερμίου. Πάντοτε της φέρναμε λίγο καφέ και της αφήναμε από κανένα δεμάτι τσάι ο καθένας. Στο γύρισμα από το βουν. Οι ξυλοφόροι που περνούσαν από το μονοπάτι που πήγαινε, Παλιομπάτσι, Κάτω Καρούτγια, της αφήναν από ένα δυο ξύλα ο καθένας που ανέβαζαν πανωγόμι στα σαμάρια των αλόγων τους.

Πολλά γλέντια και διασκεδάσεις γινόταν αι γίνονται ακόμα όλα τα καλοκαίρια και η θεια Νούλα βοηθούσε τους πάντες σε ότι της ζητούσαν.

Στη γερμανική κατοχή βοήθησε πάρα πολύ την εθνική αντίσταση κατά των γερμανών φιλοξενώντας αντάρτες. Μάλιστα στη μάχη του Προφήτη Ηλία των Ελασιτών κατά των Γερμανών την 28 Μαρτίου 1943 όταν σκοτώθηκαν

οι:

Ιωσηφίδης Γεώργιος ετών 33
 Παναγιωτίδης Λάζαρος ετών 24
 Μπασσιούρης Βασίλης ετών 45
 Τόσιος Πέτρος ετών 41

Όπως γράφει η πλάκα του τάφου τους στον Προφήτη Ηλία, ο Βασίλης Μπασσιούρης τραυματισμένος βαριά μπόρεσε και έφτασε μέχρι το εξωκλήσι της Υπαπαντής όπου και ξεψύχησε. Απόμεινε στο δωμάτιο πεθαμένος με τη Θεια Νούλα πάνω από μια βδομάδα. Η θεια Νούλα δεν μπορούσε να κάνει τίποτα και κοιμόταν με τον πεθαμένο ώσπου νάρθει κάποιος να ειδοποιήσει να τον μεταφέρου για ταφή.

Τον χειμώνα όταν αποκλειόταν από τα χιόνια και σύζονταν τα τρόφιμα η θεια Νούλα φορούσε μακριές μάλλινες κάλτσες χοντρές πάνω από το γόνατο και κατέβαινε κάτω ώσπου ν' ανοίξει πάλι ο δρόμος από τα χιόνια. Τις μέρες της Μεγάλης Εβδομάδας ανέβαιναν αρκετοί των Βαίων για βάγια, την Μεγάλη Πέμπτη για να ξενυχτίσουν το Σταυρό με το τραγούδι (σήμερα μαύρος ουρανός και να στολίσουν τον Επιτάφιο με κατσιούδες και αγγίτσια.

Η έξω Υπαπαντή. Αριστερά η εκκλησία, στο κέντρο η σκάλα και το παλιό σπίτι, δεξιά το σπιτάκι με τα δυο δωμάτια και το σταύλο κάτω του οποίου γίνεται η είσοδος που έβγαζε ο Πέτρος Σιμομιόκιος

Τη θεια Νούλα δεν την λύγισαν οι ανεμοβοργιάδες, οι μπόρες τα χιόνια, τα αστραλόβροντα, τα τσακάλια, οι λύκοι που έρχονταν κάποτε τις νύχτες, οι νυφίτσες που της έτρωγαν τα φυτίλια από τα καντήλια και τα ποντίκια που ροκανίζαν την νύχτα τα ταβανόξυλα. Κοιμόταν σχεδόν με ανοιχτή την πόρτα του δωματίου της. Κλείδωνε βέβαια τα βράδια με κάποια φειδωλή κλειδαριά. Τη φύλαγε η βαθιά της πίστη στο Θεό και οι προσευχές της πρωί βράδυ. Η πόρτα της εκκλησιάς δεν κλείδωνε ποτέ μόνο έκλεινε τα βράδια μετά τον εσπερινό και τον όρθρο που διάβαζε κι' έφελνε μόνη της συνήθως. Χτυπούσε την καμπάνα τακτικά πρωί βράδυ και μάλιστα όταν με τον ορειβατικό στις εκδρομές πλησιάζαμε από τον Προφήτη Ηλία στο καραιούλι, απέναντι από την εκκλησιά κοντά στη σπηλιά από το μαντρί του Σιανταμόνα, φωνάζαμε ομαδικά: Τχια Νούλα χτυ-πα- την - και -μπά-να! Κι' αυτή μας άκουγε όλο χαρά και μας υποδεχόταν με κωδωνοκρουσίες!

Κρατούσε αυστηρή νηστεία Τετάρτες-Παρασκευές και όλες τις Σαρακοστές. Πίσω από το Ιερό είχε ένα μικρό κηπάκο με δυο τρεις τριανταφυλίες λίγα χρυσάνθεμα, μερικούς ασφόδελους (Ζουρμακαντέδες), ζουμπουλ και, κάτσιουδες και άλλα. Μπροστά από το σπίτι της μετά την αυλή είχε μικρό λαχανόκηπο από κρεμμυδάκια, μαϊντανό, δύομο καιιά ντομάτα, είχε και μια κεραισιά και δυο-τρεις καρυδιές. Κουβαλώντας νερό τα πότιζε κάπου-κάπου με το λιγοστό νερό της βρύσης. Το Φθινόπωρο και αργά το καλοκαίρι λιγόστευε πάρα πολύ, έτρεχε όμως μια κλωστή. Εξυπηρετούσε την κατάσταση μια δεξαμενή πάνω από τη βρύση. Όλες αυτές οι έγνοιες και προπαντός η χάρις της πίστης της την κρατούσαν σε εγρήγορση, ίσως είναι και αυτό ένα μυστικό της μακροζωίας της.

Μετά την θεια Νούλα σαν επίτροπος ανέλαβε ο φίλος και συμμαθητής μου από το Λύκειο, Πέτρος Σιμομώκιος, υπάλληλος στο εργοστάσιο Λαναρά που, πήγαινε σχεδόν κάθε Κυριακή στο εξωκλήσι και κοντά σ' αυτόν και μεις οι άλλοι σαν μέλη του Ορειβατικού Νάουσας. Πολλές φορές βοηθήσαμε στη διαμόρφωση του χώρου

σε πατάρια ή συνήθως κουβαλώντας και πετώντας πέτρες στην κατηφόρα για να ανοίξει ο χώρος.

Ο Πέτρος με την βοήθεια αρκετών Ναουσαίων και των μουλαριών που υπήρχαν τότε στο Τάγμα Αγίου Νικολάου, ανέβασε υλικά και έκτισε δυο δωμάτια με βεράντα όπως φαίνονται στο δεξιό της φωτογραφίας 2. Στα δωμάτια όπως και στην εκκλησία έβαλε σόμπες σιδηρένιες που του χάρισε ο Αντώνης Παπαδόπουλος, πρόεδρος τότε του Ορειβατικού Νάουσας. Οι σόμπες είχαν περισσέψει από το Σέλι, όπου διοργανώνονταν από το 1936 χιονοδρομικοί αγώνες Πανελλήνιοι από τον Ορειβατικό μας.

Μετά τον θάνατο του Πέτρου σαν επίτροπος ανέλαβε για λίγα χρόνια Ιφιγένεια μέχρι το 1980. Η Ιφιγένεια κατέβασε την εικόνα της Υπαταντής που βρήκε η θεια Νούλα, για θεραπεία της αδελφής της Σοφίας που ήταν άρρωστη. Πέθαναν και οι δυο αλλά και η εικόνα δεν επέστρεψε στη θέση της ακόμα μέχρι σήμερα. Χάρις της εικόνας αυτής έγιναν όλα εκεί πάνω και ασκήτησε η θεια Νούλα τόσα χρόνια.

Μετά την επιμέλεια του εξωκλήσιου ανέλαβαν οι Αθανάσιος Γιόκαλας, Κώστας Βαρσόπουλος και Κυμπρίτης Παντελής μέχρι το 2002. Αυτοί επισκεύασαν τα δυο σπίτια κεράμωσαν την εκκλησία, έκαναν το τέμπλο και έκτισαν νέο γερό σπίτι με δωμάτιο ευρύχωρο κουζίνα και αποθήκη.

Τα οστά της Θεια Νούλας που βρίσκονται εκεί τα μετέφερε ο Πέτρος Σιμομώκιος ύστερα από δική της θέληση.

Τώρα επίτροποι είναι ο Γιώργος Αντιφάκος, Πασχάλης Τσίμπρης και Παναγιώτης Σκουλαριώτης

Τρία προικοσύμφωνα

της Ελένης Μήτσοιαλα - Ζεγκίνη

Τα πιο συνηθισμένα ιδιωτικά έγγραφα που συναντούμε στα ναουσαϊκά σπίτια είναι τα προικοσύμφωνα. Μέχρι τη δεκαετία του '40 κάθε αρραβώνας συνοδεύονταν σχεδόν πάντοτε και από ένα προικοσύμφωνο. Με το έγγραφο αυτό ο πατέρας της νύφης υποσχόταν στο γαμπρό την προίκα που θα έδινε στην κόρη του.

Στη συνέχεια παραθέτουμε 3 προικοσύμφωνα τα οποία απέχουν μεταξύ τους 30 χρόνια περίπου. Το πρώτο είναι του 1879, το δεύτερο του 1909 και το τρίτο του 1944. Με μια προσεκτική τους μελέτη αντλούνται ενδιαφέροντα συμπεράσματα για την εξέλιξη του εγγράφου όσον αφορά τα αντικείμενα της προίκας αλλά και τον τρόπο σύνταξής του.

Κοινό χαρακτηριστικό και των τριών είναι ο σταυρός, που είναι ζωγραφισμένος στο πάνω μέρος του φύλλου. Στο παλαιότερο μάλιστα είναι πιο περίτεχνος και φέρει γύρω τη χρονολογία.. Επίσης όλα επικαλούνται τα θεία στην αρχή και στο τέλος του κειμένου πράγμα που δείχνει τη βαθιά θρησκευτικότητα των Ναουσαίων. Ιδιαίτερα στο δεύτερο μια ολόκληρη παράγραφος αναφέρεται στις ευχές των γονέων, του Χριστού της Παναγίας και όλων των αγίων.

Μετά τις ευχές ακολουθεί η υπογραφή του πατέρα της νύφης χωρίς να υπάρχουν υπογραφές άλλων παρισταμένων μαρτύρων, όπως επισημαίνουμε σε άλλες περιπτώσεις.

Εξετάζοντας την καταγραφή της προίκας παρατηρούμε, ότι σε κανένα δεν γίνεται λόγος για

ακίνητη περιουσία παρά μόνο για ρουχισμό και σπιτομάζωμα, ούτε αποτιμάται η αξία των προικίων, όπως βλέπουμε σε άλλα προικοσύμφωνα της αντίστοιχης περιόδου.

Αν αντιπαραβάλουμε τα είδη των δύο πρώτων εγγράφων βλέπουμε ότι είναι περίπου τα ίδια. Το μεγαλύτερο μέρος της προίκας είναι τα ρούχα της νύφης, ενώ για το σπίτι περιλαμβάνει μόνο προσκέφαλα, ζηλιά και μια κρεβατοστρώση. Ωστόσο στο παλαιότερο καταγράφονται μια "πούντα με νούρκες", που είναι το πιο ακριβό χρυσό κέντητο πανωφόρι (Στ. Αποστόλου ΝΙΑΟΥΣΤΑ τ. 40) και τα είδη υφασμάτων σιλμιέ (πολίτιμο ύφασμα) και κιζί (μεταξοτό ύφασμα) τα οποία δεν αναφέρονται μεταγενέστερα. Όσον αφορά τις καπέζες, που είναι κεφαλοκαλύματα (Στ. Αποστόλου ό.π) δε γνωρίζουμε αν είναι προγενέστερη ονομασία για τη φοούντα ή το πιπλούκι ή αν πρόκειται για κάτι διαφορετικό.

Απαραίτητο συμπλήρωμα της στολής είναι και τα κοσμήματα όπως το γιορντάνι, τα σκουλαρίκια και τα κολάνια που φοριόνταν μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα.

Τέλος προσέχουμε στο πρώτο έγγραφο, ότι τίθεται διορία δύο ετών για τη ολοκλήρωση της προίκας, τα έξοδα της οποίας ως γνωστόν ήταν δυσβάστακτα για μια οικογένεια της μεσαιάς ή φτωχότερης τάξης.

Στο τελευταίο προικοσύμφωνο τα πράγματα αλλάζουν. Τα ρούχα της νύφης είναι ευρωπαϊκά με παλτό, μαντώ και ταγιέρ, ενώ το μεγαλύτερο

μέρος της προίκας είναι είδη για το σπίτι, σινδόνια, τραπεζομάντιλα, κουβέρτες κ.λπ. Ήδη έχουν κάνει την εμφάνισή τους και τα κεντητά εργόχειρα, καρτέ, τραπεζομάντιλα και μαξιλάρια που δεν υπήρχαν στα παλιότερα χρόνια.

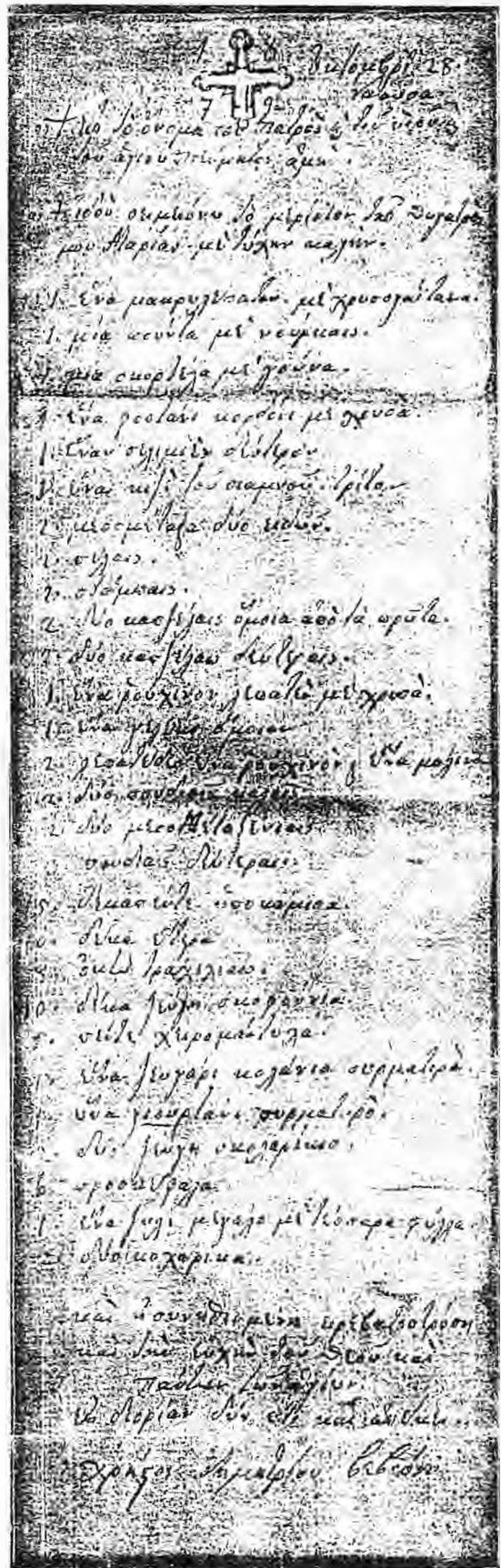
Στο τέλος του νεότερου εγγράφου υπάρχει μια ενδιαφέρουσα παρατήρηση που εξηγεί πώς προήλθε το ουσιαστικό "έτερα" στη Νάουσα για τις γυναικείες κυλόπτες. Πρόκειται για την πρώτη λέξη της πρότασης "και άλλα (έτερα) τινά τα οποία χάριν ευπρεπείας δεν γράφω".

Συγκρίνοντας το τελευταίο προικοσύμφωνο με τα προηγούμενα επισημαίνουμε την καθοριστική επιρροή που είχε το διάστημα του μεσοπολέμου στην ένδυση των γυναικών και των χρηστικών ειδών του νοικοκυριού.

Ως προς τη μορφή των εγγράφων παρατηρούμε ότι το πρώτο είναι γραμμένο σε μια στενόμακρη στήλη σε λευκό χαρτί τις διαστάσεις του οποίου δεν μπορούμε να υπολογίσουμε ακριβώς, γιατί είναι κορνιζωμένο. Ο συντάκτης του κειμένου πρέπει να είναι κάποιος γραμματιζούμενος γιατί γράφει με ευκρίνεια χωρίς πολλά ορθογραφικά λάθη, ενώ ο προικοδότης πατέρας μόνον υπογράφει ως "Χρήστος Δημητρίου βεβαιώνω"

Το δεύτερο είναι γραμμένο σε φύλλο κατριγέ πιθανότατα από τον πατέρα της νύφης, όπως κρίνουμε από το γραφικό χαρακτήρα της υπογραφής, με πολλά ορθογραφικά και συντακτικά λάθη. Το τελευταίο είναι αποτυπωμένο σε κόλλα αναφοράς πάλι από τον πατέρα της κόρης χωρίς σημαντικά λάθη.

Από τη θέση αυτή θα ήθελα να ευχαριστήσω την αγαπητή φίλη κ. Ελένη Εμβαλωματή - Δροσίδα που μου παραχώρησε φωτοτυπίες των τριών αιτών προικοσυμφώνων τις οποίες και παραθέτω στη συνέχεια. (Στη μεταγραφή τα κείμενα αποτυπώνονται όπως ακριβώς είναι στο πρωτότυπο αλλά στο μονοτονικό σύστημα)

Προικοσύμφωνο του 1879

1ο προικοσύμφωνο

1878 οκτωβρίου 28 ναουσα

Εις το όνομα του πατρός και του υιού και του αγίου πνεύματος αμήν.

ιδού σημειώνω το μερίδιον της θιγατρός μου Μαρίας με τύχην καλήν.

- 1. ένα μακρολέπατον με χρυσογαίτανα
- 1. μια πούντα με νούρκαις.
- 1. μια σκορτέλα με γούνα
- 1. ένα φροσάκι κορδόνι με χρυσά
- 1. έναν σελιμιέν δεύτερον
- 1. ένα κιζί του σιαμινού. τρίτον
- 2. μεσομέταξα δύο ειδών
- 2. πύλαις
- 2. στάμπαις
- 2. δύο καπζέλαις όμοια από τα πρώτα.
- 2. δύο καπζέλαις δεύτεραις.
- 1. ένα ρούχινον λεπατεί με χρυσό
- 1. ένα γελέκι όμοιον
- 2. δύο λεπατέδες ένα ρούχινον και ένα μάλινο
- 2. δύο πουδαις καλαις
- 2. δύο μεσοΜεταξένιαις
- 3. πουδαις δεύτεραις
- 15. δεκαπέντε υποκάμισα
- 10. δέκα έτερα
- 8. οκτώ τραχιλαις
- 10. δέκα ζεύγη σκομφούνια
- 5. πέντε χειρομάντηλα
- 1. ένα ζεινγάρι κολάνια συρματιρά
- 1. ένα γιονοτάνι συρματηρό
- 2. δύο ζεύγη σκολαρίκια.
- 6. προσκέφαλα
- 1. ένα ζυλί μεγάλο με τέσσαρα φύλλα
- 2. δύο κοχάρικα

και η συνηθισμένη κρεβατοστρόση και την ευχήν του θεού και πάντων των αγίων.

εις διορίαν δύο έτι και απέκει.

Χρήστος δημητρίου βεβεόνο

2ο προικοσύμφωνο

εν ονόματι της αγίας ομοούσιος κε διάριτος τριάδος

της μιας μονίς θεότητος

ο υποφανόμενος Γληγόρης Φραγγότσις κατόκος

της πόλης Ναούσις αραβονίζο την θιγατέρα μου

λέγγου μετά του Αναστασίον δύμου ονόματος

Αργύρι κατόκι της ηδύα πώλις κε Αφτού.

Αφού δώσο εις την θεγατέρα μου ελένι τας πατρικάς

μου εφχάς δύδωμι προς τούτους κε τα εκξίς

1 Μαγγορλέματου

1 μία σκωρτέλα με γούνις

1 μία σαλταμάρκα καλύ

1 μία σαλταμάρκα δέφτυρι

3 λυπαδγιά διάφορα

1 ένα ελέκι ρούχινο

1 ένα φωσάκι μετακξωτό νιφκιάτυκο

1 εν φωσάκι δέφτερο

2 δύο φωσάκι ματακξωτά δυάφορα

4 φωσάκι μάλινα διάφορα

4 φωσάκι στάμπυνα

1 πωδιά πρότυ μετακξωτύ

1 πωδιά δέφτυρι

2 πωδιές Μετακξωτές διάφωρες

4 πωδές Μάλυνις

4 πωδές στάμπις

5 πωδές πανίτικις

15 πωκάμυσα πανίτικα

2 βελάργια κισμιρη

15 δεκαπέντυ έτυρα

15 τραχιλές

5 ζιβγάργια Μανικάκια

4 συνδώνια διάφορα

4 φούστυς Μάλυνις

2 φούστυς χασένις

15 χερομάντυλα

1 τοζύνα Μαντυλάκια

30 ζυβγάργια σκωφούνια

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

10 προσκέφαλα μεγάλα
4 προσκέφαλα μικρά
1 ζυλνύ μεγάλου με 4 φύλα
1 ζυλνύ καναπέν
1 ζυλνύ κωχιάρικο
3 ζεβγάρια σκολαρίκια
1 ζεβγάρι κωλάνια συρματυρό
5 λύρις φλοργιά στο λυμό
κε μία κρεβατροσπόσι
δύδωμν προσέτι κε τας πατρικάς εφχάς
ότι εφχωμε γωνέον στεριζωσι θεμέλια
ήκου κε της εφχί της κυρίου ημών ησου Χριστού
κε τος μητρός Αφτού δεσπίνις θεωτόκου
κε επαρθένο Μαρία κε πάντου τος Αγίας
κε του αγίου Μεγαλομάρτυρα Προκοπίου Αμύν

εν Ναούσι τη Απριλίου 15 1909

Γλυφόρις φραγγότης
έφχωμε

3ο προικοσύμφωνο

Προικοσύνφωνον
Εν ονόματι της Αγίας Τριάδος του Πατρός και
του
Αγίου Πνεύματος Αμήν
Σήμερον 23 Απριλίου 1944 ο υποφενόμενος
Γεώργιος Δ. Νωίδης Αραβονήζο την Κόρι μου
Ελισάβετ μετά του Κυρίου Γριγορίου Αργ. Ανπα-
λοματή
Και δίδο ος προίκα τα κάτωθεν

1. 1 ένα παλτώ
2. 1 ένα μαντώ
3. 1 ένα ταγέρο
4. 3 τρεία μεταξωτά
5. 6 έξι μάλινα
6. 6 έξι ρόμπες διάφορες

7. 20 οίκοσι Ασπρόρουχα
8. 10 δέκα Συνδόνια διάφορα
9. 6 έξι ζεύγη Μαξιλάργια ύπνου
10. 6 έξι ζεύγη Μαξιλάργια Φιγούρας
11. 3 τρεία Τραπεζομάνδηλα Φιγούρας
12. 3 τρεία Τραπεζομάνδηλα Φαγητού
13. 36 πετσέτες Φαγητού
14. 6 έξι προσόφια
15. 4 τέσσαρες Κοβέρτες διάφορες
16. 1 ένα πάπλομα
17. 1 μεία βελένζα
18. 1 ένα Στρώμα
19. 10 δέκα Μαξιλάργια Μεγάλα Καναπέ
20. 6 έξι Μαξιλάργια Φιγούρας
21. 8 οκτώ φούστες διάφορες
22. 6 έξι Νυχτικές διάφορες
23. 12 δώδεκα Φανέλες
24. 12 δώδεκα ποδές διάφορες
25. 6 έξι τσήτηνα
26. 6 έξι Μποχτσάδες
27. 10 ζεύγη Κάλτσες
28. 2 δοζίνες Μανδιλάκια
29. 5 πέντε Καρέ και ανάλογα Πετοσετάκια
30. 1 ένα ζηλή με πέντε φίλα
31. 1 ένα ζηλή με τέσσαρα φίλα
32. 1 έναν καναπέν
33. 1 έναν Σταυρόν
34. 1 ένα Ταμπλώ
35. 1 ένα Φλωρή Μεγάλο

Και άλλα τινά τα οποία χάριν ευπρεπία
γράφω
Μετά την ευχή τον γωνέον και την εξ του υφ
ευλογίαν.

Εν Ναούσση τη 23/4/

Οι Γωνείς

Γεώργιος Δ. Νωίδης

ΠΩΣ ΓΝΩΡΙΣΑ ΚΙ' ΑΓΑΠΗΣΑ ΤΗ ΝΑΟΥΣΑ ΕΔΩ ΚΙ' ΕΞΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

Του Νίκου Καλογερόπουλου

Τορόντο, Καναδάς

Ο πόλεμος του 40 βρήκε την οικογένειά μας στα Τρίκαλα της Θεσσαλίας. Ο πατέρας μου υπηρετούσε εκεί δασάρχης κι' η μητέρα μου, δασκάλα, απ' την Νάουσα, πρωτοθυγατέρα του Δημοσθένη Μάιου και της Ελένης του Σκούρτα, είχαν ήδη τρία παιδιά και προσπαθούσαν να ξεπεράσουν τις μπόρες και τραγικές συνθήκες της φασιστικής κατοχής, βοηθώντας ταυτόχρονα και άλλους φίλους και συγγενείς που υπέφεραν περισσότερο. Ίσως άλλη φορά να περιγράψω ορισμένα γεγονότα της φοβερής εκείνης εποχής, συνδεδεμένα με ανθρώπους και με τη Νάουσα.

Τον Αύγουστο του 1943 ο πατέρας μου πήρε μετάθεση για τη Θεσσαλονίκη και τον Σεπτέμβρη της ίδιας χρονιάς μετακομίσαμε για την καινούργια έδρα..

Μετά από αρκετές ώρες ταλαιπωρίας, παρ' όλη την μικρή απόσταση, χαλασμένοι δρόμοι, μπλόκα Ιταλών ή Γερμανών σαράβαλο φορηγό-γκαζοξέν, φτάσαμε στη Λάρισα κι' απ' εκεί με το παλιό το τραίνο - τον αργοκίνητο μουντζούρη που σταμάταγε κάθε λίγο, γεμάτος ταλαίπωρους, σπαιβαγμένους ανθρώπους, σκουπίδια παντού κι' εκείνα τα ζώψια που σούπιναν το αίμα (ο νοών, νοείτω) τραβήξαμε για τη Θεσσαλονίκη. Μέσα στο γενικό κλίμα ανασφάλειας, φόβου και ζοφερών συνθηκών πολέμου, με τους γκεσταπίτες να αghριοκοιτάζουν τους πάντες και να ψάχνουν παντού, σε κάθε σταθμό για ύποπτους κι' αντιστασιακούς, φτάσαμε τελικά στην "όμορφη" Θεσσαλονίκη που τότε ήταν πραγματική "φτωχομάνα" και καταλήξαμε αποκαμωμένοι στο μικρόσπιτο κάποιων μακρινών συγγενών προσωρινά, ώσπου να βρει ο πατέρας μας κάτι

μεγαλύτερο, να μας χωράει τουλάχιστον κάποιους γιατί τώρα είχαμε και τον μικρότερο αδελφό μας, βρέφος 5 . 6 μηνών.

Σιγά-σιγά προσαρμοστήκαμε στην μεγάλη πολιτεία κι' εγώ θ' άρχιζα το σχολείο επί τέλους (που τόσο παίνευε η μάνα μας και οι αδελφές μου κατσουφιάζανε), μα ο πόλεμος συνεχιζόταν, οι κατοχικές δυνάμεις τυραννούσαν τους Έλληνες κι' ένας φόβος διάχυτος κυριαρχούσε ανάμεσα στους μεγάλους. Με την αβεβαιότητα για το μέλλον, με τα λιγοστά μαντάτα απ' το κρυφό ραδιόφωνο (πότε καλά και πότε μαύρα κι' άραχνα), το "τι θα μας ξημερώσει αύριο" και ποιους θα πάρει ο Χάρος, (πιο ωμά) ήταν οι καθημερινές κουβέντες και καταστάσεις που έσφιγγαν την ψυχή όλων κι' εμάς των μικρών ακόμη, γιατί παρ' όλο που το παιδικό μυαλό δεν μπορούσε να συλλάβει πλήρως το δράμα της Κατοχής στην χώρα μας, εν τούτοις νιώθαμε βαθιά κάτι κακό συμβαίνει.

Κι' ας μαζεύαμε σκόρπιες σφαίρες, θραύσματα από βόμβες, και σκάζαμε κουτιά με ασυτελίνη, δεν ακουγόταν πουθενά το παιδικό το γέλιο, τ'αμέριμνο τραγούδι, ούτε και το παιγνίδι ήταν ξένοιαστο. Πόσο δίκιο κι' εμπειρία έβαλε τότε ο Σολωμός σ' ένα και μόνο στίχο... "Γιατί τά' σκιαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά".

Αυτά κι' άλλα πολύ περισσότερα κι' απείρως χειρότερα, που δεν χρειάζεται ν' αναφερθούν εδώ, άλλωστε τα γνωρίζουν όσοι επέζησαν εκείνα τα μαύρα χρόνια, αυτά λοιπόν βασάνιζαν τους γονείς μας και σκέψη στη σκέψη πήρανε την απόφαση: "Τα παιδιά πρέπει να γνωρίσουν τουλάχιστον τους συγγενείς τους, στη Νάουσα, της

μητέρας το σόϊ πριν μας βρει κα' να κακό μεγάλο, γυρευείς τι γίνεται;"

Πράγματι, μια που πλησίαζαν και τα Χριστούγεννα, τα σχολεία θα κλείνανε νωρίτερα έτσι κι' αλλιώς να μπορέσουν και οι δάσκαλοι να ξεφύγουν λίγο, πηγαίνοντας οι πιο πολλοί στους τόπους καταγωγής τους, να δούν τους δικούς τους, μακριά από τη μοναξιά τους στη Σαλονίκη.

Η απόφαση πάρθηκε. Θα κάναμε Χριστούγεννα όλοι μαζί, για πρώτη φορά στη Νάουσα, σ' αυτή τη μικρή πόλη που τόσες φορές αναφέροναν οι μεγάλοι αλλά κανένας από μας τους μικρούς δεν είχε δει. Μια ασπρόμαυρη μόνο φωτογραφία βρισκόταν πάντα πρόχειρη κι' όπου πηγαίναμε πάντα η μάνα μας την έπαιρνε με προσοχή μαζί της κι' έδειχνε τρία σοβαρά κορίτσια με κάτι βαριές σπολές και στρογγυλά καπέλα με φούντες μακριές, δίπλα σε κάτι νερά που πέφτανε ορμητικά κι' έγραφε από πίσω: Ενθύμιον Αράπιτσας 1920.

Χριστούγεννα λοιπόν στη Νάουσα μαζί με τους παππούδες κι' όλους τους άλλους θείους-θείες π' ακούγαμε συχνά η μητέρα μας να μελετάει, μα ποτέ εμείς τα παιδιά δεν είχαμε γνωρίσει, γιατί τα μεγαλύτερα είμασταν μεν...προπολεμικά αλλά οι απουσίες και οι συνθήκες δεν βόλευαν τα σούρτα-φέρτα τότε. Ακούγαμε συνέχεια για τα αδέρφια της, τους γαμπρούς, τα ξαδέλφια κι' άλλους συγγενείς που αναφέρονταν συχνά-πυκνά και μ' ανασπεναγμούς για το Αλβανικό πρώτα, για τον γελαστό αεροπόρο Κούλη που σκοτώθηκε, για το Αντάρτικο αργότερα (Μπιγκάνος, Σιμανίκας) κι' άλλους που δεν θυμάμαι πια, πέρασαν τόσα χρόνια...

Μόνο τη γιαγιά μας ξέραμε που βλέπαμε για λίγο να καταφτάνει όλο φούρια κι' αγάπη να (παρασταθεί στην Κατίνα της) κάθε δυο χρόνια περίπου, κι' όταν επέστρεφε στη Νάουσα αυτή, η οικογένειά μας είχε πάλι αυξηθεί κατά ένα μέλος ακόμα!

Θάταν περίπου μια βδομάδα "πριν του Χριστού" όταν ξεκινήσαμε τελικά από τη Σαλονίκη

για την πατρίδα της μητέρας μου που τόσο αγαπούσε, τη μελετούσε πάντοτε και σιγοτραγουδούσε τα παλιά εκείνα αθάνατα Ναουσαϊκά τραγούδια με την υπέροχη γλυκιά φωνή της, με πρώτο στην προτίμησή της, τη Μακρυνίτσα... "μας πάτησαν, μας χάλασαν" τόσο παλιό και τόσο επίκαιρο πάλι στην Κατοχή.

Μετά από, δεν θυμάμαι πόσες ώρες, το παιμπάλαιο αυτοκίνητο-ούτε αραμπάς να ήταν-καταβαλαντωμένο πλησίαζε στη Νάουσα και τα παιδικά μας μάτια, όλο περιέργεια, αντίκρισαν για πρώτη φορά μια πολιτεία χιονισμένη σκαρφαλωμένη σ' ένα ύψωμα (που αργότερα έμαθα ότι από κει αρχίζανε οι πρόποδες του Βερμίου). Το, ο Θεός να το'κανε λεωφορείο, γλιστρώντας στον πάγο κι' αγκομαχώντας όλο και πιο βαριά απ' την Παναγιωπούλα και μετά, πέρασε και του "Λόγγου", σταμάτησε για λίγο στον "Αϊ Γιώργη" κι' αμέσως περικυκλώθηκε από ένα τσούρμο μαυριδερά προσώπια που όλο και κάτι ζητούσανε με την παράξενη λαλιά τους.

Μπήκαμε πια στη Νάουσα, χιόνια και δέντρα, σπίτια κολλητά και τρεχούμενα νερά ανάμεσά τους, έξω από τον Παιδικό τότε Σταθμό, πριν περάσουμε από το Κιόσκι μπροστά, το Κιόσκι, που τόσες ιστορίες είχαμε ακούσει, μόνο πλατάνια είδα τότε.

Σε λίγο κι' αφού σταμάτησε δυο-τρεις φορές για να κατέβουν επιβάτες όπου τους βόλευε και αποχαιρετώντας τον ηρωικό οδηγό εγκάρδια, μια που γνωρίζονταν όλοι μεταξύ τους, το ταλαίπωρο αυτοκίνητο μεσ' από δρόμους στενούς και βιαστικούς ανθρώπους που κοκάλωναν για να περιεργαστούν τους επιβάτες καλά-καλά έφτασε τελικά στο (κατ' ευφημισμό) προακτορείο.

Αν και η Γερμανική καταπιεστική παρουσία ήταν ολοφάνερη παντού, ο κόσμος-άνθρωποι απλοί και γέροι οι πιο πολλοί κείνη την εποχή (τα νιάτα λείπανε αλλού, μα πώς να καταλάβω;)-μου φάνηκε αλλιώτικος απ' τον στη Σαλονίκη και όχι φοβισμένος. Η περιέργειά μου γρήγορα μεταβλήθηκε σε πρωτόγνωρη συγκίνηση όταν πριν κατεβούμε καλά-καλά, μας αγκάλιασε ένας αιψή-

λός λεβεντάνθρωπος, καλοσυνάτος, με μονοπάκια που μας τσιγκλούσαν σαν μας φιλούσε: ο Παππούς, ο Παππούς... Τα καταγάλανα γλυκά του μάτια, νοτισμένα-λαμπερά, γεμάτα καλοσύνη και χαρά, αντάμωσαν τα μάτια της ψυχής μου και από κείνη τη στιγμή μια απέραντη αγάπη γέμισε το είναι μου για τον παππού το Δημοσθένη κι' ακόμα έτσι το νιώθω σαν θυμάμαι τον άκακο γενάρχη της φαμίλιας μας.

Γέλια, χαρές, φωνές και δάκρυα μαζί με λέξεις δυσκολονόητες για μας λιγάκι, στην αρχή, ξεστομισμένες με τόση καλοσύνη και τόσο...δυνατά, χαρακτηριστικό της μοναδικής Νιαουστινής προφοράς, που μας ζεστάναν την καρδιά και μας τυπώθηκαν για πάντα. Όχι εκείνη τη στιγμή, πολύ αργότερα κατάλαβα ότι την πρώτη μέρα εκείνη της αντάμωσης άρχισα να παίρνω τροφή από τις ρίζες της καταγωγής μου.

Δεύτερη έκπληξη που μας ξετρέλαινε, όλα τα παιδιά:

Ο παππούς είχε φροντίσει για μεταφορικό μέσο! Έφερε μαζί του δυο ...ταξί, για τις βαλίτσες και τα παιδιά. Το "Μπάλιο" δηλαδή, το άλογο του το καλό και το μαύρο γαϊδαράκο που στεκότανε ακίνητο με την κεφαλακάτω, ώσπου φορτώθηκε όλες σχεδόν τις αποσκευές (τα μπουκλούκια) που φέραμε μαζί μας, την αδελφή μου, και μένα στα καπούλια, ενώ η μητέρα μας με άνεση καβάλησε στο άλογο (μαθημένη από τα μικράτα της στα χτήματα) και το μωρό στην αγκαλιά, τιμής ένεκεν στον Βενιαμίν της οικογένειας.

Ο πατέρας με την μεγαλύτερη αδελφή μας βάδιζε δίπλα στον παππού και ανηφορίζαμε σε λίγο για το πατρικό της μητέρας μας.

Δεν χόρταινα, δεξιά-ξερβά κοιτώντας ν' ακούω συνέχεια το "καλωσορισιέτι" από άγνωστα φυσικά για μένα, μα τόσο φιλικά πρόσωπα, με δυνατές φωνές να ρωπάνε τον παππού και την μητέρα μου κυρίως όσες παλιές γνωστές την γνώριζαν, με τον παππού μπροστά να καμαρώνει. "Ήρθαν τα παιντιά απού την Σαλονίκη" κ.λ.π. κ.λ.π..

Αυτό που με ξάφνιαζε περισσότερο και μουίμηνε άσβηστο μέσα στο μυαλό μου, κι αργότερα στο φτωχό περιορισμένο, μα τόσο πολύ αγαπητό Ναουσαϊκό λεξιλόγιό μου ήταν η προσφώνηση.

Όλοι, μα όλοι που κοντοστέκονταν για να μας χαιρετήσουν άρχιζαν πάντα την όποια φράση ή κουβέντα-ερώτηση με το: Α-ρα.

Αυτό το τόσο ζωντανό, αυθόρμητο κι' εγκάρδιο βγαλμένο ερωτηματικό-επιφώνημα, το νιώθουν το χειρίζονται και το απολαμβάνουν (πιστεύω) μόνο όσοι ήπιαν νερό απ' την Α-ρά-πιτσα!!!

Μέχρι να φτάσουμε στα "Γαλάκεια" αυτό το βροντερό Α-ρα το άκουσα τόσες φορές που ειχ' αρχίσει να πιστεύω ότι είναι κάτι σα νόμος στη Νάουσα, σαν απαραίτητο, πριν οτιδήποτε ρωτήσεις, στη Ναουσαϊκή τη γλώσσα θα έλεγα και όχι μόνο τοπική διάλεκτο.

Το χιόνι σκέπαζε τα πάντα, δέντρα, τοίχους, σοκάκια στενά, πεζοδρόμια μάλλον ανύπαρκτα, μπαξέδες και φράχτες, ότι δεν πατιόταν από ανθρώπους και ζωντανά, τα αυτοκίνητα πολύ σπάνια.

Η παγωμένη μα τόσο καθαρή ατμόσφαιρα που έφερνε που και που κάτι απίθανες σπιτικές μυρωδιές απ' τους φούρνους, μας έφερνε τόση χαρά και ευεξία (ήμασταν βέβαια και καλά μπαμπουκουμένα) που όλα μας φαίνονταν τόσο ωραία και η πηγαία καλοσύνη με τον αυθόρμητισμό των απλών καλόκαρδων και ανεπιτήδευτων ευγενικών ανθρώπων που συναντούσαμε στο δρόμο μας έκανε τόσο χαρούμενα που ανταποδίδαμε κι' εμείς στον ίδιο τόνο πολύ γρήγορα. Στο κέφι μας βοήθαγε βέβαια και η για πρώτη μας φορά εμπειρία της γαϊδαροκαβαλαρίας, μέχρι τη στιγμή που άρχισε να σκοντάφτει ο "μεταφορέας μας σε κάτι μεγάλες στρόγγυλες πέτρες σκύβοντας πολύ προς τα μπροστά κι' εμείς μαζί του. Μα το στιβαρό χέρι του παππού τον ξανάφερνε στο ... ύψος του χώρια η παρατήρηση-επίπληξη: "Α-που διάτανουν γουμάρι..."

Μόλις στρίψαμε στην στενή Β' πάροδο Καρανάτσιου, εκεί πια τα χάσαμε τελείως. Δεν υπήρχε

παράθυρο σπιτιού πάνω απ' το στενό δρόμο χωρίς τουλάχιστον ένα κεφάλι γυναικείο (πάντα με φακίολι καλοδεμένο παρακαλώ) να βιγκλάει για να μας δει, να μας καλωσορίσει και να ρωτήσει με την χαρακτηριστική εκείνη διαπεραστική γυναικεία απόχρωση: "Μαρί Κατίνα τι φκιάνεις; Πως είστι; Κι' η μάνα μας να χαμογελάει, όπως πάντα καλόκαρδα και να τις αποκρινεται στον ίδιο τόνο.

Απορούσα τότε και για καιρό ακόμη, πως είχαν όλοι γνώση στο μαχαλά ότι θ' αρχόταν η Κατίνα του Μάιου (που παντρεύτηζιν τον Δασάρχη της Νιάουστας εκείνουν τον καιρό::) Πως ξέραν όλες και βγήκαν να μας υποδεχτούν: Πράγμα αδιανόητο για μας που ζούσαμε σε απρόσωπες, μεγάλες πόλεις. Άλλο η Νάουσα!

Φυσικά δεν είχα ιδέα τότε πως, χάρις στη δυνατή φωνή και τρόπο ομιλίας των Ναουσαίων γυναικών, στ' ασφυκτικά κολλημένα μεταξύ τους σπίτια, στην καθημερινή επικοινωνία (πόρτες πάντα ανοιχτές, παράθυρα κι' αυτά επίσης) το κάθε τι στη γειτονιά μαθεύονταν αμέσως κι' είχαν καρδιά κι ανθρωπιά οι άνθρωποι κι' οι γειτόνοι. Επομένως το τηλέφωνο (άσε που δεν υπήρχε), ήταν τελείως περιττό γιατί υπήρχε και δούλευε άριστα το πολύ διαδεδομένο κι' αποτελεσματικό τότε "Κλειστό κύκλωμα των ανοιχτών παραθύρων". Κάτι που αποδείχτηκε πολλές φορές χρήσιμο και μερικές φορές, τονίζω, σωτήριο και θα το εξηγήσω.

Φτάσαμε τελικά στου παππού το σπίτι, με ποταμάκι φυσικά να περνάει από μπροστά, θαυμάσιο καλντερίμι πριν την είσοδο-μεράκι του παππού, ποιος σκέφτονταν για τσιμεντένια (οπασμένα η μπλοκαρισμένα σήμερα) πεζοδρόμια του Δήμου τότε.

Η γιαγιά η Λένκω μας περίμενε μπροστά στην ορθάνοιχτη, την μεγάλη, δίφυλλη την πόρτα την καρένια και καλοκεντημένη με κάτι αστραφτερά κεφαλόκαρφα να φτιάνουν σχέδια και κύκλους.

Μας έσφιγγε και μας διπλοφιλούσε η Νόνα μας, γελώντας δακρυσμένη και ανάμεσα σε λό-

για αγάπης άκουγα συνέχεια το "ου γιε μου, ουχου-ου, γιε μου" υπέρτατη έκφραση χαράς της.

Περάσαμε καβάλα μέσα στην πολύ ψηλοτάβανη εσωτερική αυλή στρωμένη με ένα πανέμορφο μωσαϊκό από λογής-λογής, μα συμμετρικές, λείες πέτρες και πολύχρωμα χαλίκια με τέχνη συνδυασμένα που σχηματίζανε απλά αρχιτεκτονικά-διακοσμητικά σχέδια που ξεκινούσαν από έναν τεράστιο κύκλο ακτινωτό καταμεσής στο δάπεδο, (σαν τον ήλιο της Βεργίνιας), εργόχειρο τέχνης του παππού σαν μερακλής τεχνίτης που ήταν και πρωτομάστορας στο καλύτεριμ εσωτερικών χώρων κι ό,τι άλλο.

Μετά τις πρώτες χαρές κι' αγκαλιές τραβήξαμε στη σκάλα την εσωτερική, μεγάλη και πλατιά, από ξύλο κάτασπρο, σκληρό, για ν' ανεβούμε στ' ανώγι- το κυρίως κατοικίσιο μέρος του σπιτιού μ' ένα ατέλειωτο χώρο μακρόστενο για σάλα (όπου παίζαμε κυνηγητό ή τρουκουλάδια πολλές φορές) ενώνοντας τις 4 μεγάλες κάμαρες, κουζίνα, λοιπούς χρειώδεις χώρους κι' έβγαζε από μια πόρτα πλαϊνή στο (παλιό) απάνω σπίτι.

Πριν ανεβούμε απάνω, τα μάτια μου περιεργάζονταν δυο άλλες δίφυλλες πόρτες μικρότερες, που γρήγορα είδα που πήγαιναν η μια στο εσωτερικό του σπιτιού-ισόγειο τεράστιο κελάρι, πλυσταριό, κουζίνα πρωτόγονη, πουστάβι, κρισοβάρελα πελώρια κλπ. κι' η άλλη πόρτα η πλαϊνή στο κάτω (παλιό) σπίτι που ήταν τώρα αποθήκη για τα ξύλα, σταύλος πιο μέσα για τα ζώα και κοτέτσι για τις ουρνίθες, με όλα τα σχετικά και χρήσιμα εφόδια.

Το (παλιό) σπίτι ήταν κολλητό με το άλλο μεγάλο και καλό σπίτι του αδελφού του παππού μας, του μπαρμπα-Κωνσταντό με την (τχιάτσα Ανθηνά) και τα δυο μεγάλα παιδιά-ξαδέρφια της μητέρας μας, τον Πέτρο, τον φούρναρη Μαΐδη αργότερα και την μικρότερη, πανέμορφη αδελφή του την Κατίνα με τα πιο όμορφα καθάρια γαλίζια μάτια όπως λέγαν όσοι την βλέπανε.

Το ξενυχτήσαμε το πρώτο εκείνο βράδυ και όλες οι απορίες κι' ερωτήσεις που τριβελίζαν το

ανησυχαστο παιδικό μυαλό μου, για τα τόσα καινούργια πράγματα και θάματα που έβλεπα τριγύρω, καθησυχάστηκαν μόνο με την υπόσχεση του παππού ότι θα μου τα εξηγούσε αργότερα: "κι' αύριο μέρα είναι".

Και τι δεν είχε ετοιμάσει η γιαγιά μας για το καλωσόρισμα τι πίπτες, τι μεξέδες, από νησιτίσιμα γκαβόψαρα και λαλαγκίτες μέχρι μπριζόλες που δεν είχαν φάει ποτέ τόσο νησιτίσιμες.

Κάποια γκρίνιαξε κάτι για νηστεία μα όλοι κάναν τον κουφό, βλέπεις βοηθούσε και το καλό κρασί που κερνούσε αβέρτα ο παππούς. Κι' όσο πάλι για το ψωμί της Γιαγιάς, το ζυμωτό, στον φούρνο της ψημένο, να γίνεται άφαντο και δεν νομίζω ποτέ στην υπόλοιπη ζωή μου να δοκίμασα καλύτερο. Είχαν ακαλεστεί φυσικά-εκτός απ'τ'αδέρφια της μητέρας που ζούσαν στο ίδιο σπίτι-κι'όλοι οι συγγενείς: θείοι-θείες, ξαδέρφια-συμπεθέρια, φίλοι στενοί και γείτονες να μας δουν, να μας χαρούν, να μας καλωσορίσουν (ω, Αλησιμόνητη Ναουσαϊκή φιλοξενία) και συμμετείχαν όλοι στη χαρά, που εδώ που τα λέμε ήταν και οπάνια τη μαύρη εκείνη εποχή, όταν ξαφνικά πάνω στο γλέντι κάποιος είτε κάτι για την ώρα κι'όλοι χάσαν το κέφι τους με μιας.

Απαγορευόταν η κυκλοφορία αργά.....Χάθηκαν αστραπή οι πιο πολλοί μα λίγοι τολμηροί αιρήφησαν την διαταγή των Γερμανών κι'έμειναν μέχρις αργά τη νύχτα οπότε φύγαν σαν σκιές, όχι απ' την μεγάλη πόρτα αλλά από την πίσω μεριά στους μπαξέδες κι'από τον ένα στον άλλο (φράχτες δεν εμπόδιζαν), τρύπωσαν στα σπίτια τους.

Σιμακόντειαν πια τα Χριστούγεννα κι'όλο το μεγάλο σπίτι άστραφτε από πάστρα κι'ομορφιά. Όσο δε για τις ευωδιές από τα γιορτινά μαγειρέματα και τα σπιτικά γλυκίσματα δεν μπορεί κανείς να καταλάβει, να αισθανθεί, αν δεν τις νιώσει ο ίδιος.

"Το σπίτι αγαπιέται από τις μυρωδιές του, μας έλεγε μια παλιά μου θεία-καλή της ώρα- και κρατιέται με τις νοικοκυρές".

Πόσο δίκιο είχε. Εκείνη η ασπίληπτη, συχνή

καθαριότητα το συχνό ασβέστωμα, ο συνεχής φυσικός αερισμός λόγω φυράδων κατασκευής και ταβανιών στα ύψη, η προκοπή των γυναικών χωρίς τα σημερινά πάμπολλα βοηθητικά (τηλεμετεωρίας) μέσα και μηχανήματα κι'άγνωστα τότε δήθεν απορρυπαντικά-δηλητήρια στην ουσία, δημιουργούν το βασικό πλάνο για ένα σπίτι ΚΑΘΑΡΟ και έρχονταν από κοντά τα σπολίδια της φύσης.

Το ανάμιγμα των στεγνωμένων φρούτων με την ευωδιά στη μυρωδιά του ξύλου (παντού) και όλες οι εποχιακές λιχουδιές μαγειρευτές και απ'τους μπαξέδες γνήσια δώρα (και όχι αρρωστημένα από μήνες στα ψυγεία ή ποτισμένα φάρμακα...)

Τ'ανεπανάληπτα γλυκά του κουταλιού, οι αγνές μαρμελάδες με αρμπαρόριζα (δεν υπήρχε μπαλάνι χωρίς ένα τουλάχιστο τενεκέ με το ευλογημένο αυτό μυρωδικό), τα κρασοβάρελα, κι'όλα τα γλυκομεθυστικά υποπροϊόντα του ασπίγκρι του Ναουσαϊκού αμπελιού, απ'το αφύρακτο αγίασμα κατά τον αείμνηστο φαρμακοποιό Χ'Μήτσιο- μέχρι την αναντικατάστατη μουστούλιπτα, χωρίς να αδικήσουμε το δυσεύρετο σημεριανό πετιμέζι (μέλι με τις κόρες μέσα και καρύδια). Πώς να ξεχάσεις τα κρεμασμένα κινδώνια και τα ρόδια, τα στοιβαγμένα μήλα, τις αρμαθιές τα σύκα και τα σταφύλια κρυμμένα (σκεπασμένα) με προιονίδι που μόνο από τα σκανδαλιάρικα δάχτυλά μας χάνονταν.

Αυτά τα καλούδια και τόσα άλλα μαζί με τον καθενός νοικοκυρόσπιτου τα ιδιαίτερα παρασκευάσματα και βότανα, μυρωδικά ή γιατρικά απ'τις σοφές τις προ-γιαγιάδες συνθέταν ένα ορθάνοιχτο, τρανό "κέρασ της Αμαλθείας" που έδινε μοσχοβολιά, πνοή της θεάς Δήμητρας μέσα σ'όλο το σπίτι.

Ο πατέρας έπρεπε να γυρίσει στην (Υπηρεσία), όλοι οι άλλοι μείναμε για τις γιορτές. Το κορίτσι, ώρες πολλές αφιερώνανε στη μαγεία του αργαλειού, εμένα όμως μόνο το τσιγκίρι μαγοήτευε που τού'δινε να καταλάβει μέχρι πομπέταινε χαμπάρι η μάνα μου (μια θεία μας τη

το πρόφταινε) και μούδινε τότε κι'αυτή εγώ να καταλλάβω. Γρήγορα όμως ξεχνούσα το "ζαβράκωμα" βρίσκοντας καταφύγιο στον μπαξέ κυνηγώντας τα ορνίθια ή τις πάπιες της γειτονιάς που μανιωδώς βουτούσαν την τσιόμκα τους συνεχώς στο ρηχό ρυάκι που περνούσε μπροστά από κάθε σπίτι στην ίδια απάνω πλευρά του στενόδρομου της Καρνανάτσιου.

Πρωτόγονο κι'ανέξοδο αποχετευτικό σύστημα της εποχής εκείνης ακάλυπτο σε πολλά σημεία, που έδινε τροφή και απασχόληση στα παπιά να εφαρμόζουν τον ...βιολογικό καθαρισμό κι'ανέξοδα!

Μέσα στο καταχείμωνο, κάθε μέρα ήταν για μένα και μια χαρά καινούργια κι'αποκάλυψη πολλών μικροθαιμάτων-τόσο κοινών για τον παιδόκοσμο της υπαίθρου μα τόσο άγνωστων για τα παιδιά των μεγαλουπόλεων. Συνέχεια καινούργιες εμπειρίες, από το να θαυμάζω τις αστριχιές και τις κρουσταλίδες και να χαζεύω τα βαρυφορτωμένα με ξύλα υποζύγια, δεμένα το'να με τ' άλλο, που γλύστραγαν συχνά στο παγωμένο καλντερίμι, κατεβαίνοντας απ'την Αγια-Παρασκευή ιδιαίτερα κατηφορικό μπροστά στις Εφταλίας του Γρέζου και του Νταλή. Τον γέρο Ήλιο που κατέβαινε αργά-αργά μια μέρα κουβαλώντας παραμάσχαλα-να, μόνος του -έναν τεράστιο κορμό ξεκλαρισμένου δέντρου!

Να τηράω κάθε πρωί με σκανδαλισμένη περιέργεια το άρμεγμα της πολύ-παραγωγικής μαλτεζικής κατοίκας-καμάρι της Γιαγιάς, τι γάλα ήταν εκείνο! Πρώτη ύλη της αξέχαστης παπάρας και του τραχανά. Η ιεροτελεστία του σπιτικού ψομιού- το ζύμωμα το δυνατό, το ψήσιμο στο φούρνο της αυλής ήταν τα προνόμια της γιαγιάς και της μητέρας μου κυρίως και ταυτόχρονα η αεικίνητη Γιαγιά να μην σπαματάει μια στιγμή να φτιάχνει οτιδήποτε χρειάζεται το σπίτι καθημερινά και τόσοι μουσαφίραίοι, ορμηνεύοντας την ίδια ώρα τους πάντες για ό,τι έπρεπε να γίνει αργότερα, αύριο ή την παράλλη, "χρονιάρες μέρες έφτασαν, μην ξαλησμονιέσι"

Σουζά οι νύφες κι'οι θυγατέρες γιατί η γιαγιά

η Λένκω παρ'όλο που ήταν εύσωμη γυναίκα, στιγμή δεν σταμάταγε γι'ανάσα και τάθελε όλα ούδε-ούδε-στην πένα, κι'ας μην ήξερε να γράφει

Μα οι πιο όμορφες στιγμές, χαρά απλή γεμάτες και μάγεμα της παιδικής ψηχής ήταν σαν μας μάζωνε ο παππούς αργά το βράδυ στην "μικρή την κάμαρι" δεξιά, στο μεσοπάτωμα όπως ανέβαινες τη μεγάλη σκάλα γι'απάνω, με δυο παράθυρα στον δρόμο, με τζάκι, που δεν κρύωνε σχεδόν ποτέ, κι'έδινε τόση θαλπωρή χωρίς καν να καπνίζει, κι'όλοι μικροί-μεγάλοι πάντα προτιμούσαν.

Σ'αυτήν την κάμαρα λοιπόν την τόσο αγαπημένη, κι'ας ήταν μισοσκοτεινή- με μια μικρή λάμπα κρεμασμένη και μπλε, χοντρά χαρτιά στα τζάμια κολλημένα, σε μυστηριακό μα τόσο συναρπαστικό ημίφωτο, στριμώχνονταν όλα τα μικρά εμείς, μαζί πολλές φορές και τ'άλλα αγαπημένα ξαδεροφάκια -του Σπουρέλα, Ηρακλή- για την μεγάλη ώρα τα παραμύθια του παππού μας.

Κι'αφού πιάναμε τις κόχες, το χαμηλό ντιβανοσέντονκο, ή ξαπλώναμε σε κάτι τεράστια, πολύχρωμα και παραγεμισμένα με τζίβα μαξιλάρια, μιλιά δεν βγάζαμε ν'αρχίσει ο παππούς.

Κι'αυτός, ο πιο καλοκάγαθος άνθρωπος που γνώρισα σ'όλη μου τη ζωή, μας έκανε πάντα το χατήρι να μας εξιστορεί με την βαριά μελωδική φωνή του (ήτανε άλλωστε και πολύ καλός ψάλτης) ιστορίες και παραμύθια που κανένας μας δεν διανοιήθηκε τότε να μην τα πιστέψει γι'αληθινά.

Στο μεταξύ, μας φίλευε με την σειρά μας τον καθένα, κάστανα ψητά στην θράκα, τσιγαρίδες, κομματάκια λουκάνικο σπιτικό βέβαια, "αυτά δεν είναι αμαρτία για τα πιντιά, Ηλένη" αποκρινόταν στις Γιαγιάς τα μουρμουρίσματα για "Νηστεία έχουμε, τα κακομαθαίνεις αμπρέ" και φυσικά για τον ψητό τον μπάτσιο στην τσιμπίδα μικροκαυγάδες γίνονταν ποιος να τον πρωταρπάξει, ζεστόν-ζεστόν, λαχταριστόν, κι'ας φούσκωναν τα χείλη από την αρμύρα.

Οι μόνες φορές που το παιδικό μας στόμα

κρεμόταν ανοιχτό γιατί κανένας δεν τραγάνιζε παρπαδούλες ή ότι άλλο σπιτικό, γνήσιο φυσικό και νόστιμο μας κέρναγε ο καλός μας Νόνης, ήταν όταν τα θαυμαστά και διδακτικά παραμύθια που μας έλεγε με ευχαρίστηση-πολλές φορές τα ίδια και τα ίδια απ' τις επίμονες παρακλήσεις μας-φτάνανε στο πιο κρίσιμο σημείο της αφήγησης και τότε ο μόνος ήχος στην μικρή κάμαρη ήταν το ξηρό τσακ-τσακ της φωτιάς στο τζάκι που καταβρόχθιζε τα...ξύλα με τα...μπότζια.

Για μας εκείνη η κάμαρη ήταν ο κόσμος όλος κάθε βράδυ, ξεχνάγαμε τον πόλεμο κι'όλες τις συμφορές του και νομίζαμε τίποτε δεν θα μας ταράξει στον παιδικό μας ονειρόκοσμο, κι'όλα έτσι θα είναι. Πόσο οδυνηρά βρεθήκαμε στον αληθινό ξαφνικά.

Μια νύχτα τέτοια ήσυχη λοιπόν, θα'λεγα μαγεμένη απ' την αγάπη παγωμένη, μια νύχτα με ασπροφεγγιά, τα πάντα ήσυχασμένα μέσα στην τέλεια σιγαλιά άξαφνα ακούστηκε στριγγιά μια φοβερή τσιρίδα: "ΦΩΤΙΑ, ΦΩΤΙΑ, βοήθεια, ΦΩΤΙΑ, τρεχάτε χριστιανοί, καιγόμαστε ΦΩΤΙΑΑΑΑ" και ταυτόχρονα σχεδόν και άλλες φωνές και ουρλιαχτά που σου ξεσχίζανε τ'αντιά και πάγωναν το αίμα. Βοή, κακό, αλαφιασμός.

Στη στιγμή ο παππούς πετάχτηκε πάνω κι'άνοιξε το ένα παράθυρο, κι'εμείς το τσούρμιο στριμωχτήκαμε στο άλλο ξεσχίζοντας τα μπλε χαρτιά της συσκότησης κι'είδαμε πρώτα μια φεγγοβολή, μια τερατώδη πύρινη γλώσσα ν'ανεβαίνει και να τυλίγει σχεδόν τ'αντικρυνό το σπίτι. Κι'άλλες φωνές, καλέσματα σπαραχτικά στον αέρα πούφρενε κι'όλας καπνό και δυσσομία καμμένων υλικών. Τρόμος ποδοβολητό στις σκάλες, όλοι οι άντρες του σπιτιού τρέξαν να βοηθήσουν τους γείτονες που καίγονταν μέσα στην κρύα νύχτα.

Πρώτη και τελευταία φορά άκουσα τη φωνή του παππού τόσο βαριά, κοφτή, προσπαχητική: "Ισείς εδώ, ζαρώστε και μουλώξτε" πριν βγει απ' το δωμάτιο να πάει ν'αντιμετωπίσει το μεγάλο κακό.

Πολλοί γείτονες βγήκαν στο δρόμο να βοηθήσουν, μ'αλίμονο, η φωτιά είχε ξεσπάσει και προ-

χωρήσει τόσο γρήγορα που μόλις και πρόλαβαν να βγουν έξω για να σωθούν αυτοί που τους βρήκε τ'αναπάντεχο κακό, το πρώτο και το πιο επικίνδυνο απ' τα γνωστά τα τρία που ονομάτιζε στ'αρχαία η λαϊκή σοφία.

Κι'η απαισία φωτιά γιγάντωνε από λεπτό σε λεπτό κατατρώνοντας το σπίτι του Αργύρη (Μώκιου) δίπλα στα Γαλάκεια, τα παλιά Μουτσίκηναν μ'αυτό, καθώς και του Αντιφάκου πούχαν παραδοθεί κι'όλας στις παμφάγες φλόγες. Τρομαχτική πυρκαϊά.

Ο τρόμος που παρέλυσε τους πάντες στην αρχή έδωσε γρήγορα τη θέση του, αμέσως στο κουράγιο, την αυταπάρηση και στην προσπάθεια όλων να βοηθήσουν, να σβήσουν τις φωτιές που κατατρώνανε ταχύτατα το βιος τόσων νοικοκυρραίων. Άδικος κόπος γιατί: σπίτια παλιά και ξύλινα, μπουλμέδες, κατάστεγνες αποθήκες γεμάτες ξερόχορτα και κούτσουρα ξερά, για τις ανάγκες, ό,τι πιο εύφλεκτο υλικό υπήρχε την εποχή εκείνη, προσανάματα, κι'ανύπαρκτη απόσταση ασφαλείας, κολλημένα σπίτια λόγω άγνοιας και οικονομίας (κάκιστα εννοουμένης) όλα αυτά τροφοδοτούσαν τη φωτιά που δυνάμωνε συνέχεια κι'απειλούσε κι'όλα τα υπόλοιπα κτίσματα της γειτονιάς. Τραγική ζημιά, πολύ, πολύ κακό και κίνδυνος μεγάλος.

Άντρες, γυναίκες και τρανά παιδιά βοήθησαν στην αρχή όσο μπορούσαν ρίχνοντας αμέτρητους κουβάδες νερό, χτυπώντας με φτυάρια κι'ότι άλλο αυτοσχέδιο πυροσβεστικό μέσο υπήρχε σ'έναν αγώνα άνισο με την αδυσώπητη φωτιά. Ο κίνδυνος μεγάλωνε κάθε λεπτό και για τα υπόλοιπα σπίτια. Πισογύρισαν οι πιο πολλοί γιατί τόβλεπαν το κακό να χτυπάει γρήγορα και τα δικά τους σπίτια.

Συναγερμός, φωνές, ανάκατες προσταγές και πανικόβλητες γυναίκες τσιρίζαν και μαδιοχτυπιόνταν χωρίς αποτέλεσμα. Ένα φριχτό μπουμπουνητό της φωτιάς που μαίνεται κι'απ' τον αέρα ενισχύεται, ανάκατο με ουρλιαχτά, κλάματα παιδιών και θρήνους σκέπαζε την πριν από λίγο γαλήνια δεκεμβριανή νύχτα. Κόλαση.

Πολύ γρήγορα ο κίνδυνος μεγάλωσε για ν'αρπάξουν φωτιά και τ'απέναντι απ'τα φλεγόμενα γιατί άρχισαν να τριζούν φριχτά και να πέφτουν μέσα-έξω, δώθε-κειίθε οι πυρακτωμένες στέγες κι'οι πλευρές, μ'έναν θόρυβο ανατριχιαστικό και γδούπο υπόχωφο και τρομερό, σηκώνοντας μεγάλα σύννεφα καπνού και σπίθες και καϊδία που τινάζονταν παντού μαζί με την αβάσταχτη πύρα που καψάλιζε τα'απέναντι ξύλινα δοκάρια.

Το σπίτι του παππού ήταν απέναντι ακριβώς απ'το σπίτι του άμοιρου Αντιφάκου (που λαμπάδιαζε φριχτά απ'όλες τις μεριάς τώρα) κι'ανάμεσα απ'το σπίτι του αδελφού του Κωνσταντού από δεξιά, κι'από του Νταϊμού, στην άλλη μεριά στη γωνία, το τελευταίο.

Αν έπιανε φωτιά ο Δημοσθένης ο Μάιος, θα καίγονταν όλοι στη σειρά, από την πάνω πλευρά της παρόδου Καρανάτσιου.

Τότε, δεν ξέρω ακόμα ποιος και πως, σαν από μηχανής Θεός, είχε την είχαν ίσως πιο πολλοί, από προηγούμενες πικρές εμπειρίες, την πιο σωστή και πρακτική να εφαρμόσουν ταχτική να εμποδίσουν την φωτιά ν'αρπάξει και άλλο σπίτι, αντί να προσπαθήσουν μάταια κατόπιν να την σβήσουν. Συννενοήθηκαν ασπραπή άρπαξαν ότι βελόντζες και χοντρά κιλίμια υπήρχαν, ακόμη και βαριές κουβέρτες πρόχειρες ή απ'τα παρακέλια κι'αφού τις μούσκειψαν καλά τις ρίξαν στα μπαλκόνια και έξω από τα παράθυρα έτσι ώστε η πύρα να καταπέφτει ώσπου να εξατμίσει το νερό απ'τα μουσκεμένα πάρα πολύ, καλύμματα, γλυτώνοντας τα εύφλεκτα-στεγνά ντουβάρια και τα κατάξερα παλιά ξύλινα καδρόνια και δοκάρια του σπιτιού.

Απλή και αποτελεσματική άμυνα στην αχόρταγη φωτιά, αλλά έπρεπε οι υφασμάτινες ασπίδες να είναι πάντα συνεχώς μουσκιδι γιατί αλλιώς θα καίγονταν πρώτες μεταδίδοντας το κακό και τότε;

Αλισίδα λοιπόν ανθρώπινη να κουβαλάνε το νερό τρέχοντας από το πουστάβι κι'άλλες βρύσες με ό,τι κάδους, κουβάδες, μικρά καζάνια κάθε σκεύος με στόμιο πλατύ-εινόητο γιατί-κι'ανεβο-

κατεβαίνοντας την μεγάλη σκάλα με ταχύτητα αδιανόητη σε άλλες καταστάσεις, έριχναν αδιάκοπα νερό απάνω στα στρωσίδια-σκεπάσματα που στέγνωναν γρήγορα από την μεγάλη ζέστη, την καύτρα και τα φλεγόμενα μικροαντικείμενα που έρχονταν και προσγειώνονταν παντού. Όλοι και όλες στον υπεράνθρωπο εκείνον αγώνα, αναψοκοκκινισμένοι, αρκετά τσουρουφλισμένοι, ανάστατοι μα αποφασισμένοι να σώσουν το σπίτι, το βιος τους τη φωλιά τους, την ζωή τους την ίδια, να κουβαλούν τόνους νερό, η μόνη σωτηρία. Ευλογημένο Βέρμιο με τα πολλά νερά σου.

Στα παιδικά μου μάτια φάνταζαν σαν ημίθεοι οι άντρες και οι γυναίκες εκείνη την τρομερή, αξέχαστη νύχτα που μάχονταν ενάντια στη φωτιά με τέτοιο πάθος για ώρες, χωρίς ανασαμό και περιττές κουβέντες. Την πιο δύσκολη φάση του αγώνα για το σταμάτημα της ανελέητης φωτιάς είχαν αναλάβει απ'την αρχή, τα δυο αδέρφια της μάνας μου, ο συγχωρεμένος ο Δημητράκης κι'ο μικρότερος ο Αριστοτέλης που πλησιάζει γερός ακόμη τα 85 του. Νέα, γερά, ψηλά και σβέλτα παλικάρια τότε, σκαρφάλωναν άνετα απ'το πατάρι στη σκεπή (συνηθισμένο σπορ των Ναουσαίων εκείνα τα ανταριασμένα χρόνια μετά τον μεγάλο πόλεμο...) μαζί τους κι'άλλοι δυο τρεις φίλοι πιστοί, συναγωνίζονταν αδιάκοπα, πετώντας με δύναμη κουβαδιές νερό από ψηλά απέναντι ολοκαύτωμα του Αντιφάκου, παρεμποδίζοντας όσο ήταν μπορετό την μετάδοση της φωτιάς που αν ερχόταν: Αυτοί οι λεβέντες θα ήταν οι πρώτοι που θα καίγονταν. Κι'όμως μάχονταν ακούραστα κι'αψηφώντας τον καπνό, την κάφτρα όλη απάνω και τον φοβερό κίνδυνο για γλίστρημα απ'την βρεγμένη πλα στέγη.

Οι αδερφές μου βοηθούσαν όσο μπορούσαν στο νερό κι'εγώ συνελαρμένος απ'την προσπάθεια (ζωής και θανάτου) όλων μας, βρήκα ένα μικρό μπαγκράτσι στο κελάρι, το γεμισα νερό κι'έτρεξα να βοηθήσω. Μα ένα χέρι δυνατό μ'άρπαξε και με τράβηξε μακριά απ'την ανθρώπινη αλυσίδα λέγοντας κοφτά "μας αμπουδάς, μάλιστα-ερα κάτσε'δω για να προσέχεις το μωρό". Τον μικρό μας αδελφό δηλαδή-8 μηνών μπούτσας

τότε-που μας κοίταζε με τα γελαστά γαλάζια μάτια του αμέριμνος, φαρδια-πλατιά κι' ανάσκελα στην ξυλίνη την κούνια, την πρωτόγονη, την ίδια προφανώς που είχαν κουρνιαστεί πιο μπροστά της ίδιας φαμελιάς κι' άλλα βλασπάρια στον Μάιδων το σπίτι. "Που Μισοκομείου τότι". Τι-μουδιά εγώ-άλλωστε πάντα τον φρόντιζα και υπεραγαπούσα όπως όλοι μας, μα το μυαλό μου και το βλέμμα μου έτρεχε έξω στη φωτιά, στη φωτιά που λυσομανούσε ακόμη και καταβρόχθιζε το ένα σπίτι μετά το άλλο. Αχ τι συμφορές μπορούν να βγουν από' ναν καρτσιούνο.

Σαν από θαύμα γλύτωσαν το (πανύψηλο για την εποχή του) παλιό σπίτι του Ήλκου στη γωνία-με την μικρή αλάνα μπροστά του-.

Νομίζω σώζεται ακόμη σήμερα, ερειπωμένο φυσικά από τα χρόνια. Γλύτωσαν επίσης και τα σπίτια στην άλλη μεριά, στη σειρά του Μήτσαλα, του Καρουδά (αν θυμάμαι καλά) και άλλα.

Για την αλήθεια της ιστορίας πρέπει να πω ότι το σώσιμο των σπιτιών αυτών βοήθησε και κάτι απρόσμενο. Κατέφθασαν μέσα στη νύχτα, έστω λίγο αργά κι' οι Γερμανοί με κάτι μικρές μηχανοκίνητες πυροσβεστικές αντλίες που κατάφεραν μεθοδικά-εκπαιδευμένοι βλέπεις αυτοί-να καταστείλουν την πυρκαϊά.

Αλλιώς, ίσως γινόταν στάχτη όλος ο μαχαλάς και θα θρηνούσαν κι' άλλες οικογένειες δικούς τους και το βίος τους.

Μακάρι να κάνω λάθος, αλλά σ' εκείνη τη φωτιά κήκε ζωντανή μια γιαγιά του Αντιφάκου με την εγγονή της. Φοβάμαι κι' άλλοι. Η φοβερή τους τραγωδία συντάραξε τη γειτονιά και κλαίγανε πολλοί προσπαθώντας να παρηγορήσουν τους απαρηγόρητους συγγενείς κι' επιζώντες των θυμάτων.

Νωρίτερα είχα πείσει την μεγαλύτερη από μένα αδελφή μου, να μ' αντικαταστήσει στη βάρδια για τα' αδελφάκι μας στην κούνια-αβάφτιστος ήταν ακόμη-και κουντρουβαλ' από την σκάλα του παλιού σπιτιού, βρέθηκα-μ' άλλα γειτονόπουλα Πέτρος Κάλλης, Τάκης Μήτσαλας, του Ντούμου,

κι' άλλα παιδιά που δεν θυμάμαι πια τα ονόματά τους (πέρασαν ντε κι' εξήντα χρόνια), έξω στο δρόμο που είχε αρχίσει να φωτίζεται τώρα κι' απ' την αυγή της μέρας.-

Το φριχτό, τραγικά συγκλονιστικό σκηνικό της πυρκαγιάς που σιγά-σιγά με τόσες προσπάθειες όλων είχε κατακάσει πια κι' αφού έκανε τόσες μεγάλες ζημιές, άρχισε να διαγράφεται όλο και πιο καθαρά, ανατριχιαστικά σε όλη του την έκταση.-

Καμένα σπίτια-υπολείμματα μάλλον χωρίς στέγες με τα ντουβάρια μισογκρεμισμένα να καπνίζουν συνέχεια κι' από τις μαύρες τρύπες που ήταν παράθυρα πρώτα να βγαίνει μια αποφορά μισοκαμένων υλικών κι' ότι δεν έγινε αμέσως στάχτη.

Οι καταπονημένοι (εθελοντές) πυροσβέστες μαυρισμένα πρόσωπα κι' όσοι άλλοι περίεργομαζεύτηκαν τριγύρω βουβοί κοιτούσαν και έκφραση στα πρόσωπα μιλούσε χωρίς λόγια.

Σε ό,τι απόμεινε από μερικούς τοίχους έβλεπα τα χιαστί εντοιχισμένα για υποστήριξη δοκάρια καρβουνιασμένα, να μοιάζουν πελώριες σειρές από μαύρα, τετραγωνισμένα σχεδόν, τερατώδη δόντια ενός μυθικού υποχθόνιου καταστροφέα της ζωής.

Πριν καλοξημερώσει, τότε πρόσεξα μονάχα ότι έφυγαν αθόρυβα και όπως είχαν έρθει να βοηθήσουν στη μάχη της φωτιάς, κάποια παλιγκάρια ντυμένα με κάτι παράξενα (για μένα) ρούχα με κουμπιά πολλά, σαν στολές, όχι όμως στρατιωτικές- και χάθηκαν πάλι αθόρυβα, αποφεύγοντας εύκολα τους Γερμανούς μέσα στη φασαρία που επικρατούσε και τόσον κόσμο που μαζεύτηκε να δει. Ρώτησα τους δικούς μου κανα-δυο φορές: "Τι είναι αυτοί; Τι είναι; Μου πέταξαν βιαστικά μια απάντηση αόριστη σαν: "καλά πιντγιά πιαστικοί, πιαστικοί, μην αρουτάς" Δεν ξαναρώτησα μα ούτε και τους ξέχασα, ως είναι καλά, αν ζουν ακόμη, βοήθησαν.-

Ξημέρωνε τώρα για καλά κι' όλοι στο πόδι ακόμη, επιφυλακή αν και κατακουρασμένοι, συνταραγμένοι να προσπαθούν να σώσουν ό,τι μισο-

γλύτωσε απ'την κακιά την ώρα.

Η όλη κατάσταση και εικόνα ήταν απερίγραπτα τραγική, κι'όσο φώτιζε η μέρα τόσο γινόταν πιο αντιληπτό το μέγεθος της συμφοράς και ολικής καταστροφής που χαντάκιωσε τους άτυχους γειτόνους. Συγκλονισμένοι κι'αυτοί που δεν κάηκαν προσπαθούσαν να βοηθήσουν τους καμένους.

Άνοιξαν τα σπίτια για τους άστεγους τώρα, έδωσαν ρούχα-τρόφιμα, κάναν ότι μπορούσαν ν'απαλύνουν τον πόνο των συνανθρώπων της γειτονιάς ώσπου κάπως και με τον καιρό άρχισαν αργά-αργά να συνέρχονται. Γιατί η ζωή δεν σταματάει, αλλά κι'από το γεγονός των πολύ χειρότερων καταστροφών που χτύπησαν την Νάουσα τα αμέσως επόμενα 6-7 χρόνια κι'όλοι οι κάτοικοι υπόφεραν, το ένστικτο της αυτοσυντήρησης, με τον γιατρό των πάντων χρόνο και την ακάματη Ναουσαϊκή ψυχοσύνθεση αντοχής, θυμοσοφίας και καλής καρδιάς, της εργατικότητας και της πλούσιας πολιτιστικής παράδοσης κι'ιστορικής- ηρωικής πόλης-κληρονομιάς, έκαναν το θαύμα τους πάλι. Πόλη κι'άνθρωποι συνήλθαν, πληγές επουλώθηκαν εργυστάσια ξαναλειτούργησαν, χτήματα κι'αμπέλια ξανακάρπισαν, οι περισσότεροι Ναουσαίοι πρόκοψαν κι'άλλοι σπαδιοδρόμησαν σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας, λίγοι στο εξωτερικό κι'οι πιο πολλοί (οι τυχεροί) ριζώθηκαν στην πόλη που τους γέννησε, αγωνίστηκαν, αυξήθηκαν και ομόρφηναν την Νάουσα πότερο απ'ότι ήταν πρώτα.

Πιο συγκεκριμένα, στις έξι δεκαετίες που πέρασαν από εκείνο το Δεκέμβρη του 43, οι παλιοί έφυγαν για πάντα οι πιο πολλοί, οι μικροί μεγάλωσαν, καινούργια, πανέμορφα μεγάλα σπίτια χτίστηκαν (ατυχώς στους ίδιους στενούς δρόμους) κι'η ζωή ξαναβρήκε το ρυθμό της, μόνο πούναι ταχύτερος και εκμοντερνισμένος.

Έγιναν, δυστυχώς, κι'άλλες τοπικές φωτιές στη Νάουσα την εποχή εκείνη, πολύ πριν την μεγάλη, σχεδόν ολική καταστροφή του 1949.

Σίγουρα θα θυμούνται άλλοι, ιδίως αυτοί που ταΐζονταν άμεσα κι'απανάτ'α φοβερά εκείνα

γεγονότα, πολύ καλύτερα από μένα που βίωσα μόνο ένα. Τραγικές εικόνες και χρονιές, ποτέ να μην ξανάρθουν. Χριστούγεννα ξανάκανα στη Νάουσα μετά 22 ολόκληρα χρόνια, με τελείως διαφορετικές, χαρωπές συνθήκες, στο ίδιο εκείνο όμορφο κι'αγαπημένο σπίτι του παππού μας που δεν υπάρχει πια. Κι'όσες φορές, μεγάλος πια κι'εγώ αξιώθηκα να ξαναζήσω εκεί λίγες μέρες ανθρωπιάς, γεμάτες νοσταλγία πριν φύγω για τα ξένα, πάντα στο νού μου έρχονταν εκείνες οι τρομερές φωτιές μόλις προσπεράσω τα "Γαλάκεια" κι'αντικρύσω την παλιά γειτονιά, ότι έχει βέβαια παραμένει απόφιο κι'αλώβητο από την "πρόοδο", χρήσιμη βέβαια κι'απαραίτητη ασυζητητί, όσο δεν καταστρέφει κάθε τι την Ανθρωπιά κυρίως.

Τελειώνοντας αιτήν την αναδρομολόγηση της παιδικής ηλικίας και με τις ελάχιστες γνώσεις που πάσχισα να μαζέψω στο υπόλοιπο διάστημα της πολυκαίμαντης κι'ανησύχαστης ζωής μου, ελπίζω να με συγχωρέσουν όσοι κατέχουν καλύτερα τα πράγματα. Ο Μόνος λόγος που μ'έκανε να βάλω στο χαρτί αυτά που πάνω από μισό αιώνα κρατούσα μέσα μου, ήταν αν μπορώ κι'εγώ να προσθέσω ένα τόσο δά μικρό πετραδάκι στο χτίσιμο-που άρχισε πολύ νωρίτερ'από άλλους, ειδικούς κι'όχι ερασιτέχνες σαν εμένα-της πραγματικά ζωντανής ιστορίας της αγαπημένης πατρίδας.

Εύχομαι ολόψυχα κι'άλλοι να βρουνε τον καιρό, τον τρόπο και το δρόμο να περπατήσουν στο μονοπάτι της Αγάπης για τη Νιάουσα, κι'αφήνοντας μάλιστα πιο δυνατά τα'αχνάρια τους, φροντίζοντας, καλλιεργώντας και δυναμώνοντας τις ρίζες τους, προτού να ξεραθούνε. Κι'η πιο τρανή της Αρχοντιά, μοναδική ομορφάδα, (είναι) των Ναουσαίων η καρδιά και στην Ψυχή Ελλάδα.

Με αμείωτη αγάπη για την Νάουσα.

Νίκος Μάιος (ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ)
Τορόντο Καναδά Νοέμβριος 2003

Ο ΟΔΗΓΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ

της Λιάνας Κορσομπάκη - Θεοδώρου

Τι είναι Οδηγισμός

Ο Οδηγισμός είναι ένα παιδαγωγικό σύστημα που απευθύνεται στα κορίτσια και τις νέες κοπέλες και εφαρμόζεται με τη βοήθεια των ενηλίκων μελών του, των Στελεχών.

Σκοπός του είναι να βοηθήσει στην ανάπτυξη τους για να γίνουν άτομα που πιστεύουν σε πνευματικές αξίες, υπεύθυνα, ικανά και ελεύθερα μέλη του κοινωνικού συνόλου, που θα συμβάλουν στη δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου.

Η μέθοδος που ακολουθεί ο Οδηγισμός είναι η ζωή σε μια αυτοδιοικούμενη ομάδα, όπου τα παιδιά, οι κοπέλες και οι ενήλικες μαθαίνουν να συνεργάζονται - επομένως να καταλαβαίνουν του άλλους - ανακαλύπτουν τις δικές τους δυνατότητες, αναπτύσσουν πρωτοβουλία και προσόντα που θα τις κάνουν υπεύθυνα μέλη της κοινωνίας.

Για να πετύχει το σκοπό αυτό, το "οδηγικό πρόγραμμα" προσφέρει μια ποικιλία από ασχολίες και δραστηριότητες, όπως παιχνίδια, τρα-

Αναμνηστική φωτογραφία μετά από παρέλαση της 25ης Μαρτίου στα μέσα της δεκαετίας του '40.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εκδρομή Οδηγών - αρχές δεκαετίας '50. Διακρίνονται οι Κατίνα Λιόλου, Κατίνα Στανίση, Καίτη Καρμιπέλκου, Μαρούλα Μάκη, Αφρούλα Μέσζου, Νία Σαλταπίδα, Βέτα Πράπα, Σοφία Χ'Ιωάννου, Βοίλα Λίγγου, Θωμαή Μπιλιούρη και Σαλταπίδα.

γούδια δημιουργικές ασχολίες, έρευνα, γνωριμία με την τέχνη, ζωή στη φύση, προστασία του περιβάλλοντος, προσφορά.

Όλα αυτά προσαρμόζονται πάντοτε στην ηλικία των παιδιών, τις επιθυμίες και τις δυνατότητές τους, γι' αυτό τα παιδιά χωρίζονται σε κλάδους δηλ. 3 κατηγορίες ηλικιών. Αυτές είναι:

Κλάδος Πουλιών 7 - 10 χρονών

Κλάδος Οδηγών 11- 14 χρονών

Κλάδος Μεγάλων Οδηγών 15 - 18 χρονών.

Η Αυτοδιοίκηση, η αγωγή δηλ. του παιδιού από το ίδιο το παιδί, ήταν το αρχικό, βασικό κίνητρο για τη γέννηση της ιδέας του Οδηγισμού.

Με διαφορετικό περιεχόμενο σε κάθε εποχή ενισχύει πάντα τα παιδιά στο ν' αποκτήσουν αυτενέργεια, ανάπτυξη κριτηρίων, συνυπευθυνότητα. Οι τρόποι εφαρμογής της Αυτοδιοίκησης εξελίχθηκαν πολύ από την ίδρυσή του έως σήμερα.

(Από το περιοδικό των Οδηγών "μηνύματα"- 50 χρόνια Ελληνικός Οδηγισμός)

Ο Οδηγισμός στην Ελλάδα

Το Σώμα Ελληνίδων Οδηγών ιδρύεται στην Ελλάδα το 1932 από την Ειρήνη Καλλιγά κόρη του Αντ. Μπενάκη.

Το 1939 το Σ.Ε.Ο. αυτοδιαλύεται γιατί αρνείται να παραβεί τις αρχές του και να δεχθεί επέμβαση στο πρόγραμμα και τη διοίκησή του.

Το 1944 ανασυγκροτείται και το 1948 γίνεται πλέον τακτικό μέλος της Παγκόσμιας Οργάνωσης των Οδηγών.

Ο Οδηγισμός στη Νάουσα

Στη Νάουσα το Σ.Ε.Ο. ιδρύεται το 1945 από μια ομάδα κυριών και δημιουργούν 4 ομάδες με

αρχηγούς την αείμνηστη Μαίρη Μπαμπάτση, την κ. Ευγενία Μέσκου - Περισοράτη, την κ. Μάχη Παπαδοπούλου και την κ. Ευδοξία Σταματίου.

Ο Οδηγισμός στον τόπο μας ήταν τότε κάτι άγνωστο, αλλά τόσο η καλλιέργεια όσο και η διορατικότητα που είχαν αυτά τα άτομα συνετέλεσε ώστε να βάλουν τα θεμέλια σ' ένα οικοδόμημα που είχε να κάνει με την παιδεία, την προσφορά, την ομαδικότητα και πολύ περισσότερο τα χρηστά ήθη, πέρα από κάθε φυλετική και θρησκευτική διάκριση, πέρα από κομματικές ιδέες και παρατάξεις, πέρα από κάθε συμφέρον.

Κατάφεραν λοιπόν όχι μόνο να βάλουν γερά θεμέλια αλλά να διατηρήσουν τον οδηγισμό στις πιο δύσκολες εποχές που πέρασε ο τόπος μας. Αυτό επιβεβαιώνεται και από επιστολές που βρέθηκαν στα χέρια μας, μέσα από τις οποίες φαίνονται οι συγκινητικές προσπάθειες και οι αγώνες που έκαναν τόσο τα μέλη του Τ.Σ. όσο και τα στελέχη ώστε να κρατήσουν ζωντανή τη φλόγα του Οδηγισμού μέχρι και σήμερα. Ήταν στελέχη δραστήρια, μεθοδικά και οργανωτικά, χρησιμοποιώντας δε τις οδηγικές τους γνώσεις που αποκτούσαν από τις εκπαιδεύσεις επέτυχαν το σκοπό τους.

Αξίζει τον κόπο να πάρουμε μια εικόνα από τις δύο πιο κάτω επιστολές που βρήκαμε στ' αρχεία του Σ.Ε.Ο. με διαφορά αποστολής τριών ετών μεταξύ τους.

Νάουσα 8 Μαρτίου 1948

Προς τη Γενική Έφορο

Αγαπητέ Έφορε

Πήρα το γράμμα σας της 3ης Μαρτίου και σας απαντώ μ' όλο που καμία είδηση δεν έχω να σας αναγγείλω ευχάριστη. Με τα τελευταία επεισόδια που συνέβησαν στον τόπο μας, όπως βέβαια τα

Η κ. Ν. Θωμαΐδου (παιδιά πρόεδρος) και η κ. Π. Σουδίου (παιδιά έφορος) στην κοπή της βιουλπίτιας - 1/2/2004.

μάθατε και εσείς η ζωή σταματά πάλι για λίγο τον κανονικό της δρόμο. Όλοι μας με ξεχειλισμένο τον πόνο και ζωγραφισμένη την απόγνωση στο πρόσωπό μας διερωτώμεθα τι θα γίνει. Ελπίζουμε όμως πως θα συνέλθουμε ώστε να μπορέσουμε κάτι να κάνουμε με τις Οδηγούς. Η ζωή δεν σταματά. Για τη γιορτή καλό θα ήταν να ετοιμάσουμε κάτι αργότερα. Φρόντισα να βρω κανένα θεατρικό έργο με κατάλληλο περιεχόμενο στα βιβλιοπωλεία της Θεσσαλονίκης, δε βρέθηκε τίποτε, Μήπως έχετε εσείς υπόψη σας κάτι καλό; Με την ελπίδα πως το κακό θα σταματήσει ίσαμε εδώ ώστε να μπορέσουμε να φανούμε αντάξιες των κόπων σας και των ευγενικών σας προσπαθειών σας χαιρετώ με οδηγική αγάπη.

Ευρ. Χριστίδη

Τ. Έφορος

Νάουσα 28-1-1951

Αγαπητέ Έφορε

Σας γράφω σήμερα αφού επί τόσες μέρες άδικα περίμενα τον ερχομό σας Μας απασχόλησε το ζήτημα της Εφόρου. Η Μαίρη η Μπαμπάτση έχει αναλάβει να σας γράψει γιατί βρήκαμε το κατάλληλο

ΣΩΜΑ ΕΛΛΗΝΙΣΘΝ ΟΔΗΓΩΝ

Τοπική Εφορος ΝΑΟΥΣΗΣ

Κατάστασις

Αριθμ. Πρωτ. - 1 -

Έμφασις να αναματιώνουμε και όνομα εφήμερι επίκαιρα
των μεγάλων της Ελληνικής Επιτροπής Οδηγισμῶν Νιαούσης

αδ.	Όνοματιώνυμον	Όνομα	Επίσημα
αδ.		επιτόμου	όπως
αδ.		πατρός	κατέχει

- 1 Αντιγόνη Μιχαηλίδου υπ. Βασιλείου Έφορος
- 2 Σουλτάνα Χ^η Τριφοριέδου υπ. Κυρίτσης Πρόεδρος
- 3 Χέσμα Παπαγιώργη υπ. Δημήτριος Αντηροπούλου
- 4 Φαίηλα Μοργιάδου υπ. Λαζάρου Σαμίου
- 5 Έλενη Λυσισμαχίδου υπ. Φίλιππος Γραμμάτση
- 6 Μαιρή Τσομαρίδου υπ. Δημήτριος Λαζαρίδης
- 7 Μαρία Παπαϊδίου υπ. Πέτρος Αργυρίου
- 8 Έλενη Σαλαματιδου υπ. Μιχάλη " "
- 9 Μαρία Χιονοπούλου υπ. Σωάννης " "
- 10 Μαρία Σαμαρά υπ. Μιχαήλ " "
- 11 Χουσεΐνα Σαλίμης υπ. " " "
- 12 Σοφία Παναγιωτοπούλου υπ. Γεράσιμ " "

Ν. Νιαούση ηδ 12 Σεπτεμβρίου 1945

Τοπική Εφορα Νιαούσης
Αντιγόνη Μιχαηλίδου

Κατάσταση της πρώτης Τοπικής Επιτροπής Οδηγισμῶν Νιαούσης το 1945.

πρόσωπο.

Από οδηγική δουλειά Έφορε αρχίζω να είμαι αισιόδοξη. Με όχι λίγους κόπους μάζεψα μερικές από τις παλιές και έχουμε μία ομάδα, αλλά τα

μεγαλύτερα κορίτσια μου έχουν διάθεση και κέφι για δουλειά και σύντομα θα μπορέσουμε να ιδρύσουμε και άλλες ομάδες. Φροντίζω να τις μεταδώσω πρώτα αυτά που έμαθα εγώ στις εκπαιδεύσεις και παίρνουμε όσο μπορούμε περισσότερα

Η πρώτη ενωματάρχισσα κ. Ευγενία Μέσκου - Περισοράτη.

από το δελτίο και τα περιοδικά μας για να μπορέσουμε να κάνουμε σωστή δουλειά.

Τελειώνω με την παράκληση να έχω σύντομα οδηγίες σας.

Με οδηγική αγάπη

*Ευδοξία Σταματίου
Αρχηγός Ομάδας.*

(Το πρόσωπο που κρίθηκε κατάλληλο για να αναλάβει έφορος εκείνη την εποχή ήταν η αείμνηστη Ελένη Μουμτζίδη.

Γενική έφορος στο Σ.Ε.Ο. το 1948 και το 1951 προς την οποία απευθύνονταν οι επιστολές ήταν η Λένα Ζαρίφη.)

Η σημερινή εποχή έχει μεν μεγάλες δυσκολίες αλλά η Ομάδα Παλαιών Οδηγών σε συνεργασία με το Συμβούλιο του Ενεργού Οδηγισμού αγωνίζονται να στηρίξουν τον Οδηγισμό με νέους τρόπους και καινούργιες ιδέες έτσι ώστε να υπάρχει για τους νέους μια συνέχεια αυτού του τόσο όμορφου οδηγικού Παιχνιδιού.

Στις 1-2-2004 με αφορμή την κοπή της βασιλόπιτας έδωσαν το παρόν στο οδηγικό κάλεσμα πολλές παλιές οδηγοί αλλά και καινούργιες,

όπως και φίλες του Οδηγισμού που κυριολεκτικά κατέκλεισαν την αίθουσα.

Την πλίτα έκοψε η παλαιότερη παρευρισκόμενη έφορος κ. Πόπη Σουδία - Θεόδωροπούλου.

Στη διάρκεια της εκδήλωσης και μέσα σε μια ιδιαίτερα οδηγική ατμόσφαιρα έγινε αναδρομή στη δραστηριότητα του Οδηγισμού στην πόλη μας από την ίδρυση του έως σήμερα, που εγκαινίασε τις παρευρισκόμενες με τις αναμνήσεις που ξαναζωντανέψαν και με τις φωτογραφίες που είχαν εκτεθεί, αλλά και

τη διήγηση στιγμιότυπων από την οδηγική ζωή (κατασκηνώσεις, εκπαιδεύσεις, συγκεντρώσεις κ.ά.)

Στη συνέχεια τιμήθηκαν για την προσφορά τους οι παλαιότερες πρόεδροι, έφοροι, γραμματέες, αρχηγοί, ενωματάρχισες κατά δεκαετίες. Έτσι στη δεκαετία του '40 τιμήθηκε η Αρχηγός Ευγενία Μέσκου - Περισοράτη και η ενωματάρχισσα κ. Κατίνα Τζαμπάζη - Κοντοπούλου. Στη δεκαετία του '50 οι έφοροι κ. Ευδοξία Σταματίου και κ. Πόπη Σουδία, το μέλος (ταμίας) Καίτη Πετρίδου, και η γραμματέας κ. Ευδοξία Καραγιοβάννου. Στη δεκαετία του '60 οι πρόεδροι κ. Ελισάβετ Χ"Δημητρίου, κ. Νίνα Θεομάρτιδου, κ. Ανθούλα Πετρίδου, η έφορος κ. Τζελεβή Λεπτιδίου και η αρχηγός κ. Ρωξάνη Χ"Δημητρίου. Στη δεκαετία του '70 η έφορος κ. Μαίρη Αμοιρίδου και τέλος η κ. Ευγενία Ζάλιου ως πιο διαχρονική Οδηγός.

Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΨΕΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΤΑΛΛΑΓΜΕΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ (Η επανάσταση στη βιοτεχνολογία)

του **Ιωάννη Α. Χατζηχαρίση**

*Αναπληρωτή Ερευνητή
Διευθυντή Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων*

Τα μεταλλαγμένα ή γενετικά τροποποιημένα προϊόντα είναι αποτέλεσμα της βιοτεχνολογίας και η δυνατότητα παραγωγής αυτών θεωρείται η μεγαλύτερη επιστημονική επανάσταση όλων των εποχών, αφού δίνεται η ευκαιρία στον άνθρωπο να επεμβαίνει στον γενετικό κώδικα των έμβιων όντων.

Μπροστά στο τεράστιο και επικίνδυνο αυτό άλμα της επιστήμης είναι επόμενο η ανθρωπότητα να ανησυχεί, πολύ δε περισσότερο γιατί δεν μπορεί ακόμη να προβλέψει τις επιπτώσεις και την κατάληξη αυτού.

Βιοτεχνολογία, κατά έναν παλαιότερο ορισμό, είναι η τεχνολογία που επιτρέπει τον έλεγχο βιολογικών διεργασιών, με την χρησιμοποίηση ζωντανών οργανισμών, με τα σημερινά δεδομένα στην παραπάνω πρόταση θα πρέπει να προστεθεί, ή με την τροποποίηση του γονιδιώματος αυτών (DNA).

Αν και ο όρος "Βιοτεχνολογία" χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1919, από τον ούγγρο μηχανικό Καρλ Ερέκι, για να δηλώσει τις προσπάθειες του ανθρώπου να παράγει χημικές ενώσεις από απλά υλικά με την βοήθεια ζωντανών οργανισμών, η βιοτεχνολογία ήταν γνωστή από αρχαιότατων χρόνων. Χρησιμοποιούσαν στην παραγωγή προϊόντων που προέρχονταν από μικροβιακή ζύμωση, όπως είναι η μπύρα, το κρασί, το τυρί, το ψωμί, κ.λ.π.

Ο πρώτος που μελέτησε επιστημονικά το θέμα και έθεσε τις βάσεις της επιστήμης της βιοτεχνολογίας ήταν ο Λουί Παστέρ, το 1848, όταν διαπίστωσε ότι οι ζυμώσεις αυτές ήταν χημικές διεργασίες που οφείλονταν σε μικροοργανισμούς και απέδειξε πως και άλλες χημικές ουσίες μπορούσαν να παρασκευαστούν με την βοήθεια μικροοργανισμών, όπως το ασετόν (Propanol), που χρησιμοποιήθηκε αργότερα για την παρασκευή του εκρηκτικού Cordite.

Το 1928, ο Αλέξανδρος Φλέμιγκ ανακάλυψε ότι ο μύκητας *Penicillium notatum* αναστέλλει την αύξηση των βακτηρίων του σταφυλόκοκκου, αν έλθουν σε επαφή μαζί του και ονόμασε την ουσία που χρησιμοποίησε πενικιλίνη, την οποία, το 1941, οι E.B. Chain και H.W. Florey χρησιμοποίησαν θεραπευτικά.

Έκτοτε η βιοτεχνολογία χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα για την παραγωγή και άλλων προϊόντων ζύμωσης, φαρμάκων, φυτοφαρμάκων, απορρυπαντικών και πολλών άλλων, που καλύπτουν σχεδόν όλους τους τομείς και εξελίχθηκε σε ξεχωριστό κλάδο της επιστήμης, με πολλούς τομείς βιο-επιστημών (ιατρική, βιολογία, γεωπονικές επιστήμες, τεχνολογία τροφίμων, φαρμακολογία, βιοπληροφορική, κ.λ.π.).

Το μεγάλο άλμα της βιοτεχνολογίας έγινε την δεκαετία του 70, με την ανάπτυξη της γενετικής μηχανικής, με την οποία έγινε δυνατή η χαρτο-

γράφηση της αλυσίδας του DNA όλων των έμβιων όντων και ανακαλύφθηκαν μέθοδοι και τεχνικές διάσπασης αυτής, απομόνωσης, λήψης, αφαίρεσης, προσθήκης γονιδίων, και επανασυγκόλλησης.

Το DNA βρίσκεται στον πυρήνα όλων των σωματικών και αναπαραγωγικών κυττάρων όλων των οργανισμών και έχει τη μορφή διπλής αλυσίδας, τους κρίκους της οποίας αποτελούν αλληλόμορφα γονίδια. Το σύνολο των γονιδίων του DNA ονομάζεται συνήθως γονιδίωμα. Τα γονίδια, με την μεταφορά χημικών οδηγιών, ελέγχουν όλα τα χαρακτηριστικά που εμφανίζουν οι διάφοροι οργανισμοί, τα όργανα και τα συστήματα που τους απαρτίζουν και όλες τις λειτουργίες αυτών και με τα αναπαραγωγικά κύτταρα τα κληρονομούν στους απογόνους.

Στη φυσική αναπαραγωγή, σε γενικές γραμμές, κατά τη διαδικασία της γονιμοποίησης, η διπλή αλυσίδα του γονιδιώματος των αναπαραγωγικών κυττάρων χωρίζεται στα δύο μέρη που την απαρτίζουν και το ένα μέρος αυτής από το αρσενικό άτομο συνταιριάζεται και ενώνεται με το αντίστοιχο μέρος του θηλυκού, για να ξανασχηματιστεί η διπλή μορφή της και έτσι κληρονομούνται στους απογόνους τα χαρακτηριστικά των προγόνων, με επικρατέστερα εκείνα των κυρίαρχων γονιδίων. Κατά τον τρόπο αυτό οι οργανισμοί προσαρμόζονται στο περιβάλλον και εξελίσσονται.

Η γενετική μηχανική δίνει την δυνατότητα να απομονώνονται και να αφαιρούνται από το γονιδίωμα γονίδια που ελέγχουν ανεπιθύμητα χαρακτηριστικά και να προσθέτονται γονίδια που δίνουν επιθυμητά, επεμβαίνοντας στην φυσική διαδικασία αναπαραγωγής των έμβιων όντων, που επικράτησε στη φύση από καταβολής κόσμου.

Οι δυνατότητες αυτές, εκ πρώτης όψεως, μπορούν να χαρακτηριστούν αναμφισβήτητα ευεργετικές για την ανθρωπότητα. Αρκεί και μόνο να σκεφθεί κανείς τις ευκαιρίες που παρέχονται και αναφέρουμε ενδεικτικά μερικές από αυτές:

Η αφαίρεση από τα γονιδιώματα του ανθρώ-

που, των ζώων οικονομικής σημασίας και των καλλιεργούμενων φυτών, γονιδίων που αυξάνουν την ευαισθησία αυτών στις προσβολές από εχθρούς και ασθένειες και η προσθήκη γονιδίων που αυξάνουν την ανθεκτικότητα ή προκαλούν ανοσία.

Η συγκέντρωση στις φυλές των ζώων και των ποικιλίες των φυτών γονιδίων, τα οποία βοηθούν στην προσαρμοστικότητα αυτών σε αντίξοες περιβαλλοντικές συνθήκες, αυξάνουν την παραγωγικότητα και βελτιώνουν την ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων. Η προσπάθεια αυτή με τη χρησιμοποίηση συμβατικών μεθόδων γενετικής βελτίωσης απαιτεί πολύ χρόνο και κόπο, έχει υψηλό κόστος και τα αποτελέσματα, στις περισσότερες περιπτώσεις, επαφίενται στην τύχη.

Η βελτίωση ή μετάλλαξη μικροοργανισμών, που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων, ειδών διατροφής, φαρμάκων κ.λ.π., για να επιτευχθεί η παραγωγή πιο αποτελεσματικών προϊόντων ή καλύτερης ποιότητας εντελώς νέων ή καινοφανών και η καλύτερη αξιοποίηση των πρώτων υλών που χρησιμοποιούνται ή η εκμετάλλευση νέων, που δεν μπορούσαν να αξιοποιηθούν με άλλες γνωστές μεθόδους.

Η βελτίωση, μετάλλαξη ή εξεύρεση μικροοργανισμών που συντελούν στη διάσπαση επικίνδυνων ρύπων, λυμάτων, απορριμμάτων, βιομηχανικών αποβλήτων και υποπροϊόντων κ.λ.π., που μολύνουν ή ρυπαίνουν την ατμόσφαιρα, το έδαφος, τα επιφανειακά και υπόγεια νερά και τα θάλασσες.

Ο κίνδυνος που ελλοχεύει από την εκμετάλλευση των παραπάνω δυνατοτήτων, στην υλοποίηση των παραπάνω λίαν φιλόδοξων και χρησιμολογικών για την ανθρωπότητα, τη φύση και το περιβάλλον στόχων και δεν είναι μικρός, είναι το ότι, ορισμένα γονίδια που ελέγχουν επιθυμητά χαρακτηριστικά, μπορεί να ελέγχουν από μόνα τους ή σε συνδυασμό με άλλα και ανεπιθύμητα, τα οποία μπορούν να δημιουργήσουν περισσότερα και σοβαρότερα προβλήματα στους οργανισμούς των έμβιων όντων, από αυτά που αναμένεται να λύσουν.

Το ίδιο συμβαίνει και με τους μικροοργανισμούς, στους οποίους το θέμα περιπλέκεται ακόμη περισσότερο και ιδιαίτερα όταν χρησιμοποιούνται στην παρασκευή φαρμάκων και προϊόντων διατροφής. Γιατί, μπορεί να έχουν δυσμενή επίδραση σε άλλους χρήσιμους μικροοργανισμούς ή ανώτερους, να προκαλούν πολύ επικίνδυνες παρενέργειες ή να στρεβλώνουν τις λειτουργίες των διαφόρων οργάνων των οργανισμών, προκαλώντας επικίνδυνες καταστάσεις, που πολλές φορές μπορούν να αποβούν μοιραίες.

Ένα βακτήριο, που είχε μεταλλαχθεί γενετικά για να καθαρίσει τα εδάφη που είχαν μολυνθεί από ένα χημικό ζιζανιοκτόνο και ήταν αποτελεσματικό απέναντι στο ζιζανιοκτόνο, διασπώταν σε μία ουσία ιδιαίτερα τοξική, η οποία προκαλούσε το θάνατο χρησίων μυκήτων του εδάφους, ελαττώνοντας σημαντικά τη γονιμότητα αυτού.

Ένας γενετικά τροποποιημένος βάκιλος, που μεγιστοποιούσε την παραγωγή τρυπτοφάνης στον ανθρώπινο οργανισμό και χρησιμοποιήθηκε για την παρασκευή προϊόντων διαιτητική χρήσης, προκάλεσε το σύνδρομο της ηωσινοφιλίας-μυαλγίας (σύνδρομο-EMS), που οδήγησε, το 1989 στις ΗΠΑ, στο θάνατο 37 άτομα, ενώ 1500 αρρώστησαν σοβαρά, ορισμένα εκ των οποίων με ολική ανικανότητα.

Η μεταφορά γονιδίων από άτομο σε άτομο του ίδιου γενετικά είδους ή συγγενικών ειδών, δεν εγκυμονεί και τόσο μεγάλους κινδύνους, γιατί την ίδια διαδικασία ακολουθεί και η φύση. Δυστυχώς όμως σχεδιάζεται η μεταφορά και γονιδίων από τελείως διαφορετικά είδη ή οικογένειες του φυτικού ή ζωικού βασιλείου, ακόμη και γένη, όπως: από τον άνθρωπο στα ζώα, από τα ζώα στα φυτά, από μικροοργανισμούς στα ζώα και φυτά και το αντίστροφο.

Στην προκειμένη περίπτωση δεν μπορεί να γίνει λόγος για βελτίωση ποικιλιών των καλλιεργούμενων φυτικών ειδών ή φυλών των διατροφόμενων ζώων ή μικροοργανισμών, που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή διαφόρων προϊόντων,

προκειμένου να επιτευχθούν καλύτερα αποτελέσματα ή να εξυπηρετηθούν ευεργετικές σκοπιμότητες, αλλά για δημιουργία νέων ειδών που δεν υπάρχουν στη φύση, μη γνωρίζοντας τις επιπτώσεις στη αλυσίδα της ζωής του πλανήτη μας και πολλές φορές αμφιβόλου αποτελεσματικότητας και σκοπιμότητας.

Όλες αυτές οι προσπάθειες, κατά τις απόψεις αυτών που τις ενθαρρύνουν και τις χρηματοδοτούν, στοχεύουν σε κάποιον από τους παρακάτω χρήσιμους για την ανθρωπότητα σκοπούς:

Στην αύξηση της παραγωγικότητας του γεωργικού τομέα.

Στη βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων γεωργικών προϊόντων.

Στον περιορισμό των απωλειών της γεωργικής παραγωγής, από αντίξοες εδαφοκλιματικές συνθήκες, εχθρούς και ασθένειες.

Στην αξιοποίηση περιοχών με δυσμενές εδαφοκλιματικό περιβάλλον.

Στον περιορισμό της χρήσης χημικών ουσιών επικίνδυνων ή μη για τον άνθρωπο και το περιβάλλον.

Στον περιορισμό της χρήσης πρώτων υλών, στην καλύτερη αξιοποίηση αυτών και στην εκμετάλλευση νέων.

Στην παραγωγή νέων ή καλύτερων βιομηχανικών προϊόντων.

Στην μείωση του κόστους παραγωγής.

Στην εξεύρεση και παραγωγή νέων φαρμάκων περισσότερο αποτελεσματικών.

Στην εξεύρεση και ανάπτυξη νέων μεθόδων για την αντιμετώπιση ασθενειών.

Στην παραγωγή εντελώς νέων ή καινοφανών προϊόντων διατροφής.

Στην μείωση της ρύπανσης και μόλυνσης του περιβάλλοντος.

Στην απορρύπανση και απομύκωση του περι-

βάλλοντος, κ.λπ..

Όσον αφορά στην παραγωγή προϊόντων διατροφής του ανθρώπου, που απασχολούν περισσότερο, μετά την υγεία, την ανθρωπότητα, πέρα από την επιδίωξη της επάρκειας τροφίμων για όλο τον πληθυσμό της γης, σχεδιάζεται η παραγωγή νέων προϊόντων αυξημένης διατροφικής και διαιτητικής αξίας, εμπλουτισμένων με βιταμίνες και φαρμακευτικές ουσίες, που προστατεύουν τον οργανισμό από ασθένειες. Τα προϊόντα αυτά θα παράγονται από ζώα και φυτά στα οποία θα έχουν μεταφερθεί γονίδια από άλλα είδη, οικογένειες ή γένη του ζωικού και φυτικού βασιλείου και για να τα γνωρίσουμε καλλίτερα αναφέρουμε μερικά από αυτά που σχεδιάζονται:

Αρνάκι και γουρουνόπουλο με ανθρώπινα γονίδια.

Γάλα αγελάδας με ανθρώπινα γονίδια.

Σολομός, Πέστροφα και ρύζι με ανθρώπινα γονίδια.

Κοτόπουλο με γονίδια μοσχαριού.

Πατάτες με γονίδια κοτόπουλου, ψαριού ή σκορπιού.

Αγγούρια και ντομάτες με γονίδια βακτηρίων και ιών.

Λάχανα με γονίδια βακτηρίων.

Σπαράγγι με γονίδια αρουραίου.

Η ανάγνωση και μόνο αυτών των προϊόντων, προκαλεί στον κοινό άνθρωπο όχι απλώς ανησυχία αλλά αποστροφή και φόβο, γι αυτό και οι εργασίες που γίνονται δεν ανακοινώνονται επισήμως και ως εκ τούτου δεν είναι γνωστό και το τι άλλο σχεδιάζεται.

Από όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω συμπεραίνεται αβίαστα ότι, αυτή η επανάσταση που έγινε στη βιοτεχνολογία, με εργαλείο τη γενετική μηχανική, μπορεί να προσφέρει σπουδαίες υπηρεσίες στον άνθρωπο και να λύσει πολλά και δύσκολα προβλήματα, που τον ταλανίζουν από την εμφάνισή του στη γη, εάν χρησιμοποιηθεί για

καλό σκοπό και σέβεται τους νόμους της φύσης.

Δυστυχώς όμως η ματαιοδοξία και η απληστία του ανθρώπου μπορεί να οδηγήσει σε επικίνδυνους ατραπούς και ο κίνδυνος επανέξανεται, αν ληφθεί υπόψη ότι, το μεγαλύτερο μέρος της σχετικής έρευνας δεν το έχουν στα χέρια τους οι οργανωμένες Πολιτείες, αλλά ιδιωτικές επιχειρήσεις, που έχουν τη δυνατότητα να επενδύσουν τεράστια ποσά, προσδοκώντας ανάλογα κέρδη, να επηρεάσουν καταστάσεις και να δημιουργήσουν μονοπωλιακές συνθήκες.

Τις δυνατότητες αυτές στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων, άρχισαν ήδη να τις εκμεταλλεύονται μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες και κυρίως οι: Syngenta, Monsanto, Du Pont, Aventis και Dow, που πρωτοστατούν στην βιοτεχνολογία και ξεκίνησαν την παραγωγή των πρώτων προϊόντων εμπορικής εκμετάλλευσης.

Τα προϊόντα αυτά είναι γενετικώς τροποποιημένοι σπόροι φυτών μεγάλης καλλιέργειας κυρίως, που η καλλιέργειά τους καθιστά τις φυτείες ανθεκτικές σε ζιζανιοκτόνα, τα οποία παρασκευάζουν οι ίδιες. Καθώς και βιοεντομοκτόνα στα οποία χρησιμοποιούνται μικροοργανισμοί που προκαλούν ασθένειες, παρασιτισμό ή άλλες βλάβες στα έντομα και τα θανατώνουν.

Το οικονομικό όφελος των εταιριών από την εκμετάλλευση αυτών των προϊόντων θα είναι τεράστιο. Αρκεί απλώς να σκεφθεί κανείς, τον ετήσιο τζίρο που θα επιτυγχάνεται από την παραγωγή και διάθεση μόνο των σπόρων, εάν γενικευθεί η χρήση τους, αφού θα μπορούν να παραχθούν μόνο εργαστηριακά και με μέσα και τεχνολογία που ανέπτυξαν, γνωρίζουν και κατέχουν οι ίδιες και κατοχύρωσαν με πατέντες.

Τα προϊόντα που παράγονται, από την καλλιέργεια φυτών, που χρησιμοποιούνται γενετικά τροποποιημένοι σπόροι, επικράτησε να λέγονται στην καθομιλουμένη μεταλλαγμένα και αυτά είναι εκείνα, για τα οποία γίνεται σήμερα αυτός ο γνωστός μεγάλος θόρυβος.

Η εμπορική καλλιέργεια φυτών, με τη χρησιμοποίηση μεταλλαγμένων σπόρων, ξεκίνησε μαζί-

κά το 1995, όταν η καλλιεργούμενη έκταση έφθασε τα 5 εκατομμύρια στρέμματα, σήμερα ανέρχεται στα 600 εκατομμύρια στρέμματα και ο συνολικός ετήσιος τζίρος εκτιμάται στα 300 δισεκατομμύρια δολάρια.

Τα φυτικά είδη μεγάλης οικονομικής σημασίας, που καλλιεργούνται σε μεγαλύτερη έκταση διεθνώς, με την χρησιμοποίηση μεταλλαγμένων σπόρων, είναι κυρίως η σόγια, το καλαμπόκι, τα υπόλοιπα δημητριακά, η ελαιοκράμβη και το βαμβάκι. Οι προσπάθειες που έγιναν στην καλλιέργεια πατάτας και ντομάτας δεν εστέφθησαν με επιτυχία, γιατί τα προϊόντα τους δεν τα αποδέχθηκε το καταναλωτικό κοινό.

Οι μεγαλύτερες ποσότητες μεταλλαγμένων προϊόντων παράγονται στις ΗΠΑ, που ανέρχονται στο 75% της παγκοσμίου παραγωγής, ακολουθεί η Αργεντινή με 14%, ο Καναδάς με 10%, ενώ η Ευρώπη παράγει μόνο το 1%.

Στις ΗΠΑ το 52% της συνολικής παραγωγής σόγιας και το 32% της συνολικής παραγωγής καλαμποκιού προέρχεται από καλλιέργειες που χρησιμοποιούν μεταλλαγμένους σπόρους.

Στον Καναδά το 58% της συνολικής παραγωγής σπορέλαιων προέρχεται επίσης από μεταλλαγμένους σπόρους.

Η παγκόσμια παραγωγή μεταλλαγμένων προϊόντων από τα υπόλοιπα δημητριακά καταλαμβάνει το 20% επί του συνόλου αυτής.

Τα παραπάνω στοιχεία αφορούν το σήμερα, αναμένεται όμως αλματώδη αύξηση στο μέλλον, αφού κατά τα δύο τελευταία έτη, 2002 - 2003, η παγκόσμια παραγωγή μεταλλαγμένων προϊόντων διπλασιάστηκε.

Η διεθνής αγορά δεν αποδέχθηκε ανεπιφύλαχτα τα μεταλλαγμένα προϊόντα και οι εται-

ρείες παραγωγής μεταλλαγμένων σπόρων αντιμετωπίζουν προβλήματα διάθεσης αυτών, λόγω του ότι, οι περισσότερες χώρες αρνούνται να επιτρέψουν την καλλιέργεια μεταλλαγμένων φυτών και την διάθεση μεταλλαγμένων προϊόντων.

Οι εξαγωγές των παραγόμενων μεταλλαγμένων προϊόντων από τις ΗΠΑ γίνονται κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου εξάγουν: το 40% του σιταριού, το 25-30% του καλαμποκιού, το 30% της σόγιας, το 20% του ρυζιού και το 57% του βαμβακιού. Πιέζουν μάλιστα και πολλές χώρες να αποδεχθούν τα μεταλλαγμένα προϊόντα, με αντάλλαγμα την αποστολή φαρμάκων για την θεραπεία θανατηφόρων ασθενειών, όπως το AIDS, μέσα στα πλαίσια των προγραμμάτων εξωτερικής βοήθειας (USAID).

Πίεση όμως από τις ΗΠΑ δεν ασκείται μόνο στις αναπτυσσόμενες χώρες, αλλά και στις αναπτυγμένες, με άλλα βέβαια μέσα και τρόπους. Κάτω από τις πιέσεις αυτές οι χώρες της Ε.Ε. αναγκάστηκαν να επιτρέψουν την διάθεση μεταλλαγμένων προϊόντων με την υποχρέωση, εάν περιέχουν μεταλλαγμένο συστατικό σε ποσοστό μεγαλύτερο του 0,9%, να αναγράφεται στην επισήμανση (ετικέτα).

Παρά τη δέσμευση αυτή, που αποσκοπεί στην ενημέρωση του καταναλωτικού κοινού, το 70% των συσκευασμένων τροφίμων που βρίσκονται στα ράφια των σούπερ μάρκετ και δεν υποχρεού-

νται να φέρουν τη σχετική επισημάνση, αφού δεν ξεπερνούν το όριο του 0,9%, περιέχουν συστατικά που προέρχονται κυρίως από μεταλλαγμένα σόγια, καλαμπόκι, κραμβέλαιο και ζαχαρότευτλα και ανιχνεύονται σε μεγάλη ποικιλία τροφίμων, από μαργαρίνη και σοκολάτες μέχρι σοκολατούχα παρασκευάσματα, μπισκότα και παιδικές τροφές.

Αλλά και το όριο αυτό δεν είναι ασφαλές, όπως διαπιστώνεται από το παρακάτω συλλογισμό.

Εάν ένα τρόφιμο για να παρασκευαστεί, χρειάζεται, ζάχαρη, αλεύρι, μαργαρίνη και σοκολάτα και το καθένα από αυτά περιέχει 0,9% μεταλλαγμένα συστατικά, ο καταναλωτής αυτού θα πάρει $4 \times 0,9\% = 3,6\%$ μεταλλαγμένα συστατικά και αν συνυπολογιστούν και όλα τα είδη τροφίμων που καταναλώνει ημερησίως στην διατροφή του η ποσότητα αυτή αυξάνεται ακόμη περισσότερο.

Εκτός των παραπάνω δεν είναι γνωστές και οι επιπτώσεις από την μακροχρόνια χρήση μεταλλαγμένων προϊόντων.

Η χώρα μας εισάγει ετησίως από τις ΗΠΑ και την Αργεντινή, 500.000 τόνους μεταλλαγμένης σόγιας που χρησιμοποιείται κυρίως για ζωοτροφή και στα ράφια των σουπερ μάρκετ της, το ποσοστό των μεταλλαγμένων τροφίμων ανέρχεται στο 60%, μειωμένο κατά 10% από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Οι εργαστηριακές έρευνες δεν μπορούν μέχρι στιγμής να διαγνώσουν τις πιθανές επιπλοκές των μεταλλαγμένων προϊόντων στον ανθρώπινο οργανισμό, καθώς επίσης και στους οργανισμούς των ζώων και φυτών. Ωστόσο, εκεί που αναμφισβήτητα θα υπάρξουν αρνητικές επιπτώσεις θα είναι στο περιβάλλον και στα οικοσυστήματα.

Οι αναμενόμενοι κίνδυνοι στην υγεία του ανθρώπου, όπως διαπιστώνεται από τις πρώτες ενδείξεις, συνοψίζονται στους παρακάτω:

Αλλεργικές αντιδράσεις.

Τοξικότητα.

Αντι-θρεπτικές επιδράσεις.

Μεταφορά γονιδίων, κυρίως ανθεκτικότητας στα αντιβιοτικά.

Απρόβλεπτες σοβαρές επιπτώσεις, όπως αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Οι κίνδυνοι για το περιβάλλον εντοπίζονται μέχρι τώρα στους παρακάτω:

Τη γενετική ρύπανση με την μεταφορά ξενικών γονιδίων, μέσω της γύρης, σε συγγενικά είδη, τα οποία μπορεί να υποστούν γενετική διάβρωση.

Τη δυσμενή επίδραση των βιοεντομοκτόνων σε έντομα ή ζώα που δεν είναι στόχοι και μπορεί να είναι και χρήσιμα.

Γονίδια ανθεκτικά σε ζιζανιοκτόνα ή εντομοκτόνα μπορεί να μετατρέψουν ορισμένα ζιζάνια ή έντομα σε υπερζιζάνια ή υπερέντομα και να κατακλύσουν τις καλλιεργούμενες εκτάσεις, οπότε θα χρειαστεί μαζική εφαρμογή τοξικών χημικών ουσιών για την αντιμετώπισή τους.

Τα μεταλλαγμένα φυτά πιθανόν να έχουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στην ενδημική χλωρίδα και πανίδα και να την εξαφανίσουν, γιατί δεν θα μπορεί να επιβιώσει.

Η επικράτηση εντόμων ανθεκτικών στα βιοεντομοκτόνα.

Οι γενετικά μεταλλαγμένοι οργανισμοί είναι δομικά ασταθείς και μπορεί να μην επιβιώσουν ή να στρεβλωθεί η δομή τους ή να μεταλλαχθούν και να προκαλέσουν επικίνδυνες καταστάσεις, ανεπιθύμητες παρενέργειες και σοβαρά προβλήματα.

Οι βλάβες που πιθανόν θα προκληθούν στο περιβάλλον, από την απελευθέρωση γενετικά μεταλλαγμένων οργανισμών μπορεί να είναι μη αναστρέψιμες.

Όλοι οι κίνδυνοι που αναφέρονται παραπάνω από τη διάδοση των γενετικώς τροποποιημένων φυτών, ζώων και μικροοργανισμών δεν είναι αβάσιμοι και ιδιαίτερα όταν τα μεταφερόμενα γονίδια που χρησιμοποιούνται προέρχονται από

τελείως διαφορετικά είδη, γένη ή οικογένειες, σε πολλές δε περιπτώσεις ακόμη και από τα ζώα στα φυτά ή αντίστροφα, γιατί παραβιάζονται οι νόμοι της φύσης και δημιουργούνται καινούργιες μορφές ζωής, που δεν μπορεί να προβλεφθεί ο ρόλος τους στην αλυσίδα της ζωής του πλανήτη μας.

Μπροστά σ' αυτές τις εξελίξεις είναι επόμενο να ανησυχεί η κοινή γνώμη και να προκαλούνται κινήματα διαμαρτυριών διεθνώς και όχι μόνο από τις οικολογικές οργανώσεις, που είναι ευαίσθητοποιημένες σ' αυτά τα θέματα, αλλά και από όλα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και από οργανωμένες κοινωνίες και από απλούς πολίτες.

Οι διαμαρτυρίες αυτές είχαν σαν αποτέλεσμα, να κινητοποιηθούν οι κυβερνήσεις των περισσότερων χωρών, διεθνείς οργανισμοί, όπως ο ΠΟΕ, ο ΟΗΕ, και άλλοι αρμόδιοι διεθνείς φορείς και να αποφασιστεί η λήψη μέτρων, που θα αποσκοπούν στον έλεγχο της παραγωγής μεταλλαγμένων οργανισμών, της διάδοσης και χρησιμοποίησης αυτών και της διάθεσης των παραγόμενων προϊόντων και να επιτρέπεται η παραγωγή και χρήση εκείνων μόνο, που θα έχει αποδειχθεί αδιάσειστα, ότι δεν θα έχουν καμία δυσμενή επίδραση.

Ας μην γελιομάστε όμως, η εποχή των μεταλλαγμένων προϊόντων άρχισε και ενόψει της αναμφισβήτητης ωφέλειας και χρησιμότητας πολλών εξ αυτών, όσα μέτρα και αν ληφθούν, θα διαδοθούν και επικίνδυνα προϊόντα. Ο Θεός να φωτίσει αυτούς που τα σχεδιάζουν, τα μελετούν και θα τα παράξουν, να μην βιαστούν να ξεκινήσουν τη διάδοσή τους, εάν δεν θα μελετήσουν εξονυχιστικά όλες τις πιθανές δυσμενείς επιπτώσεις αυτών στον άνθρωπο, την πανίδα, την χλωρίδα, τα οικοσυστήματα, τη φύση και το περιβάλλον.

Είναι κρίμα η φύση και η ανθρωπότητα να υποστεί τυχόν μη αναστρέψιμες βλάβες, συμμετέχοντας άθελά της σε ένα επιστημονικό πείραμα, που ίσως να είναι το μεγαλύτερο που έγινε ποτέ στον κόσμο, κατά την διάρκεια των ιστορικών χρόνων.

Βοηθήματα

1. *Περιοδικό ΒΙΟ*, Τεύχος Νο 7. Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2003.

2. *Περιοδικό ΕΘΙΑΓΕ*, Τεύχος Νο 1 (14), Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2000.

3. *Δρ. Νίκος Κατσαρός* Δ/ντής ερευνών στο Ινστιτούτο Φυσικοχημείας του Κέντρου Ερευνών "Δημόκριτος" και αντιπρόεδρος της Ένωσης Καταναλωτών. Συνέντευξη με θέμα: "Γενετικά Τροποποιημένα (Μεταλλαγμένα) Προϊόντα". <http://antibarο.gr>

4. *Ματίνα Ντάνου*. Βόμβα στα μεταλλαγμένα.. Καθημερινή. <http://www.kathimerini.gr>

5. *Ρένα Κιουλαφή*. Παπάκι - Ηλεκτρονικό περιοδικό, Οκτώβριος 2001. <http://www.papakipanteion.gr/teuchos18/metallagmena.htm>

6. *Βιοτεχνολογία*: Μια προσπάθεια προσέγγισης της πραγματικότητας σήμερα. Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας που διεξήχθη στο Πέραμα Γέρας τη 10η Αυγούστου 2002, με θέμα "Η ΒΙΟΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ".

7. *Greenpeace*. Μεταλλαγμένα. <http://www.greenpeace.gr/pages/gmo>

8. *BioKosmos News*. Αναπαραγωγή - Διασπαύρωση - Κατανάλωση μεταλλαγμένων. <http://bioshop.gr/biokosmos>

9. Μεταλλαγμένοι καρποί και περιβάλλον. 12/2/2001. <http://nature.ert.gr>

10. Τι είναι οι μεταλλαγμένες τροφές. 22/4/2000. <http://nature.ert.gr>

11. *Κατερίνα Παλιοτζήκα*. Μεταλλαγμένα: προϊόντα μιας παγκοσμιοποιημένης γεωργίας. Χαλκίδα 28/9/2003. Δίκτυο Οικοκοινότητα. <http://vrahokipos.stedana.gr/oikokinotita>

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς

Επιμέλεια Αλέξανδρου Οικονόμου

Τα πρώτα βήματα

Η Ελληνική Εταιρεία ιδρύθηκε το 1971-1972. Έναυσμα για την ίδρυση της ΕΕ ήταν ο αποχαρκτηρισμός του σπουδαίου Γοτθικού Ναού του Σωτήρος στο Ηράκλειο της Κρήτης από τη δικτατορία, για να κατασκευαστεί στη θέση του χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων. Δεν έφτανε η κατεδάφιση ενός σημαντικού μνημείου που θεωρήθηκε "ξένο" προς την ελληνική παράδοση. Επιπλέον διώχθηκε ο αρχαιολόγος που επιχείρησε να το διασώσει. Ευτυχώς, ακόμη και επί δικτατορίας, το δικαστήριο τον αθώωσε.

Η πρώτη περίοδος της ΕΕ, υπό τη δικτατορία, ήταν από τις πιο δύσκολες. Ανέλαβε σημαντικούς αγώνες για την Ύδρα και τα Μέθανα και ήδη χρησιμοποιήθηκε με επιτυχία η στρατηγική της φιλικής επέμβασης διεθνών οργανισμών, όπως της Eurora Nostra στην περίπτωση της διατήρησης της μορφής του λιμανιού της Ύδρας. Στην περίπτωση της τσιμεντοβιομηχανίας στα Μέθανα, παρά τον έντονο αγώνα που δόθηκε και τη θετική στάση του ΕΟΤ, ήταν αναγκαία η πτώση της δικτατορίας για να ακυρωθεί το έργο και να σωθεί ο Νότιος Σαρωνικός από τη βιομηχανοποίηση.

Η περίοδος αμέσως μετά τη μεταπολίτευση διέφερε απόλυτα από την προηγούμενη. Ήταν όντως από τις πιο δημιουργικές εποχές, ιδιαίτερα διότι η ΕΕ μπόρεσε να παίξει πολύ θετικό ρόλο στη διαμόρφωση του άρθρου 24 του Συντάγματος του 1975.

Όμως, φάνηκε πολύ νωρίς ότι η αρνητική στάση της δικτατορίας απέναντι στα περιβαλλοντι-

κά θέματα δεν ήταν τυχαία, αλλά αντικατόπτριζε τη στάση πολλών πολιτών. Η ΕΕ ανέλαβε μετά από μυστική παράκληση του αρμοδίου Υπουργού Πολιτισμού, Κωνσταντίνου Τρυπάνη την εκστρατεία για τη διάσωση της Πύλου. Την ίδια εποχή εγκαινίασε τη δράση της στους χώρους της επικοινωνίας και της εκπαίδευσης, με την πεντάχρονη λειτουργία του Γραφείου Αρχιτεκτονικών Συμβουλών στην Ερμούπολη της Σύρου, τη διανομή 4.000 διαφανειών με τον τίτλο "Το διαστημόπλοιο Γη" σε Δημοτικά Σχολεία της χώρας και την εκστρατεία για τη διάσωση της Πλάκας.

Παράλληλα η ΕΕ δραστηριοποιήθηκε στο χώρο της προστασίας της φύσης, με την κατασκευή του Σταθμού Βιολογικών Ερευνών στη Μικρή Πρέσπα και στο χώρο της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς με το πρώτο πρόγραμμα αναστήλωσης της Νέας Μονής Χίου. Από το 1976 μέχρι το 1980 διεξάγεται σε συνεργασία με τα Πανεπιστήμια των Αθηνών και του Λίβερπουλ ένα πρωτοποριακό πρόγραμμα μελέτης της ρύπανσης του Κόλπου της Ελευσίνας. Κατέληξε σε προτάσεις που έδιναν λύσεις στο πρόβλημα και σήμερα ο κόλπος της Ελευσίνας αποτελεί ένα από τα ελπιδοφόρα παραδείγματα της δυνατότητας αναστροφής περιπτώσεων οικολογικής υποβάθμισης.

Η Ελληνική Εταιρεία στην Ευρώπη

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1981, διέυρνε τις δυνατότητες για περιβαλλοντική δράση. Από το 1975 η ΕΕ είχε γίνει μέλος του Ευρωπαϊκού Γραφείου Περιβάλλοντος ΕΕΒ, το οποίο έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη μιας ριζοσπαστικής

πολιτικής περιβάλλοντος στις χώρες-μέλη. Η συνεχής παρουσία του τότε Προέδρου της ΕΕ, Μιχάλη Σκούλλου, στο Συμβούλιο του ΕΕΒ και μάλιστα ως Προέδρου του από το 1986 έως το 1992, προώθησε τους στόχους της ΕΕ για την Ελλάδα, μέσω της προώθησης των ιδίων στόχων για όλες τις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τη δεκαετία του 1980 σημάδεψαν επίσης οι μάχες για το Δελφικό τοπίο, ενάντια στο προτεινόμενο εργοστάσιο αλουμίνιας και για την Αράχωβα, ενάντια στην πρόταση διαπλάτυνσης του κεντρικού δρόμου, που θα κατέστρεφε τον παραδοσιακό ιστό της πόλης.

Τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1980 και τα πρώτα της δεκαετίας του 1990 σηματοδεύτηκαν επίσης από μία τολμηρή και αποτελεσματική πρωτοβουλία, με τη διοργάνωση από τον Κώστα Καρρά, το 1988, μιας διαθρησκειακής συνάντησης για το περιβάλλον στην Πάτμο, που οδήγησε στην έντονη και ευεργετική ενασχόληση του Οικουμενικού Πατριαρχείου με την οικολογική κρίση.

Η Ελληνική Εταιρεία μεγαλώνει

Οι αρχές της δεκαετίας του 1990 επέφεραν κάποιες σταδιακές αλλαγές στην προτεραιότητα των στόχων που επέλεγε η ΕΕ. Είναι η εποχή που ιδρύεται το Παράρτημα Θεσσαλονίκης, εποχή επίσης όπου η ΕΕ παίζει αποφασιστικό ρόλο στην προστασία της φύσης, συμμετέχοντας μαζί με το Πανεπιστήμιο Αθηνών στην εκπόνηση των διαχειριστικών σχεδίων για τον Αμβρακικό και τη Λίμνη Μητρικού και συντονίζοντας από το 1990 μέχρι το 1995 το Εθνικό Πρόγραμμα για την Προστασία της Μεσογειακής Φώκιας.

Το 1991 η ΕΕ συνένταξε μια από τις πρώτες αλλά και τις πιο περιεκτικές γενικές εκθέσεις για την περιβαλλοντική κατάσταση στην Ελλάδα. Το 1992 ο Μιχάλης Σκούλλος συμμετέχει ενεργά στη Διάσκεψη του ΟΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο και κατά το ίδιο έτος η ΕΕ γίνεται ιδρυτικό μέλος του ΜΙΟ-ΕCSDE.

Ενώ αυξάνεται ο ρυθμός με τον οποίο πραγματοποιούνται οι διεθνείς συνεδριάσεις για το πε-

Εξώφυλλο του περιοδικού της Ελληνικής εταιρείας σχετικό με τη Νάουσα

ριβάλλον, αυξάνεται δυστυχώς επίσης και η έλλειψη αντιστοιχίας μεταξύ έργων και διακηρύξεων στην ελληνική πραγματικότητα. Από το 1992 η ΕΕ με τη βοήθεια του νομικού της συμβούλου και σήμερα αντιπροέδρου Βασιλή Δωροβίνη, ανέλαβε μία σειρά σημαντικών δικαστικών αγώνων στο Συμβούλιο της Επικρατείας για θέματα περιβάλλοντος. Ιδιαίτερα σημαντικές υπήρξαν οι επιτυχίες στον αγώνα κατά της εκτροπής του Αχελώου, οι οποίες όμως, λόγω της μη ψήφισης μέχρι το 2002 ενός από το 1975 συνταγματικά προβλεπόμενου νόμου για τις ευθύνες της διοίκησης όταν δεν εκτελεί δικαστικές αποφάσεις, δε διέκοψαν αποτελεσματικά το έργο του.

Παράλληλα άρχισαν σταδιακές αλλά ριζικές αλλαγές στη δομή και τον τρόπο λειτουργίας της ΕΕ. Το 1996 δημιουργήθηκε το Ειδικό Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς υπό την προεδρία του Ανδρέα Συμεών. Το 2003 λειτουργούν έξι Ειδικά Συμβούλια και πολλές Τοπικές Επιτροπές, ώστε πολλά περισσότερα από τα μέλη

της ΕΕ να μπορούν να λαμβάνουν ενεργό μέρος στις περιοχές και στα θέματα που τα ενδιαφέρουν. Έτσι ο ρυθμός εργασίας έχει γίνει πολύ πιο εντατικός και αποτελεσματικός, ιδιαίτερα στο χώρο της εκπαίδευσης με την ενεργό συμμετοχή εκπαιδευτικών και μαθητών από 170 σχολεία από όλη την Ελλάδα και την Κύπρο, που είναι μέλη των δύο Δικτύων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης "ΤΟ ΣΠΟΡΑΚΙ, πηγή ζωής" και "Ο ΝΑΥΤΙΛΟΣ ταξιδεύει...".

Μονή Αγ. Γεωργίου Μυρόφυλλο. Πολυετής αγώνες της Ε.Ε. για να μη βυθιστεί από τα έργα εκτροπής του Αχελώου

Η περίοδος 2002-2002 περιλαμβάνει επίσης τον κοινό και έντονο αγώνα τεσσάρων Περιβαλλοντικών Οργανώσεων ενάντια στη χωροθέτηση του Ολυμπιακού Κωπηλατοδρομίου στο Μαραθώνα-Σχοινιά. Στον αγώνα αυτόν έλαβαν μέρος πλήθος ανωνύμων και επωνύμων από όλο τον κόσμο, επιδεικνύοντας μια συγκινητική συνοχή όσων πιστεύουν στις αξίες της δημοκρατίας και ενός υγιέστερου περιβάλλοντος. Η κατασκευή του Κωπηλατοδρομίου πραγματοποιήθηκε, αλλά κάποιες παραχωρήσεις της διοίκησης, όπως η μετακίνηση του slalom, η ανακήρυξη της περιοχής του Τροπαίου ως αρχαιολογικού χώρου και κυρίως η αποδοχή της σύστασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ώστε το υπόλοιπο του υδροβιότοπου να προστατευθεί εντασσόμενο στο Δίκτυο NATURA 2000, δίνουν κάποιες δυνατότητες για μελλοντική βελτίωση.

Από το 2001 ενεργοποιήθηκαν νέες πρωτοβουλίες, όπως αυτή για την περιβαλλοντική φορολογική μεταρρύθμιση, σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Γραφείο Περιβάλλοντος, που προωθείται από το Γιάννη Παλαιοκρασσά. Αναπτύχθηκαν με επιτυχία νέοι χώροι προβληματισμού, όπως για τη χωροταξία των νησιών του Αιγαίου, για το παιδαγωγικό υλικό Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και για την εκκλησιαστική αρχιτεκτονική.

Δεν υπάρχει άλλη ελληνική Περιβαλλοντική Οργάνωση που να συνδυάζει τέτοια ευρύτητα ενδιαφερόντων, με προσήλωση σε συλλογικούς και δημοκρατικούς τρόπους ενέργειας. Η Ελληνική Εταιρεία είναι τα μέλη της. Και είναι φανε-

ρό από την ιστορική της πορεία ότι όπως και στο παρελθόν, έτσι και σήμερα, η ΕΕ δίνει την ευκαιρία δραστηριοποίησης στο χώρο του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς σε όλους όσους θέλουν να δείξουν το ενδιαφέρον τους όχι μόνο με λόγια, αλλά με πραγματικό έργο.

Η τοπική επιτροπή Ημαθίας

Στην Ημαθία συγκροτήθηκε Τοπική Επιτροπή της Ελληνικής Εταιρείας το 2002 και μέσα στο 2003 πραγματοποίησε μια σειρά δράσεων, με στόχο την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για τα θέματα που ενδιαφέρουν την Ελληνική Εταιρεία. Μεταξύ αυτών ήταν προβολές ταινιών οικολογικού περιεχομένου, η "Εβδομάδα γνωριμίας με την Αρχιτεκτονική Κληρονομιά της Βέροιας" που απευθυνόταν σε μαθητές των τελευταίων τάξεων του Δημοτικού σχολείου, και η διοργάνωση στη Βέροια και στη Νάουσα, τον Σεπτέμβριο και Οκτώβριο του 2003, Φωτογραφικής έκθεσης για τα 30 χρόνια προσφοράς και δράσης της Ελληνικής Εταιρείας, που συνοδεύτηκε από παρουσιάσεις ενδιαφερόντων περιβαλλοντικών θεμάτων και προβολών. Ήταν μια μοναδική ευκαιρία για το κοινό να γνωρίσει το έργο της Ε.Ε. και να το στηρίξει δυναμικά. Χορηγός της έκθεσης ανέλαβε το Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη, που στηρίζει σταθερά την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου μας, ενώ όλες οι εκδηλώσεις τέθηκαν υπό την αιγίδα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ημαθίας.

Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σημειωματάριο Πολιτισμού: Ιανουάριος-Φεβρουάριος-Μάρτιος

**Επιμέλεια: Θανάσης Μυλωνάς
Κατερίνα Τόμπση**

Από το κινηματογραφικό τμήμα του ΔΗ.ΠΟ.Ν προβλήθηκαν οι ταινίες α' προβολής: "Σεβάχ ο Θαλασσινός", "Χαμένοι στη Μετάφραση" της Σ. Κόπολα, "Πολίτικη Κουζίνα" του Τ. Μπουλμέτι, "Master and Commander: Στα πέρατα του κόσμου" του Π. Γουίρ, "Αβάσταχτη Γοητεία" των Κοέν, "Ο Άρχοντας των Δαχτυλιδιών: η επιστροφή του Βασιλιά" του Π. Τζάκσον, "Ο τελευταίος Σαμουράι" του Ε. Ζούκ, "Κάλιο αργά παρά αργότερα" της Ν. Μάγιερς, "Seabiscuit" του Γκ. Ρος, "I am Dina" του Ο. Μπόρνεταλ.

Ανάμεσα τους ιδιαίτερη επιτυχία ποιοτικά και εμπορικά σημείωσε η "Πολίτικη Κουζίνα" επιλέγοντας έναν οικείο μας χώρο (την κουζίνα) για να ενισχύσει τους ζωτικούς μύθους περί φαγητού και να δείξει πόσο πίσω απ' αυτό κρύβεται η αλήθεια των πραγμάτων.

Με τίτλο "33 χρόνια ζωγραφικής πορείας" εγκαινιάστηκε η έκθεση ζωγραφικής της Άννας Καραγιαννοπούλου - Καζαντζίδου στην εκθεσιακή αίθουσα της Δημοτικής Βιβλιοθήκης της Νάουσας. Η καλλιτέχνης μιλώντας για τη δουλειά της είπε ότι "Ένας καλλιτέχνης δεν πρέπει να σταματάει, πρέπει να πειραματίζεται και να προχωράει μπροστά υιοθετώντας διαφορετικά στυλ και είδη ζωγραφικής, γι' αυτό θα δείτε στην έκθεση εκτός από τα έργα σε μουσαμά, αγιογραφίες καθώς και διαφορετικούς τρόπους ζωγραφικής".

Ο καλλιτέχνης Δημήτριος Σκούπερ εξέθεσε έργα ζωγραφικής του στην αίθουσα εκθέσεων της δημοτικής Βιβλιοθήκης.

Πραγματοποιήθηκε από τα Εικαστικά Εργαστήρια του ΔΗ.ΠΟ.Ν. εκπαιδευτική εκδρομή στην Αθήνα. Οι εκδρομείς επισκέφτηκαν τη Διεθνή Έκθεση Σύγχρονης Τέχνης Outlook, την έκθεση "Το φως του Απόλλωνα" στην Εθνική Πινακοθήκη, το Μουσείο Κουμήματος του Η.

Λαλαϊνίη και παρακολούθησαν την παράσταση του Εθνικού Θεάτρου 'Άμλετ' (σκηνοθ. Μ. Κακογιάννη).

Άρχισε στα Εικαστικά Εργαστήρια ο β' κύκλος μαθημάτων για την Ιστορία της Τέχνης από τη Δωροθέα Κοντελεντζίδου.

Τα Εικαστικά Εργαστήρια Νάουσας συνεργάστηκαν με και φιλοξένησαν τα αντίστοιχα εργαστήρια του Κιλκίς, Σερρών και Σταυρούπολης για το σχεδιασμό ενός κοινού εκπαιδευτικού προγράμματος με τίτλο "Με αφορμή ένα έργο Τέχνης" εκθέτοντας ταυτόχρονα τα έργα τους στο κοινό.

Στα πλαίσια του κύκλου "Ο συγγραφέας και το βιβλίο του" που διοργανώνει ο ΔΗ.ΠΟ.Ν σε συνεργασία με μεγάλους εκδοτικούς οίκους, και που φέτος είναι αφιερωμένος σε γυναίκες συγγραφείς, παρουσιάστηκαν στην αίθουσα της Εστίας Μουσών προλογιζόμενα από τον Δημήτρη Μουρατίδη τα βιβλία των εξής συγγραφέων: "7 Θανάσιμες Πεθερές" της Νίκης Τάντη, "Το παραμύθι των Ψυχών" της Βούλας Μάστορη, "Με το Φεγγάρι στην πλάτη" της Μαρίας Σκιαδαρέση.

Παρουσιάστηκε το βιβλίο του Γ. Ε. Μανουσάκη "Συνομιλίες με τον Αριστοτέλη" από τους κ. Α. Βρίτσιο (καθηγητή της Ιατρικής Σχολής του ΑΠΘ) και κ. Ε. Βαλσαμίδα στην Εστία Μουσών υπό τη διοργάνωση του Δήμου Νάουσας και της Πολιτιστικής Εταιρείας Επαρχίας Νάουσας "Ο Αριστοτέλης" σε συνεργασία με τις εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα. Ένα βιβλίο που απευθύνεται κυρίως στους μη μνημένους στο έργο του μεγάλου Έλληνα Φιλόσοφου, στο οποίο με τη μορφή ερωταπαντήσεων, με τρόπο εύληπτο, ευχάριστο και κατανοητό, γίνεται ένας εκτενής διάλογος γύρω από όλα σχεδόν τα ζητήματα που απασχόλησαν τον Αριστοτέλη.

Παρουσιάστηκε επίσης από τους Στ. Αποστό-

λου και Α. Οικονόμου στο 'Στέκι Νεολαίας' το βιβλίο του συμπολίτη μας Θ. Ζιώτα "Οι Μπούλες της Νάουσας, από τη φυλετική μύηση στη διονυσιακή λατρεία".

Πραγματοποιήθηκε στο Δημοτικό Θέατρο η ετήσια χορευτική εκδήλωση του ομίλου 'Γενίτσαροι και Μπούλες' όπου σε μία κατάμεστη από κόσμο αίθουσα οι 130 χορευτές του ομίλου ενθουσίασαν με τις χορευτικές τους ικανότητες.

Διοργανώθηκαν από τον ΔΗ.ΠΟ.Ν σε συνεργασία με γνωστά μουσικά σχήματα, μουσικές εκδηλώσεις στο Στέκι Νεολαίας, τα έσοδα των οποίων διατίθενται για φιλανθρωπικούς σκοπούς. Καταξιωμένοι καλλιτέχνες όπως ο Βασίλης Λέγκας, το σχήμα Salvador Oil με τους Κώστα Μακρουγιάννη, Νίκο Έξαρχο, Δημήτρη Τσέλιο και Σωτήρη Λαδιά, οι 'The Stars & οι φίλοι' και η Αρλέτα ζωντάνευαν το κέφι.

Μουσικές βραδιές διοργάνωσε το μουσικό καφενείο "Σείριος" με προσκαλεσμένους τη Σεμέλη Ταγαρά, τους Strangels, τον Παντελή Στόικο και το συγκρότημα Human Touch με τους David Lynch, Γιώτη Κιουρτσόγλου, Σταύρο Λανταιά.

Στο πλαίσιο του κύκλου συναυλιών "Μουσικές Διαδρομές" του Δημοτικού Ωδείου έδωσαν ρεσιτάλ πιάνου οι Μ. Καζάς, Π. Τροχόπουλος, οι Η. Δημιόγλου και Δ. Δημιόπουλος (συναυλία μουσικής δωματίου με έργα για φωνή και πιάνο), ενώ στο πλαίσιο του κύκλου συναυλιών "Νέοι Σολίστες" έδωσαν ρεσιτάλ βιολιού η Δέσποινα Σκέντου (στο πιάνο η Φίλιππίνα Φιλίπποβα) και συναυλία με έργα για βιολί και πιάνο οι Λ. Κοκκόρια και Γ. Κούγιας (στο πιάνο η Ι. Πολυζοΐδου). Στον ίδιο κύκλο συναυλιών δόθηκαν και αρετές μαθητικές επιδείξεις-συναυλίες από σπουδαστές διαφόρων επιπέδων των σχολών του Δημοτικού Ωδείου. Συγκεκριμένα στη δεύτερη εκδήλωση του κύκλου συμμετείχαν οι εξής μαθητές: Μ. Ακριτίδου, Ν. Μακρή, Ν. Νικολαΐδης, Ε. Γουσόπουλος, Στ. Μουρατίδης, Α. Στοΐδης, Γ. Δεληχρήστος, Θ. Μάρας, Π. Πατσιάς, Κ. Καΐμαζάκης και Στ. Κωστόπουλος.

Η μικτή χορωδία του Ωδείου Ναούσης προσκαλεσμένη από τον Μητροπολίτη Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας συμμετείχε σε συναυλία που πραγματοποιήθηκε στον 'Χώρο Τεχνών' του Δήμου Βεροίας μαζί με τη χορωδία "Η Ο-

ΡΕΣΤΙΣ".

Μία όμορφη εκδήλωση με κεντρικό θέμα τη βυζαντινή μουσική οργάνωσε η Ιερά Μητρόπολη σε συνεργασία με τον ΔΗ.ΠΟ.Ν στο Πνευματικό κέντρο του Ι.Ν. Αγίου Μηνά. Αφού προλόγισε ο καλλιτεχνικός διευθυντής της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Μητρόπολης κ. Ορδουλίδης, ο Αρχιερατικός επίτροπος αρχιμ. Π. Μητροφάνης Γιάγκας μίλησε για τη "Βυζαντινή Μουσική και Νεότητα". Επίσης, παρουσιάστηκε το βιβλίο "Μουσικόν Βυζαντινόν Άνθος" του αείμνηστου Ιεροψάλτη Δ. Βαρθέρη, ενώ μαθητές της Σχολής αλλά και της Εστίας Μουσών ερμήνευσαν εκκλησιαστικούς ύμνους και βυζαντινά τραγούδια υπό τη διεύθυνση του κ. Ορδουλίδη.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα συναυλία διοργανώθηκε από το ΔΗ.ΠΟ.Ν με το μουσικό σχήμα "Μελωδοί της παράδοσης" από την Πιερία (Γ. Κωστόπουλος, Στ. Κουκάρας, Δ. Καραμούζας, Ν. Καραφέργια, Ι. Κουτσιμανής, Χ. Κουκάρας, Κ. Κώστα).

Οι διαλέξεις "Αστέρια και Άνθρωποι στη νέα χιλιετία" που διοργανώνει η Εταιρεία Αστρονομίας & Διαστήματος του Βόλου - Παράρτημα Νάουσας μαζί με τον ΔΗ.ΠΟ.Ν συνεχίστηκαν με την εισήγηση του Ν. Σολωμού με θέμα "Το Εθνικό Αστεροσκοπείο "Εύδοξος". Νέες προοπτικές για τη νεολαία".

Με αφορμή τη διοργάνωση του 1ου Πανελληνίου Φεστιβάλ Βιντεοταινιών Μικρού Μήκους στη Νάουσα από την Αστική Εταιρεία ΑΤΡΙΟΝ, προκηρύχθηκε διαγωνισμός Αφίσας από τα Εικαστικά Εργαστήρια του ΔΗ.ΠΟ.Ν.

Η Εταιρεία για τη Μελέτη και την Ιστορία της Νάουσας και της Περιοχής "ο Αριστοτέλης" διοργάνωσε εκδήλωση στο θέατρο 'Άνετον' της Θεσ/νίκης με κύριο θέμα: "οι Μακεδόνες στους Ολυμπιακούς και άλλους Πανελλήνιους Αθλητικούς Αγώνες κατά την Αρχαιότητα" με ομιλητή τον κ. Γ. Μάλλιο. Εκτός του κυρίου θέματος υπήρξαν αναγνώσεις-ομιλίες από τους κ. Γ Αντιφάκο και κ. Ν. Σπάρτη, προβολή μιας μικρού μήκους ταινίας και του ντοκιμαντέρ "Νάουσα, δεξαμενή μνήμης", ενώ το πρόγραμμα της εκδήλωσης έκλεισε το Λύκειο Ελληνίδων Νάουσας.

Με πανηγυρική παρέλαση εντυπωσιακών σατυρικών αρμάτων και καρναβαλιστών ολοκλη-

ρώθηκαν οι πετυχημένες και πλούσιες εκδηλώσεις "Νάουσα-Αποκριά". Παράλληλα, υπό τους ήχους των χάλκινων της μπάντας του Γκόραν Μπρέκοβιτς και μια μεγάλη πατινάδα, αλλά και με τη συναυλία του συγκροτήματος "Tuboska Band" με τους Χρ. Τσαπράζη, Κ. Παγωνίδη, Στ. Ζιώγα ή Μπακούρο, Αλ. Κοέν και Δημ. Μπαρτζώκα πλήθος κόσμου διασκέδασε και χόρεψε με την καρδιά του.

Ιδιαίτερη επιτυχία, μάλιστα σημείωσε η θεατρική παράσταση σάτιρας "Ολυμπιάδα και εκλογές της Τσιγκοπέμπτης ο μεξές" των Χ. Τσίτση, Γ. Μπιτέρνα και Θ. Νόλκα που συνέδεε έξυπνα και με οξύ κριτικό πνεύμα θέματα της μυθολογίας, του αθλητισμού, της πολιτικής και των εθίμων μας υπό το πρίσμα μιας αριστοφανικής ματιάς πλούσιας σε σκώμματα και θεατρικότητα, και κατ' εξοχήν επίκαιρης...

Μία ακόμη επιτυχημένη συνάντηση νέων με θέμα "Οικολογία και Τέχνη" πραγματοποιήθηκε στην πόλη μας. Η ομάδα Φιλίας και Συνεργασίας του 1ου Λαμπείου Γυμνασίου Νάουσας φιλοξένησε 11 μελή ομάδα νέων από το Βογεν της Γερμανίας στα πλαίσια του προγράμματος της Γ.Γ.Ν.Γ "Νεολαία: Δράση Ι - Ανταλλαγές νέων".

Οι ομάδες Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης του 1ου και 2ου Γυμνασίου Νάουσας που υλοποιούν προγράμματα Π.Ε., συμμετείχαν στο 3ήμερο σεμινάριο που διοργάνωσε το κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Νάουσας με θέμα "Αρχιτεκτονική και βιομηχανική κληρονομιά της περιοχής μας - αξίες από το παρελθόν - παρακαταθήκη για το μέλλον". Οι μαθητές Στ. Κούντη, Ν. Κρεξή, Μ. Μακροπούλου, Στ. Τοπούζης, Κ. Καρυπίδου, Γ. Τζώρτζης του 1ου Γυμνασίου και Α. Λέκκα, Ν. Μπάιτη, Μ. Μπάιτης, Τ. Πασιαλή, Α. Περτσιούνης και Σαρακόπουλος του 2ου Γυμνασίου συμμετείχαν στο σεμινάριο. Το σεμινάριο παρακολούθησαν 60 εκπαιδευτικοί και περιείχε περιηγήσεις-ξεναγήσεις, καθώς και ομιλίες-εισηγήσεις από τις κ. Φ. Βλάχου, Ο. Τραγανού-Δεληγιάνη, Π Θεολογίδου και τον κ. Α Οικονόμου. Μάλιστα μέρος του υπήρξε ανοιχτό και για το κοινό όπου παρουσιάστηκαν και τα προγράμματα Π.Ε με συντονίστριες της κ. Μ. Καρυδά και Στ. Μολύβα.

Μία ενδιαφέρουσα και διαφορετική σχολική

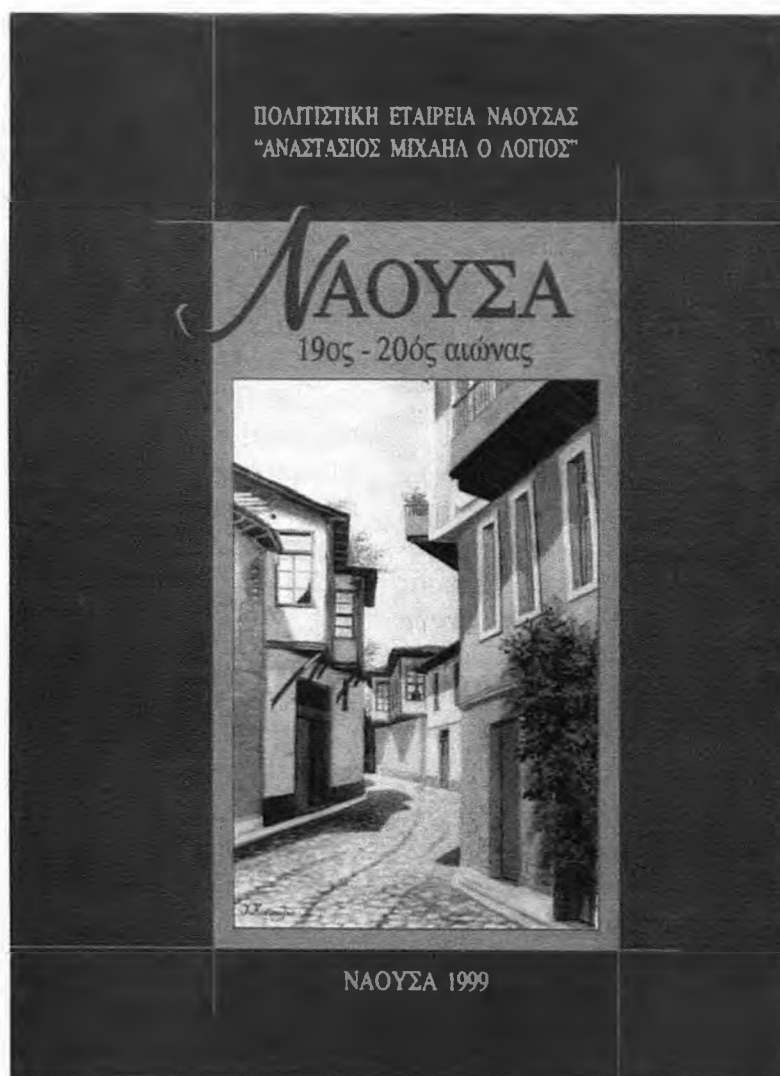
γιορτή με τίτλο "Από την πώση της πόλης ως σήμερα" παρουσίασε το 1ο Ενιαίο Λύκειο Νάουσας στο Δημοτικό Θέατρο στα πλαίσια του εορτασμού της 25ης Μαρτίου. Περιελάμβανε μία σειρά θεατρικών δρώμενων που προσέγγιζαν την ιστορία του Ελληνισμού από την πώση της Κωνσταντινούπολης ως σήμερα. Οι καθηγητές κ.κ. Α. Χατζόπουλος, Β. Κουφόπουλος και Σ. Τσιγγαζίδου επιμελήθηκαν την εκδήλωση, ενώ οι ομάδες του προγράμματος "Αγωγή Υγείας" & "Ιστορία μέσα από πολιτιστικά δρώμενα" συνεργάστηκαν για την πραγματοποίησή της.

Στο πλαίσιο του εορτασμού της Παγκόσμιας Ημέρας Παιδικού Βιβλίου (2 Απριλίου) το τμήμα βιβλιοθήκης του ΔΗ.ΠΟ.Ν με τη συμμετοχή του ΚΔΑΠ-ΜΕΑ, του βρεφονηπιακού Σταθμού του ΔΗ.ΠΟ.Ν και των νηπιαγωγείων του Δήμου Νάουσας οργάνωσε από τις 28/03 μέχρι τις 03/04 εκδηλώσεις για παιδιά όπως κουκλοθέατρο, έκθεση εικαστικών δημιουργιών και ομιλία της συγγραφέως Θ. Χορτιάτη.

Η Παιδική Σκηνή του ΔΗ.ΠΟ.Ν παρουσίασε, επίσης, τη θεατρική παράσταση "Τα ρούχα του βασιλιά" του Γ. Καλαντζόπουλου, που σκηνοθέτησε ο Αλ. Οικονόμου και έπαιξαν οι Μ. Αδαμίδης, Γ. Πέιος, Σ. Κοντούλης, Ε. Αδαμίδου, Κ. Τσολάκου, Μ. Ξένου, Ν. Ξανθοπούλου και Ν. Ιωαννίδης. Επρόκειτο για μία παράσταση με χιούμορ γεμάτη χρώματα, κίνηση και πολύ μουσική και τραγούδια στην οποία συνεργάστηκαν οι Π. Στοίδης, Θ. Φράγγης, Κ. Μπούσκα και Δ. Φειδάντης.

Η Βιβλιοθήκη της Ευξείνου Λέσχη Νάουσας συμμετέχοντας στον εορτασμό της Παγκόσμιας Ημέρας Παιδικού Βιβλίου πραγματοποίησε διήμερο εορταστικών εκδηλώσεων με θεατρική και ηλεκτρονική παρουσίαση του καλύτερου παιδικού βιβλίου για το έτος 2002 "Το Δώρο της Παπλωματούς" του Τζεφ Μπριμπό. Επιμελήθηκε σκηνοθετικά η Κ. Τόμπση (θεατρολόγος). Συμμετείχαν τα παιδιά Π. Ρέτζιου, Στ. Μολύβας, Α. Ακριτίδου, Μ. Ακριτίδου, Σ. Πουλτίδου, Ελ. Ζαραμπούκα, Φ. Παπαδή και Ε. Μουσιάδου, ενώ στην ηλεκτρονική μορφή και αφήγηση εργάστηκαν οι Στ. Πουλτίδης και Ευδ. Ζαραμπούκα (εκπαιδευτικός) αντίστοιχα.

"Νάουσα 19ος - 20ος αιώνας" ...

*...ένα βιβλίο που δεν πρέπει να λείπει
από την βιβλιοθήκη σας*

ΔΙΑΘΕΣΗ: - Πολιτιστική εταιρεία Νάουσας (Δημοτική βιβλιοθήκη)
τηλ. (23320) 24102

-Σαμαρά Λευκή τηλ. (23320) 22.575